

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**TÜRKİYE'DE İSLAMCI GENÇLİĞİN SİYASAL KİMLİĞİ:
AK PARTİ'Lİ İSLAMCI GENÇLER ÜZERİNE
NİTEL BİR ÇALIŞMA**

ABDULBAKİ DEDE

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KASIM 2016

**TÜRKİYE’DE İSLAMCI GENÇLİĞİN SİYASAL KİMLİĞİ: AK PARTİ’Lİ
İSLAMCI GENÇLER ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA**

Abdulkaki DEDE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

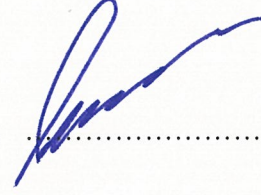
KASIM 2016

Abdulkaki Dede tarafından hazırlanan “Türkiye’de İslamcı Gençlerin Siyasal Kimliği: AK Parti’li İslamcı Gençler Üzerine Nitel Bir Çalışma” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalında Sosyoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Serdar Sağlam

Sosyoloji Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

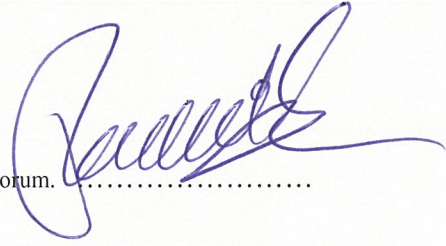
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan : Prof. Dr. Ramazan Yelken

Sosyoloji Anabilim Dalı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

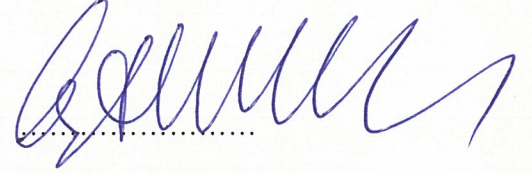
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Doç Dr. Erdal Aksoy

Sosyoloji Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

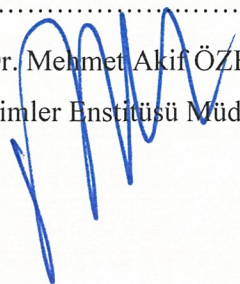
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 21/11/2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Abdülbaki Dede

21.11.2016

TÜRKİYE’DE İSLAMCI GENÇLİĞİN SİYASAL KİMLİĞİ: AK PARTİ’Lİ İSLAMCI GENÇLER ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

(Yüksek Lisans Tezi)

Abdulkaki DEDE

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kasım 2016

ÖZET

Günümüz koşulları altında Türkiye’de ve dünya genelinde İslam, İslamcılık ya da siyasi İslam gibi konular son derece güncel bazı ulusal ve uluslararası siyasi yansımaları olan kavramlar olarak görülmektedir. İslam ülkelerinin ve toplumlarının son birkaç yüzyıl boyunca Batı karşısında siyasi, ekonomik, teknik ve bilimsel açıdan daha önceki asırlarda olduğu gibi güçlendirilmesini amaçlayan bir düşünce hareketi olarak İslamcılık bu anlamıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca hem toplumda hem de siyasette önemli etkileri olmuş ve olmaya devam eden bir ideoloji olarak görülebilir. Bu araştırmanın amacı Türkiye’de İslamcılık düşüncesinin tarihsel seyri ve güncel meseleleri bağlamında AK Parti’li İslamcı gençlerin siyasi kimlik algılamalarının ve değişen niteliklerinin saptanmasıdır. Sembolik Etkileşimcilik kuramının benlik ve kimlik konusundaki temel sayıltılarını esas alan çalışma, bahse konu gençlerin İslamcı siyasi kimliği ediniminde rol oynayan etkenler, tecrübe ettikleri sorunlar, siyasi açıdan ‘öteki’ algıları gibi önemli bileşenler üzerine odaklanmıştır. Araştırma neticesinde elde edilen bulgular kendisini İslamcı olarak tanımlayan ve yaşları 23-28 arasında değişkenlik gösteren, kartopu örneklem tekniğiyle ulaşılan 10 kişi ile yapılan mülakattan elde edilen verilere dayanmaktadır. Çalışma sonucunda kısaca AK Parti’li İslamcı gençlerin siyasi ‘öteki’ algılamalarında önemli değişiklikler yaşanmakta olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra bir diğer önemli husus ise artan iletişim imkânlarının ve bilgiye erişim kolaylığının örneklem grubu üzerindeki etkileri ve bu etkiler vasıtasıyla önceki kuşak İslamcılardan farklılaşan çeşitli hususların varlığıdır.

Bilim Kodu : 1138.2.110

Anahtar Kelimeler : İslamcılık, Siyasi Kimlik, Gençlik, AK Parti

Sayfa Adedi : 110

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Serdar Sağlam

POLITICAL IDENTITY OF ISLAMIST YOUTH IN TURKEY: A QUALITATIVE
STUDY ON ISLAMIST YOUNG JDP SUPPORTERS
(M.S. Thesis)

Abdulkaki DEDE

GAZİ UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
November 2016

ABSTRACT

In the context of present conditions, subjects such as Islam, Islamism or political Islam can be seen as concepts which have some highly living political reflections nationally and internationally both in Turkey and in the globe. As a movement of thought, Islamism, which has been aiming to empower the Islam countries and societies politically, socially, technically and scientifically against West, can be seen as an ideology which still has important effects on Turkish society and politics through the history of Republic of Turkey. The aim of this research is to reveal the perceptions of political identity and changing features of young Islamist JDP (Justice and Development Party) supporters in the context of historical process of Islamism and its current issues. Grounding on the basic assumptions of Symbolic Interactionism on ‘self’ and ‘identity’, this study has focused on the factors which have determined the political identity of the individual in the sample and their perception of politically ‘other’. The problematic experiences of the individuals in the sample have also seen as important factors. The findings of the research base on the interviews with the snowball sample which includes 23-28 year old ten individuals who define themselves as Islamist and support JDP. As a result of the research, it is seen that there have been some important changes in the individuals’ perception of politically ‘other’. Another important result of the study is the presence of effects of the increasing communicational means and accessibility to information on the individuals in the sample when they are compared to the previous Islamist generations in Turkey.

Science Code : 1138.2.110
Key Words : Islamism, Political Identity, Youth, JD Party
Page Number : 110
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Serdar Sağlam

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesinde emeği geçen saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Serdar SAĞLAM'a ve yüksek lisans öğrenimim boyunca teşvikleri için Gazi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü hocalarından Prof. Dr. Hayati Beşirli'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Şimdiye kadar bana olan sevgilerinin ve güvenlerinin bir an olsun eksikliğini hissetmediğim annem, babam, kardeşim ve ablama sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Son olarak, eşim Bilge'ye bana olan sevgisi, güveni, desteği ve çalışma süresince gösterdiği sabrı için sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AMAÇ, YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	5
1.1.1. Konu	5
1.1.2. Amaç.....	5
1.1.3. Önem	5
1.1.4. Araştırma Soruları	6
1.2. Araştırma Yöntem ve Tekniği.....	7
1.2.1. Örneklem	7
1.2.2. Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi	7
1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	7

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL YAKLAŞIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kuramsal Çerçeve	9
2.1.1.Sembolik Etkileşimcilik Kuramı	9

2.1.2. Sembolik Etkileşimciliğe Göre Benlik, Toplumsal Eylem ve Siyasal Kimlik	11
2.2. Kavramsal Çerçeve	17
2.2.1. Siyasal Kimlik	17
2.2.2. Siyasal Sosyalleşme.....	18
2.2.3. Türkiye’de İslamcılık ve İslamcılığın Kökenleri.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMCI GENÇLİK VE SİYASAL SOSYALİZASYONLARI

3.1. Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de İslamcı Gençliğin Siyasal Sosyalleşme Zeminleri	33
3.1.1. Entelektüel Kaynaklar: Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç Düşüncesi Bağlamında İslamcı Gençlik.....	34
3.1.2. Sivil Toplum ve Dinî Yapılanmalar: STK’lar, Tarikatlar ve Cemaatlerin İslamcı Gençlik Açısından Sağladığı Siyasal Sosyalleşme İmkânları	45
3.1.3. İslamcı Gençlerin Siyasette Temsil İmkânları: Milli Görüş Partileri.....	53
3.2. 1980 Sonrası Dönemde Siyasal ve Sosyal Gelişmeler Bağlamında Türkiye’de İslamcı Gençlik.....	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri ve Siyasal Kimliğe Etkileri.....	69
4.1.1. Aile ve Sosyal Çevre	70
4.1.2. Eğitim ve Meslek Hayatı	75
4.2. Örneklem Grubunun Siyasal Kimliğinin Türkiye İslamcılığı Açısından Değerlendirilmesi	78
4.2.1. Katılımcıların Öteki Algıları	78
4.2.2. Dinde Yenileşme Konusunda Tutumları	81

Sayfa

4.2.3. Hilafet ve İslami Yönetim ile Türk Siyasal Sistemi Konusunda Tutumları.....	83
4.2.4. İslam Birliği/İttihad-ı İslam Konusunda Tutumları.....	85
4.3. Katılımcıların Bazı Çağdaş Siyasal Kavram ve Olgulara Yönelik Siyasi Görüşleri.....	87
4.3.1. Katılımcıların Demokrasi ve İslam İlişkisi Konusunda Tutumları	87
4.3.2. Katılımcıların Güncel Toplumsal ve Siyasal Gelişmeler Konusunda Tutumları.....	89
SONUÇ VE TARTIŞMA	93
KAYNAKLAR	101
EKLER.....	105
Ek-1. Mülakat Soruları.....	106
Ek-2. Mülakatlar ve Grup Görüşmesine İlişkin Bilgiler	109
ÖZGEÇMİŞ	110

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. Katılımcıların demografik özellikleri.....	69

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP	Milli Nizam Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
NATO	North Atlantic Treaty Organization

GİRİŞ

Siyasal kimlik, benliği oluşturan birçok farklı kimlik türünden birisi olarak bireyin aidiyet hissettiği toplumsal gruplara ve bu grupları meydana getiren düşünce, kültür, değerler ve gelenek gibi unsurlara dayanan bununla birlikte bireysel tercihlerinin de önem arz ettiği bir yapıdır. İnsanın sosyal bir varlık oluşu ve yaşamının sürekliliği için bir toplum içerisinde var olmaya ve diğer bireyler, olgu ve olaylar ile nesnelerle etkileşime muhtaç olması hem bireyin kendisini hem de etkileşimde bulunduğu tüm bu unsurları değiştirmesi ve dönüştürmesinin kaçınılmazlığını da ortaya koymaktadır. Bireyin siyasal kimliği, yaşamı boyunca karşılaştığı tüm bu olgu ve olaylar, nesneler ve diğer bireylerden hem etkilenmekte hem de bunlara etki etmektedir.

İnsanın varoluşsal bir yönelimi olarak bilinme, tanınma isteği ve toplum içerisinde birey oluşunu sağlayan bütün öğeler siyasal kimlik özelinde değerlendirildiğinde kendisini en fazla ‘öteki’ karşısındaki konumlanma ve ‘öteki’ye karşı gelişen düşünce, davranış ve tutumlarla görünür kılar. Bunun yanı sıra bireyin kendisi ile ilgili olan tutum ve düşüncelerinin kendisi adına sarahate kavuşması da yine bir ‘öteki’ye ihtiyaç duymaktadır. Sembolik Etkileşimcilik kuramının öncülerinden Herbert Mead’in belirttiği üzere bireyin kendisini başkalarının gözünden bir nesne olarak görme ve anlam ilişkileri kurma yeteneği de bu konuda ayrıca rol oynamaktadır. Ayrıca bireyin yaşadığı toplumda bir özne olarak etkileşimde olduğu hemen her şeye verdiği anlam, bu anlamın başka bireylerle yakınlaşma ya da onlardan uzaklaşma adına sağladığı imkân ile içinde bulunulan toplumun bireyin karşısına çıkardığı problematik durumların niceliği/niteliği ve karmaşıklığı, söz konusu birey adına siyasal kimliği -dolayısıyla benliği de- meydana getiren önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada işte bu sayılılar doğrultusunda Türkiye’de önemli bir düşünce akımı olarak görülen İslamcılık düşüncesi, onu benimseyen kesimin tamamına oranla daha küçük bir toplumsal grubu temsil eden gençler üzerinden ele alınmıştır. Kendisini İslamcı olarak niteleyen ve aynı zamanda diğer kesimler arasında İslamcıları da Türkiye bağlamında en güçlü şekilde temsil ettiği düşünülen AK Parti’ye oy vermekte olan gençlerin siyasal kimliklerinin hangi bileşenlerden oluştuğu, geçmişten bu güne kadar yaşadığı dönüşümler, bu siyasal kimliğin inşasında rol oynayan etmenler bu çalışmanın esasını meydana getirmektedir. Ayrıca dinamik bir yapı olmasına binaen söz konusu İslamcı siyasal

kimliğin aktüalite karşısındaki konumlanmaları da bu çerçevede önemli bir inceleme konusu oluşturmaktadır.

İslamcılık düşüncesi AK Parti'nin 2002 yılından günümüze kadar olan süreçte yüksek oy oranları ile iktidarda bulunmasına binaen önemli dönüşümler yaşamaktadır. Bu dönüşümler bazı yazarlar tarafından İslamcılığın geleneksel olarak muhalif bir düşünce hareketi olması ve geliştirdiği ideolojik söylemin bu doğrultuda inşa edilmiş olması fakat uzun bir süredir iktidarda bulunması nedeniyle sona erdiğini ileri sürerken, bazı yazarlar ise İslamcılığın yeni biçimlerinin ortaya çıktığı, çeşitlendiği ve iktidar düşüncesinin bu anlamda bir sona neden olmadığı/olamayacağı yönünde görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu anlamda bu çalışma kapsamında İslamcılığın iktidar deneyimlerini, iktidarda temsil edilmesini sağlayan siyasi partiye destek veren İslamcı gençler üzerinden incelenmesinde fayda görülmüştür.

Çalışmanın gençler üzerine odaklanmış olmasının altında yatan birkaç farklı sebep bulunmaktadır. Bireyler arasında içinde bulunulan toplumun siyasal geleceğine yönelik en dinamik düşünce ve gruplaşma süreçlerinin gençler arasında olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın İslamcı gençler üzerine odaklanmış olması bir yönüyle söz konusu genç kuşağın kendisinden önceki İslamcı kuşağa göre yaşadığı/yaşamakta olduğu farklılaşmanın da ortaya konması adına önemli görülmüştür. Günümüz gençlerinin iletişim ve bilgi ediniminin son derece yaygınlaştığı ve hızlandığı; zaman ve mekân mefhumlarının bu sebeple dönüştüğü bir döneme doğdukları tarihten itibaren şahit olmaları ve bütün bunları en yakından tecrübe etme imkânına sahip olmaları nedeniyle İslamcılık düşüncesi ortak paydasında buluşan gençlerin bu kimliği edinim yollarının görülmesi ve tespiti de ayrıca önemli bulunmuştur. Bu anlamda “AK Parti’li İslamcı gençler, nüfusu çok yüksek oranda Müslüman olsa da İslamî yönetim şekline yoksun olan bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti’nde kendilerini temsil eden bir iktidar partisinin varlığı ile ne tür dönüşümler yaşamakta ve siyasal olarak kendilerini daha önceki dönemlere göre nasıl bir ‘öteki’ karşısında konumlandırmaktadırlar” sorusu genel anlamıyla bu çalışmanın temel problemini meydana getirmektedir. Bu sorudan hareketle çalışmada İslamcılığın Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden itibaren günümüze dek uzanan tarihî seyri, İslamcılarının düşüncelerini etkileyen önemli dönemler, şahsiyetler ve toplumsal hareketler incelenmiştir. Çalışmada daha sonra kartopu örneklem tekniği ile belirlenen örneklem grubuyla mülakatlar ve grup görüşmesi gerçekleştirilerek, katılımcıların aile yaşantılarına, eğitim hayatlarına, İslamcılık düşüncesinin esas unsurlarını belirleyen konular hakkındaki

düşüncelerine ve son olarak güncel hususlara ilişkin görüşlerine dair bulgular ortaya konmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte çalışmada örneklem olarak alınan grup içerisinde farklı sosyal katmanlar açısından araştırmacının dilediği ölçüde bir çeşitliliğin sağlanmadığı kanısı önemli bir sınırlılık olarak görülebilir. Ayrıca tarihsel karşılaştırma yapılması adına İslamcı gençleri temsilen önceki kuşak İslamcı gençler üzerine yapılan araştırmaların az olması da bir diğer sınırlılıktır. Son olarak saha araştırmasının yürütüldüğü tarihlerde Türkiye’de siyasetin son derece yoğun bir gündeme sahip olmasının da araştırmacının eriştiği bulguların dönemsellikten oldukça fazla etkilenmiş olması ihtimalini beraberinde getirmektedir. Buna binaen araştırmanın gerçekleştiği tarihe yakın olay ve olgulara oldukça sınırlı bir şekilde değinilmesine dikkat edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AMAÇ, YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi

1.1.1. Konu

Bu araştırma Türkiye’de İslamcılık düşüncesini benimseyen genç kuşakların siyasal kimliğini konu edinmektedir. Çalışma İslamcılık düşüncesini siyasette en belirgin şekilde temsil ettiği düşünülen ve İslamcıların birçok kesiminden destek alan bir parti olan Adalet ve Kalkınma Partisini (AK Parti) destekleyen İslamcı gençler üzerinde yürütülmüştür. Bu kapsamda İslamcılık düşüncesinin Cumhuriyet tarihimiz boyunca izlediği tarihsel seyir ve bu süreç içerisinde Türkiye’de İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinin edinimine imkân sağlayan sosyo-kültürel, entelektüel ve siyasi oluşumlar ele alınmıştır.

1.1.2. Amaç

Araştırmanın amacı AK Parti’yi destekleyen İslamcı gençlerin nispeten sınırlandırılmış bir örneklem üzerinden siyasal kimliklerinin muhtevasına ve geçmiş kuşaklara göre ne tür değişim süreçleri içerisinde olduğuna yönelik bir görüş ortaya koymaktır. Bu anlamda, araştırma gençlerde İslamcı siyasal kimliğin değişen ‘öteki’ algısına, Türkiye İslamcılığının sorunsallaştırdığı kavramlara ve olgulara yönelik gençlerin siyasi tutum ve davranışlarına yönelik açıklamalar yapma gayretinde olmuştur.

1.1.3. Önem

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden itibaren Türkiye’de İslamcılık düşüncesi Batıcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük gibi diğer siyasi hareketlerin arasında önemli bir yer tutmuştur. İslamcılık düşüncesi sorunsallaştırdığı olgu ve kavramlar bakımından günümüz Türk siyasi hayatında hala derin etkileri olan bir hareket olarak kabul edildiğinde, İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinin derinlemesine incelenmesinin önemi açıkça görülebilecektir. Bu bağlamda İslamcı düşüncüyü benimseyen kitlelerden de destek alan bir parti olarak AK Parti’nin İslamcı gençlerin düşünceleri bakımından ne tür

bir siyasi sosyalizasyon imkânı meydana getirdiği, söz konusu kimliğin Cumhuriyet dönemi boyunca hangi zeminlerde kendisine yaşam alanı bulduğu ve geçmişten günümüze nasıl yönelimlere sahip olduğu günümüz Türkiye'si açısından da önem arz etmektedir. Buradan hareketle, bu araştırma Türkiye'de AK Parti'ye destek veren İslamcı gençlerin siyasal kimliğinin geçmişten günümüze siyasal ve toplumsal olgu ve olaylardan nasıl etkilendiği/etkilenmekte olduğu sorununa odaklanmıştır.

1.1.4. Araştırma Soruları

Nitel bir tasarım üzerinden gerçekleştirilen bu çalışmada AK Parti'li İslamcı gençlerin siyasal kimliklerine yönelik aşağıda listelenen sorular araştırmanın da temel yönelimlerini belirlemiştir. Araştırmanın sorunsallaştırdığı hususlarda en temel yönelim AK Parti'li İslamcı gençlerdeki siyasal kimliğin hangi süreçler boyunca inşa edildiğine ve değişen niteliklerinin nasıl anlamlandırılabilceğine yönelik açılım sağlamak olmuştur.

- Cumhuriyet tarihi boyunca İslamcı gençlerin temel siyasal sosyalizasyonları hangi düzlemlerde gerçekleşmiştir?
- Cumhuriyet tarihi boyunca İslamcılık düşüncesini temsil eden çeşitli aydınlar açısından nasıl bir gençlik tasavvur edilmiştir? İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinde hangi düşünürlerin etkileri belirleyici olmuştur?
- İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinde aile, sosyal çevre, eğitim ve meslek hayatlarının ne ölçüde ve hangi yönlerden etkileri olmaktadır?
- Günümüzde İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinin temel bir bileşeni olan öteki algıları nasıldır? Siyasal olarak hangi düşünce/kitle/siyasal oluşum karşısında konumlanmaktadırlar?
- İslamcılık düşüncesinin temel sorunlarından olan dinde yenileşme, hilafet, İslam birliği gibi konularda İslamcı gençlerin görüşleri günümüzde nasıldır?
- Günümüz Türk siyasal hayatının kritik konularından birisi olan demokratikleşme ve İslam ilişkisi konusunda İslamcı gençlerin tutumları nelerdir?
- Güncel siyasal ve toplumsal gelişmeler bağlamından İslamcı gençlerin tutumları nelerdir?

1.2. Araştırma Yöntem ve Tekniği

1.2.1. Örneklem

Araştırma örneklemini İslamcılık düşüncesini benimseyen ve aynı zamanda AK Parti'ye destek veren gençler evrenini temsilen 10 kişilik bir gruptan oluşmuştur. Örneklem genel olarak orta gelir düzeyindeki üniversite mezunu ya da üniversite öğrenimine devam eden gençlerden meydana gelmesine dikkat edilmiştir. Örneklem içerisinde yer alan gençlerin aileleri itibarıyla da orta ya da alt gelir düzeyinden geldiklerini söylemek yerinde olacaktır. Örneklem kartopu örneklem tekniği ile oluşturulmuştur. Örneklemi oluştururken aynı zamanda medeni durum, meslek ve öğrenim görülen/görölmüş alanların çeşitlendirilmesine dikkat edilmiştir. Örneklem ilişkili ayrıntıları araştırmanın dördüncü bölümünde yer alan Tablo 1'de görmek mümkündür.

1.2.2. Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi

Belirlenen örneklem grubu ile EK 1'de yer alan sorularla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubunda yer alan 4 öğrenci ile ayrıca bir grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde örneklem grubundaki bireylerin genel bir eğilimi ve istekleri doğrultusunda olarak ses veya görüntü kaydı alınmamış, bunun yerine notlar alınarak, görüşmelerin neticesinde katılımcılarla paylaşılmıştır.

Görüşmeler neticesinde elde edilen veriler Türkiye'de İslamcılık düşüncesinin temel kavramsallaştırmaları ve sorunsalları açısından ele alınarak çeşitli başlıklar altında dördüncü bölümde betimlenmiştir. Katılımcıların sosyo-ekonomik ve kültürel arka planları ile görüşme sorularına verdikleri cevaplar ve çeşitli siyasi konulardaki tutumları arasında ilişkilendirmeler yapılmıştır.

1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

İslamcılık düşüncesinin kökenlerine ve Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki sorunlarına bu çalışma kapsamında çok fazla değinilmemesi kavramsal açıdan bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra verilerin toplanması aşamasında Türkiye'de örneklem grubunu da çok yakından ilgilendiren çeşitli sosyal ve siyasi olayların

gerçekleşmiş olmasının meydana getirdiği, metodolojik açıdan bazı kaygıların meydana geldiğini söylemek yerinde olacaktır. Araştırma örnekleminin çeşitli sorulara şüpheli yaklaşımı kartopu örneklem tekniğinin katılımcılarda meydana getirdiği güven tesisi ile aşılmaya çalışıldığı; bununla birlikte ifade edilen tutum ve düşüncelerde güncel gelişmelerin değişkenliğe neden olabilecek etkilerinin olabileceğini bildirmek gerekli görölmüşür.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL YAKLAŞIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kuramsal Çerçeve

Araştırma kuramsal açıdan Sembolik Etkileşimcilik kuramının benlik edinimine ilişkin temel varsayımlarını benimsemiştir. Benlik ve benlikle doğrudan ilişkili bir kavram olarak siyasi kimliğin ediniminde bireylerin deneyimlediği sosyalizasyon süreçlerine yaptığı vurgu bakımından Sembolik Etkileşimcilik, kuramsal açıdan bu araştırmanın temel amaçlarıyla uyumlu bir görünüm arz etmektedir. Bu nedenle bu bölümde Sembolik Etkileşimciliğin benlik edinimine ilişkin temel sayıltıları ve tüm bunların bu araştırmanın esasını teşkil eden hususlar ortaya konarak kuramsal temellendirmeye ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

2.1.1.Sembolik Etkileşimcilik Kuramı

Felsefi temelleri Max Weber'e kadar uzatılabilecek olan Sembolik Etkileşimcilik kuramı Amerikan sosyolojisi içerisinde sosyal psikoloji alanına oldukça yakın olarak değerlendirilmiş olsa da aslında gerek metodoloji bağlamında gerekse bireyin eylemlerinin önemini anlama ve toplumu meydana getiren en ufak birimlerin analizinde gösterdiği fayda dolayısıyla sosyolojik düşünceye yön vermiş bir kuramdır. Sembolik Etkileşimcilik kuramı genel olarak bireylerin içinde yaşadıkları sosyal düzen içerisinde hemen her şeye bir anlam yüklediklerini, bu niteliğin insanları hayvanlardan ayıran en önemli özellik olduğunu ve toplumsal düzenin ve daha kapsamlı yapıların bireylerin söz konusu semboller aracılığı ile etkileşiminin bir ürünü olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda semboller konusunda en önemli örnek olarak Sembolik Etkileşimciler 'dil'i ele alırlar. Zira dil, insanların etkileşiminde sembollerin yüklü olduğu en önemli unsur olarak görülmektedir. Konuşulan dilin yanı sıra jest ve mimikler gibi dilin ifade araçları olarak görülebilecek bütün unsurlar da bu semboller içerisine dâhil edilmektedir. Bununla birlikte bireyler bu sembollere toplum ve/veya grup içerisindeki etkileşimleri ve yine insanlara has bir nitelik olan kendi benliğini dışarıdan bir nesne olarak görebilme yetenekleri sayesinde anlam verirler. Sembollere yüklenen anlamlar Sembolik Etkileşimci kurama göre sürekli

olarak yeniden değ erlenebilir ve değ işebilir. Söz konusu değ işim ve değ er yükleme süreçleri daha büyük toplumsal yapıların değ işiminde de önemli bir rol oynar.

Sembolik Etkileşimciliğ in entelektüel kökenlerinin Max Weber’e uzatılmasının altındaki neden Weber’in yorumlayıcılığ a verdiğ i önem ve toplumsal yapıları teşkil eden sınıflar, partiler, statü grupları ve diğ er unsurların varlığını bariz bir biçiminde kabul etmekle birlikte bütün bunların toplumu meydana getiren bireylerin “toplumsal eylemlerinin” sonucunda oluştuğ unu   ne sürmesidir (Giddens, 2008:58). Ge ekten de Weber’in   ne sürdüğü üzere Protestan ahlakının kapitalizmin gelişmesinde oynadığ ı rol (Weber, 2010) göz önünde bulundurulursa, bireylerin dini inançlarının gereğ i olarak gündelik yaşamlarının birçok yönüne sirayet eden bir anlamlar ve dolayısı ile semboller dizgesi, büyük sermaye birikimlerinin ortaya çıkmasını sağlayan yolların ve buna bağlı olarak da toplumsal sistemde makro düzey değ işimlerin açıklanması açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Dolayısı ile denilebilir ki, bireylerin içinde bulundukları, karşılaştıkları durumları yorumlamalarına ve doğan öznel anlamın önemine verdiğ i dikkatle birlikte Weber’in eylem kuramının, Sembolik Etkileşimci kuramın ortaya çıkışında dolaylı etkileri bulunmaktadır (Wallace ve Wolf, 2004:227). Weber’e ek olarak George Simmel’in de toplumun “sayısız ufak sentezlerden” oluştuğ u şeklinde özetlenebilecek görüşleri ve buna benzer argümanları dolayısı ile Sembolik Etkileşimcilik ve ilk kuramcıları üzerinde büyük etkisinin olduğu ileri sürülmüştür (Wallace ve Woolf, 2004:228). Wallace ve Woolf (2004:228), Simmel’in toplumsal sistemlerin çözümlenmesi konusunda çalışan sosyal bilimcilerin aksine bireysel davranışları   z  mlleyenler için daha cesaretlendirici olduğunu kaydetmiştir. Simmel’in yanı sıra Sembolik Etkileşimcilik kuramına doğrudan katkı yapan diğ er isimleri ise William Isaac Thomas, Charles Horton Cooley, John Dewey olarak sıralamak mümkündür (Wallace ve Woolf, 2004:227).

Entelektüel kökleri bu şekilde Weber’e kadar uzanan Sembolik Etkileşimcilik kuramının en önemli kuramcıları ise George Herbert Mead ve Herbert Blumer olmuştur. Aslında Sembolik Etkileşimcilik terimi, bizatihi Herbert Blumer’in “Man and Society”de yazmış olduğu makalede kullandığ ı bir terim olarak kabul görmüştür (Wallace ve Woolf, 2004:225). Herbert Mead ise Blumer’i etkileyen en önemli isim olarak “benlik” ve “toplumsal eylem” zihin süreçlerine verdiğ i önem ve bunlar hakkında yaptığ ı açıklamalar dolayısı ile bu tez açısından da özellikle önemli bulunmaktadır. Sembolik Etkileşim kuramının özellikle Herbert Mead’in ‘benlik’ kavramı etrafında sosyolojiye getirdiğ i

düşünsel ve metodolojik imkânlar ile bu çerçevede toplumsal eylem ve siyasal kimlikle ilişkilendirilmesi devam eden bölümlerde ele alınacak ve bu çalışma açısından önemi üzerinde durulacaktır.

2.1.2. Sembolik Etkileşimciliğe Göre Benlik, Toplumsal Eylem ve Siyasal Kimlik

Herbert Mead büyük ölçüde benlik ve benlik ile toplum arasındaki karşılıklı etkileşimler üzerinde durmuş ve kişinin benliğinin kendi bedeni, düşünceleri, duyguları, kişiliği, eylemleri hakkındaki düşüncelerinden oluştuğunu ifade etmiştir (Baldwin, 1986:106). Mead'ın görüşlerine göre “benlik”, bireyin doğumu ile değil; toplumsal süreç içerisinde kazanılan bir olgudur (Turner ve diğerleri, 2010:490). Söz konusu toplumsal sürece ise Mead, bireyin kendi benliğini bir nesne olarak başkalarının gözünden algılaması neticesinde oluşan etkileşimle birlikte bireyin bir özne olarak başkaları ile kurduğu etkileşimi de dâhil etmiştir. Mead, toplumun benliklerin bu etkileşiminden müteşekkil olduğunu ve etkileşimin ise toplum içerisindeki çeşitliliğe ve bir arada olma imkânına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra bireyler arasındaki farklılıkların etkileşimi mümkün kıldığını, toplumun çeşitlilikler içerisindeki birliktelik olduğunu ileri sürmüştür (Akt. Baldwin, 1986:120). Toplumsallaşma sürecinde bireyler, içerisinde bulundukları toplumdan sembol, düşünce, davranış edinirler. Buna karşılık olarak düşünceleri ve eylemleri ile bu toplumun evrimine ve yapısına şekil verirler. Baldwin (1986:123,124) Mead'ın teorisinin toplumsal ve bireysel süreçleri bütüncül bir şekilde ele alma yeteneğini takdir etmekte ve bazı sosyal kuramcıların aksine Mead'ın makro ve mikro toplumsal analiz düzeyleri arasına aşılmaz bir duvar örmediğini öne sürmektedir.

Genel kanının aksine Mead'ın sosyal psikolojide her zaman önceliği toplumsal dünyaya verdiği görülür; Mead'e göre birey ve grup davranışlarını açıklamak için öncelikle bütüne yani topluma yönelmek gerekmektedir. Zira bütün parçadan hareketle değil parça bütünden hareketle açıklanır (Ritzer, 2011:355). Buna bağlı olarak, benliğin nasıl ortaya çıktığına dair anlaşılması gereken en önemli unsur, Mead'ın benliği fizyolojik bir olgunlaşma sürecinde değil toplumsal etkileşim süreçlerinde aranması gerektiği yönündeki görüşünü dikkate almaktır (Blumer, 2004:58). Mead için hem zihin hem de benlik gündelik yaşamın ortaya çıkardığı toplumsal olgulardır. Mead bir anlamda insan toplumunun zihinler ve benlikler olmadan var olamayacağını zira en karakteristik özelliğinin toplumdaki bireylerin bu iki olgunun varlığını ön koşul olarak kabul ettiğini

öne sürmüştür (Akt. Swingewood, 1984:267). Mead'e göre benlik ve toplum arasında her ikisinin birbirlerini etkileyip değiştirmelerine imkân sağlayacak devamlı ve dinamik bir etkileşim söz konusudur (Mead, 1934:129). Buna ek olarak, Baldwin (1986:107) Mead'in benlik konusundaki görüşlerinde bir zihin-beden düalizmi olmadığını ileri sürer ve Descartes ile diğer düalistlerin benliği fiziksel ve sosyal çevre ile işlevsel bir ilişkisi olmayan fizikî bir madde olarak ele aldıklarını fakat Mead'in 'benliğe' toplumsal süreçlerin bir evresi ve insan toplumsallığının doğal bir parçası olarak baktığını kaydeder. Diğer bir ifadeyle Mead'e göre benlik gerek fizikî gerekse toplumsal çevre ile doğrudan etkileşim halinde olan ve bu etkileşim neticesinde anlamlar üreten ve bunlardan etkilenen bir olgudur. Blumer'e (2004:57) göre Mead'in benlik kavramı aynı zamanda onun sosyal-psikoloji düşüncesinin merkezinde yer almakta ve toplumsal eylem ile bireyin ve insan toplumunun sosyal oluşumunu/kurgusunu analiz etmek için anahtar bir kavram olarak ele alınmaktadır. Buradan hareketle Mead'in (1934:186) toplumsal süreçleri benliğin ortaya çıkması adına bir ön koşul olarak görmesi ve bunu özellikle vurgulaması daha iyi anlaşılabilir. Mead ayrıca bireyin bir topluluğa ait olması ve bu topluluğun kurumlarına kişisel olarak ve eylemleri vasıtasıyla etki edebilmesi sonucunda bir 'kişilik' sahibi olabildiğini öne sürmüştür (Mead, 1934:162).

Mead, bireyin ancak ve ancak ait olduğu toplumsal grubun üyelerinin benlikleri ile ilişkili olarak bir benliğe sahip olduğunu ve benliğin yapısının bu toplumsal grubun genel davranış örüntülerini yansıttığını ya da ifade ettiğini ileri sürmüştür (Mead, 1934:164). Belli siyasal fikirler ortak zemininde buluşmuş olan bireylerin kolektif kimliklerinin her biri bu grubu yansıtan ve bu grubu etkileyen aktörler olarak ele alınması bu tezin de ön kabul olarak ele aldığı bir argümandır. Ayrıca Mead her bir bireyin toplumsallaşma yapılarının zihin ve benliği iki önemli şekilde yapılandırıldığını ifade etmiş; ilk olarak birbirlerini tamamlayıcı ve bu şekilde diğer bireylerle paylaşılan ortak niteliklerin üretildiğini; ikinci olarak da benzersiz, kişisel ve bireyi diğer bireylerden farklı kılan niteliklerin üretildiğini belirtmiştir. (Akt. Baldwin, 1986:112). Söz konusu farklılıklar kişilerin aynı ideolojik gruplaşmaların içerisinde dahi farklı benlik algılamalarına ve dolayısıyla söz konusu toplumsal grubu süreç içerisinde etkileyen ve aynı zamanda farklı biçimlerde bu gruptan etkilenen bireylerin varlığını açıklamak adına faydalı bir argüman olarak görülmektedir. Ayrıca Mead'in çoklu benlik kavramını da bu çerçevede anmak gerekir. Mead, farklı kişilerle olan etkileşimlerde bireylerin, farklı benlik algılamalarına sahip olabileceğini ifade etmiştir; şöyle ki, benliğin ortaya çıkmasında da önemli bir etmen

olan rol alma ve bireyin kendisini başkasının gözünden bir nesne olarak algılama yeteneği bu anlamda önemli bir rol oynamaktadır (Akt. Baldwin, 1986:114). Bunun yanı sıra Mead, oldukça gelişmiş ve yapılanmış bir benliğin ortaya çıkışının birden fazla faktörden etkilendiğini ifade etmiştir. Öncelikle, benliğin karmaşıklığının kişinin başkalarının rolünü alma ve başkalarının gözünden kendi benliğine bakma yeteneğine bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca problematik durumların ve çatışmaların da benliğin oluşumunda önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda Mead'ın zihni problem çözme süreçleri olarak ele aldığına ve zihnin bu işlevi sayesinde bireylerin bulunduğu çevre ile daha etkili bir biçimde başa çıkabildiğine de dikkat kesilmek gerekir (Ritzer, 2011:362). Bunun yanı sıra Mead'e göre bireyin içinde bulunduğu toplumun yapısal karmaşıklığı ve kişinin bu toplumsal yapıya uyumu da benliğin gelişimindeki önemli faktörlerdendir (Akt. Baldwin, 1986:115). Problematik durumların benliğin ve dolayısıyla daha geniş sosyal süreçlerde kimliğin/siyasal kimliğin oluşumunda önemli deneyimler olduğu yönündeki argüman kabul edildiğinde denilebilir ki, İslamcı tanımlaması altında değerlendirilebilecek bireylerde İslam'ın Batı karşısındaki “inhitatının” yarattığı etkiye ve geçmişten günümüze değin İslamcıların Türkiye’de içinde bulundukları sosyal, ekonomik, siyasal koşullara –ki bu koşulların Cumhuriyet dönemi boyunca büyük bir kısmı İslamcılar tarafından gayri İslamî olarak değerlendirilmiştir- binaen farklı kimlikler ve yönelimler meydana getirmiştir. İleriki sayfalarda da değinileceği üzere, Türkiye’de İslamcılık düşüncesi etrafında birleşen gençlerin siyasal kimlik yönelimleri ve inşa süreçlerinin de dolayısıyla Türkiye’nin toplumsal yapısı göz önünde bulundurularak ele alınması gerekmektedir. Mead’ın toplumsal yapıdaki karmaşıklık ve benliğin gelişimi arasında kurduğu ilişki, söz konusu yönelim ve inşa süreçlerini açıklamak adına faydalı olarak görülmektedir. Bu bağlamda bahse konu unsur İslamcı genç sınıflandırması altında görüşülen bireylerin toplumsal davranışlarını mercek altına almayı gerektirmektedir.

Toplumsal davranış Miller’ın (1973:46-47) da belirttiği üzere, Mead’e göre benliğin ve dolayısıyla kimliğin ortaya çıkmasını sağlayan temel unsurdur. Mead ayrıca, benliğin bir töz değil toplumsal sürecin bir parçası olduğunu ileri sürmektedir. Bir diğer deyişle, benlik bireyin bedeni değil uyum sağlamak adına işleyen toplumsal sürecin farkında olma durumudur. Ritzer (2011:362-363) de Mead’ın toplumsal aktivite olmaksızın benliğin gelişmesinin imkânsız olduğuna; bununla birlikte bir kez benlik geliştiğinde artık toplumsal bir etkileşim olmaksızın varlığının devam ettiğine yönelik görüşlerini kaydeder. Günümüz Türkiye’sinin toplumsal, siyasal, ekonomik koşullarının ortaya çıkardığı bağlam,

kuşkusuz İslamcılar için de çeşitli alanlarda uyum sağlamayı gerektiren şartlar meydana getirmekte, bireylerin benlik algılamalarının ve dolayısı ile siyasal kimliklerinin dönüşümünü sağlamaktadır. Söz konusu dönüşümü açıklamak ve siyasal kimliklerin muhtevası hakkında bir görüş sağlamak adına İslamcıların dönemsel olarak belirli konulardaki davranış ve tutumlarının da ortaya çıkarılması elzemdir. Zira Miller'ın (1973:57) belirttiği üzere, bireyin geçmiş deneyimlerini ve edindiği alışkanlıkları hayatındaki belirli bir duruma nasıl uygulayacağı konusunda bir bilinç durumu olmaksızın bir benlikten ve dolayısı ile kimlikten bahsedilemez. Benliğin kimliğine dair bir açıklama getirmek bu bağlamda süreç neticesinde meydana gelen tutumlara, alışkanlıklara, eyleme ve kendini ifade etme yollarına atfen konuşmak anlamına da gelir (Miller, 1973:57). Bu konuda Ritzer (2011:355) de Mead'in teorisine göre, benlik bilinci olan bireyin bu durumunun öncü bir toplumsal grup olmaksızın açıklanamayacağını çünkü önce toplumsal grubun geldiğini ve kendilik bilincinin oluşması adına zihinsel süreçlerin gelişmesini sağladığını belirtmektedir. Bir diğer deyişle Mead'e göre toplumsal süreç zihinden önce gelmekte ve zihin daha çok bireyin tek başınalığının değil bir bütün olarak topluluğun cevabı/tepkisi olarak kendisini bilme yeteneği olarak görülmektedir (Ritzer, 2011:362). Bu konu zihin-toplumsal davranış ardışıklığı olarak ele alınabileceği gibi bireysel davranış-grup yaşamı ya da grup etkileşimi bağlamında da değerlendirilebilir. Bu bağlamda Blumer de Mead'e göre grup yaşamının bireysel davranıştan önce geldiğini kaydetmiştir. Şöyle ki, grup yaşamı insanların kolektif etkinliği ve bireysel eylemin bu kolektif etkinliğin içkin bir parçası olduğu toplumsal bir süreçtir (Blumer, 2004:95). Bunun yanı sıra Blumer'e göre grup yaşamının kişilerin eylemleri içerisinde yer alması kabul edildikten sonra bireysel eylemin diğer kişilerin yaptıklarına nasıl uyum sağladığına göre izlenmesi gerekmektedir. Bir diğer deyişle bireyin yüz yüze geldiği dünya ile bireyin bu dünya ile nasıl başa çıkacağı –bir nesne olarak görülen bireyin kendisi de dâhil olmak üzere- başkalarının eylemleri ile inşa olmaktadır (Blumer, 2004:95).

Baldwin (1986:153) Mead'in teorisi için zihin, benlik, toplum ve ilişkili sistemler konusunda daha güçlü ve uyumlu bir bakış açısı sağlamak isteyen toplum bilimciler için özellikle değer taşıdığını vurgulamıştır. Bununla birlikte, Mead'e göre hiçbir teori uzun vadede toplumun geleceğini öngöremez ya da söz konusu toplumun ideal gelecek tasarımının nasıl olacağına dair güvenilir bir bilgi yumağı ortaya koyamaz (Akt. Baldwin, 1986:132). Bu yüzden idealistik kuramların bir ölçüde yanlış yönlendirici olabilme ihtimalleri bulunmakta ve beklenmedik toplumsal olay ve sorunların durmaksızın ortaya

çıkışı karşısında teorilerin de bu yeni şartlara uyarlanması gerekmektedir (Baldwin, 1986:132). İçinde yaşanan toplumsal koşullar bireyler nezdinde bir sorun olarak algılanmaya başlandığında toplumsal yapı da yeniden örgütlenmeye ve inşa edilmeye çalışılır (Mead, 1934:308). Mead (1934:168) bu konuda olay ve olgular düzeninin reforme edilmek istenebileceğini, toplumsal standartların daha iyi hale getirilebilmesi adına ısrarlı çabaların olabileceğini fakat basit bir şekilde yalnızca topluma bağlı olmadığımızı öne sürmüştür. Buna bağlı olarak, birey toplum ile etkileşim halinde olan bir özne/nesne olarak konumlandırıldığında denilebilir ki, bireyin benliğini ve daha özel anlamda ise kimliğini öne çıkarması ve bu kimliğin ideolojik hareketler içerisindeki kolektif gücünü toplumsal hareketlerin talep ettiği değişim için bir itiş gücü olarak kabul etmesi, savunulan yönlerde toplumsal, siyasal, kültürel vs. değişim sağlamaya matuf olarak görülmesi söz konusu olmaktadır. Bu konunun özellikle bireysellik ve bireyselliğin daha önce de değinilen etkileme kapasitesi açısından ele alındığında İslamcılık fikrinin Türkiye'deki mevcut içeriğine dair bir anlam ifade etmesi kaçınılmazdır. İslam'ın bireyi en ufak düzeydeki davranışlarından ve hatta bireyin kendisi dışında bilinemeyecek olan düşüncelerinden dahi sorumlu tutan öğretileri, İslamcılarının her birinde aynı zamanda edinilen siyasal düşünceler doğrultusunda toplum ve siyaseti yönlendirme isteği bakımından bir sorumluluk alanı oluşturacaktır. Bu bağlamda, siyasal olanın yönlendirilmesi hususundaki sorumluluk duygusunun bireylerin İslamcı olarak tanımlanması adına en önemli unsur olduğunun belirtilmesi bu aşamada yerinde olacaktır. Daha açık bir ifadeyle, toplumsal bağlam içerisinde fikrî düzlemde çeşitli alanlarda değişim talep eden, söz konusu değişimi ileride daha ayrıntılı ele alınacak olan İslamcılık düşüncesi çerçevesinde isteyen ve İslamcılığın sorunsallaştırdığı konular etrafında –özelikle de- siyasal alanda bir sorumluluk duygusu ile hareket eden gençler bu çalışmanın kapsamında görülmektedir. Bu sorumluluk duygusu ve aidiyet hissine yönelik Blumer'in toplumsal eylem konusundaki görüşleri de anlam taşımaktadır. Şöyle ki, Blumer toplumsal eylem konusunda söz konusu eylemin en rahatlıkla, katılımcıların belirli ortak bir amaca yönelmiş olduğu ve işbirliği halinde gerçekleştirdikleri davranışlarında görüleceğini belirterek bu konuda beysbol oynayan bir takımı, ağır bir yük kaldıran iki kişiyi örnek olarak vermiştir. Bu ve benzeri örneklerin her birinde bireylerin çok paydaşlı etkinliklerdeki ayrı ayrı rolleri olduğu görülmektedir ki bu rollerin her biri daha büyük bir kolektif eyleme uyum sağlamaktadır. İşte bu birliktelikten ve toplamdan doğan bütünlük, yani kolektif eylem toplumsal eylemi meydana getirmektedir. Buna bağlı olarak, bilinçli işbirliği davranışını gerektiren kolektif

sorumluluk yüklenme formu olarak toplumsal eylem, insan grup yaşamının çok büyük bir parçasını meydana getirmektedir (Blumer, 2008:96-97). Bu konuda daha önce de değinildiği üzere, toplumsal eylemin yanı sıra benliğin, bireyin kendisini bir toplumsal yapıya, bir toplumsal düzene ait hissetmesinden dolayı yalnızca toplumsal grupla ilişkili olması durumunda ortaya çıkan bir olgu olarak ele alındığını bir kez daha belirtmekte fayda var (Swingewood, 1984:267). Bu durum İslamcılık fikri kapsamında ortak bir zemin paylaşan ve araştırmanın asıl konusu olan İslamcı gençler için de geçerli olarak ele alınmakta ve yukarıda bahsi geçen toplumsal, siyasal, kültürel alandaki sorumluluk duygusunun ve bu duygunun meydana getirdiği değişim talebinin temelinde yatan bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Sembolik Etkileşimcilik kuramı ve bu çerçevede G. H. Mead'in öne sürdüğü düşüncelerin bu tez açısından önemine özetle değinilecek olursa; İslamcı gençlerin siyasal kimliğinin oluşumunda öncelikle benliğin kapladığı alan ve benliği meydana getiren süreçler üzerinde durulması gerektiğinin bir varsayım olarak kabul edildiği belirtilmelidir. Bu anlamda tıpkı Mead'in benliğin oluşumunda rol oynadığını öne sürdüğü toplumsal süreç ve grup etkileşiminin, İslamcı siyasal kimliğin oluşumunda ve yaşadığı/yaşamakta olduğu dönüşüm üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Yukarıda değinildiği üzere Mead'e göre benlik ve zihinden önce toplumsal eylemin gelmesi ve benliğin oluşumunda toplumsal süreçlerin oynadığı hayati rol göz önünde bulundurulursa, benlikle bazen aynı görülen bazen de çok yakından ilişkili olduğu değerlendirilen kimliğin oluşumuna ve dönüşüm/inşa sürecine ilişkin bir görüş sağlamak mümkün olabilecektir. Yine Mead'e göre benliğin yapısındaki giriftliğin içinde yaşanan toplumun, grubun ya da aidiyet duyulan topluluğun yapısındaki karmaşıklıkla ve bu yapıları meydana getiren problematik süreçlerle yakından ilişkili olması İslamcı siyasal kimliğin giriftliği bir varsayım olarak ele aldığımız çeşitliliği bakımından ortaya konacak görüşlere de bir temel sağlayacaktır. Bu anlamda Cumhuriyet dönemi boyunca İslamcılar açısından sorunsallaştırılan birçok siyasi olgu ve olay bu tez içerisinde değerlendirilmeye alınabilecek ve yine ele alınan genç grubun özellikle son yıllarda içinde bulunulan ve daha ileride değinilecek olan İslamcılığın neoliberal politikalara ve düzene uyum sağlama aşamasında olduğu bir dönemde karşılaştıkları problematik durumlara uyumlarının kimliklerinde meydana getirdiği/getirebileceği değişimler bu tezin ele alacağı temel unsurlar olacaktır.

2.2. Kavramsal Çerçeve

2.2.1. Siyasal Kimlik

Kavram olarak siyasal kimlik yukarıda ayrıntılı bir şekilde değinilen benlik kavramı ile doğrudan ilişkili bir olgudur. Benlik ediniminde etkin rol oynayan etkileşim süreçlerinin benlikle yakından ilişkili bir kavram olarak siyasal kimliğin ediniminde de etkin bir rol oynadığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte kısaca tanımlamamız gerekirse siyasal kimlik, bireyin toplumsallaşma süreci içerisinde siyasal alana ait çeşitli değişkenler ve etkileşimler neticesinde edindiği davranış ve tutumların bir manzumesi olarak görülebilir.

Siyasal kimlik ayrıca modernitenin bir ürünü olan ideolojilerle de son derece yakından ilişkili bir kavramsallaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı modern dönemde özellikle Fransız İhtilali'nden sonra Batı'da ortaya çıkan çeşitli ideolojiler gibi Osmanlı'nın da hususen dağılma sürecinde devletin devamını sağlamak adına birçok düşünce hareketi ortaya çıkmıştır. Batı ülkelerinde eğitim alan ve burada ideolojilerle karşılaşan aydınlar kendi ülkelerinde de aslında bu düşünce hareketlerinin öncüleri olmuşlardır. Siyasal kimlik işte bu ideolojilerin ve düşünce akımlarının bireyler ya da çeşitli topluluklarca benimsenmesi neticesinde mikro düzeyde kendisini görünür kılmaya başlamıştır.

Kavramın kendisinden de anlaşılabacağı üzere siyasal olana yönelik edinilen tutum ve davranış örüntüleri benliği ortaya çıkaran ve toplumdan ya da ait olunan topluluktan etkilenen ve aynı zamanda süreç içerisinde bu toplumu veya grubu etkileme niteliğini haiz bir olgu olarak değerlendirilebilir. Siyasal kimliği tıpkı benliğin oluşum sürecinde etkili olan çeşitli unsurlar gibi etkileyen birçok olgudan ve yapıdan bahsetmek mümkündür. Bu çerçevede toplumun genel ahlaki ve kültürel ilkelerinin yanı sıra dönemsel bağlam ve geçici değer yargıları ve aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu toplum ile siyasi olarak aidiyet duyduğu toplumsal grubun karşılaştığı/tecrübe ettiği ekonomik, kültürel ve toplumsal bağlamın da göz önünde bulundurulması ve tüm bunların siyasal kimliğin oluşumunda önemli rol oynayan unsurlar olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Siyasal kimliğin ediniminde, bireyin aidiyet duyduğu toplumsal grup açısından karşı karşıya bulunulan siyasal problem alanlarının büyük bir etkisi olmaktadır. Jackson (2005) da siyasal kimliğin oluşumunda etkisi olan unsurları kişiye has niteliklerin (yaş, cinsiyet, ırk

gibi) yanı sıra toplumsal sınıf, siyasal değerler ve ilkeler ve içinde bulunulan siyasal ve toplumsal bağlam olarak sıralamıştır.

2.2.2. Siyasal Sosyalleşme

Siyasal kimliğin ediniminden bahsederken değinilmesi gereken asıl kavram ise siyasal sosyalleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyalleşme süreci içerisinde bireyin edindiği tutum ve davranışlar bireyin siyasal kimliği de içeren bir kavram olarak kimliği akla getirmektedir. Bunun bir alt basamağı olarak ele alabileceğimiz siyasal kimlik kavramı da şüphesiz bu süreç içerisinde ortaya çıkan bir olgudur. Siyasal sosyalleşme sürecinin içinde yaşanan siyasal sisteme yönelik geliştirilen görüş ve edinilen bilgi düzeyi ile yakından bir ilişkisi olmaktadır (Kışlalı, 1994:103). Siyasal sistem çerçevesinde edinilen bu bilgi birikiminin ve geliştirilen fikrin yukarıda benliğin ortaya çıkışına yönelik değinilen hususlar kapsamında kazanıldığı düşünülmektedir. Greenberg de (1970) siyasal sosyalleşmeyi bireyin ait olduğu ve bir yurttaş olarak kabul gördüğü bir siyasal sistem dâhilindeki tutumlar, inançlar ve değerlerin edinimi olarak ele almıştır. Benliği meydana getiren tüm süreçler görüleceği üzere siyasal kimliğin üzerinde de doğrudan bir etkiye sahip olmaktadır. Siyasal kimlik çerçevesinde benliğe vurgu yapan bir tanım ise Kalaycıoğlu'nun tanımından hareketle görmek mümkündür. Kalaycıoğlu (1984) siyasal sosyalleşmeyi "siyasal insan olarak" benliğin oluşturulma süreci şeklinde açıklamaktadır.

Bu tanımlardan da görüleceği üzere siyasal sosyalleşme süreci, benliğin ortaya çıkmasında etkili olan tüm süreçlerle yakından ilişkilidir. Dolayısı ile siyasal kimliğe dair yapılacak tanımlamanın her iki kavramı da içermesi gerekir. Diğer bir deyişle, siyasal sosyalleşme sürecini bir tutum ve davranış edinim süreci olarak ele alan tanımlar aynı zamanda bir yönüyle benliğin ediniminde etkili süreçlere de vurgu yapmakta ve dolayısı ile siyasal kimliğin inşasına doğrudan etki eden sosyolojik unsurları göz önüne sermektedir. Bu anlamda, Sembolik Etkileşimci kurama dair yukarıda değinilen hususlar çerçevesinde denilebilir ki benliğin ediniminde rol oynayan ve bireyin bir mana yüklediği nesneler vasıtasıyla edindiği tecrübeler ışığında çevresi ile girdiği karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak geliştirdiği benlik algısı aynı zamanda bireyin siyasal kimliği açısından da önemli yapısal bir unsur halini almaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde, İslamcı siyasal kimliğin inşasında bireyler açısından ait olunan toplumsal grubun tecrübe ettiği ve kuşaklar arası etkileşimle aktarılmakta olan sorunlar, fırsatlar, temel çatışma alanları gibi olguların önemi tartışılacak ve bunun yanı sıra bu çalışmanın araştırma konularından olan İslamcı siyasal kimliğin nasıl edinildiği sorusu bireyin yakın etkileşim halinde bulunduğu toplumsal yapılar etrafında incelenecektir. Bu bağlamda aile, arkadaş çevresi, aidiyet duyulan toplumsal gruplar gibi toplumsal yapıların bireyin siyasal toplumsallaşmasında ve kimlik edinimi sürecine ne dereceye kadar etkili olduğu konusuna İslamcı gençler açısından bir açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Tüm bunlara ek olarak, İslamcılık ve İslamcı gençlik kavramına ileriki sayfalarda değinilmekle birlikte, hangi ideolojik grup olursa olsun bireylerin aidiyet duydukları topluluk içerisinde maruz kaldıkları davranış, tutum, duygu ve düşüncelerin edinimi tek yönlü bir süreç olarak görülmemelidir. Söz konusu kimlik edinimini ve siyasal sosyalizasyonu kapsayan süreç içerisinde birey hem bu süreçten etkilenmekte hem de bu süreç içerisinde bir etki bırakmaktadır. İslamcı gençlik kavramı altında incelemeye alınacak olan bireylerin de gündelik deneyimleri ve edindikleri tecrübelerin, karşılaştıkları ya da aktarılan problematik durumlar itibarıyla geliştirdikleri siyasal kimliğin, İslamcılığın geleceği açısından son derece önem arz etmektedir.

2.2.3. Türkiye’de İslamcılık ve İslamcılığın Kökenleri

Toplumsal ve siyasal hareketler şüphesiz bir toplumun içinde bulunduğu kültürel, toplumsal, siyasal, ekonomik ve teknik anlamda uygulanabilirliği olan yeni çözüm önerileri getirme iddiasında olmuşlardır. Toplumun felsefî, bilimsel, kültürel kodları ile bu arayış ihtiyacını doğuran ve genellikle farklı bir medeniyet bağlamında ortaya çıkan yenilikler söz konusu yeni arayışların ve çözüm önerilerinin hem muhtevasını hem de tarihsel seyrini belirleyen ana unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Osmanlı İmparatorluğunun Tanzimat Dönemi’ne rastlayan ve yukarıda bahsedilene benzer yeni arayışlar hem siyasal ve toplumsal düzende hem de ekonomik ve teknik alanlarda çeşitli yönelimleri beraberinde getirmiş, yeni siyasi arayışlara, toplumsal hareketlere yön vermiş ve tüm bunları I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’ne miras bırakmıştır.

Felsefî arayış ekseninden bakıldığında bu konu İhsan Fazlıoğlu'nun Osmanlı ilim hayatının dönemlerine ilişkin sınıflandırmasında son iki dönem olan “Bunalım ve Arayış Dönemi” ile “Yenileşme Dönemi”ne denk düşer (Fazlıoğlu, 2015:180). Bu iki dönem Osmanlı İmparatorluğunun Batı medeniyeti karşısındaki bilimsel, ekonomik ve teknik alanlarda yeni arayışlar içerisinde bulunduğu bir dönem olarak kabul görmektedir. Bununla birlikte Fazlıoğlu (2015:183) Bunalım ve Arayış Dönemi'nde Osmanlı münevverlerinin geleceği geçmişten yola çıkarak kurma çabasında olma niyeti taşımasına rağmen, Sanayi Devrimi ve getirdiği askeri, teknolojik, ekonomik yeniliklerin derinlikli felsefî bir arayışa imkân tanımayan hızına vurgu yaparak, bu dönemin siyaset merkezli pratik çözüm önerilerinin arandığı bir dönem olduğunu belirtir. Batı ülkelerine gönderilen ve Batı eğitimi almış bulunan birçok Osmanlı münevverinin ideolojilerle karşılaşması da yine aslında bu döneme denk düşmektedir. Yenileşme Dönemi olarak sınıflandırılan dönem ise artık “köktenci bir nitelik taşıyan siyasi arayışın kavramsal analiz ile nedensel düşünceyi ve eleştirel tavrı ihmale” neden olarak nazari düşüncenin büyük oranda çekildiği yerine ise toplumsal sorunlara karşı pratik cevap niteliğinde olma iddiası taşıyan ve edebi karakteri ağır basan “vecizevi düşünce”nin kök saldıği bir dönem olarak tebarüz eder (Fazlıoğlu, 2015:184). İşte bu ahval içerisinde Osmanlı İmparatorluğunun son dönemine bakıldığında günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nde de hala üzerinde birçok tartışmanın yürütüldüğü “üç tarz-ı siyaset” konusuna ilişkin bir arka planın zihinlerde oluşması muhtemeldir. Her biri beka-i devlet amacı taşıyan ve yukarıda bahsedildiği üzere Batı medeniyetinin meydan okumasına karşı bir çare olarak öne sürülen düşünce arayışlarından biri olan İslamcılık da yine bu bağlam içerisinde ve bu ön bilgilerle okunması gereken siyaset tarzlarından birisidir.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemine genel olarak bakıldığında karşımıza son derece buhranlı ve yoğun olmakla birlikte felsefî açıdan daha çok yüzeyde kalan entelektüel çabaların olduğu Tanzimat ve Meşrutiyet I-II Dönemleri çıkmaktadır. İslamcılığın bu tarihsel bağlam içerisinde bir tanımını yapmak için ise söz konusu dönemin yukarıda bahsedilene benzer ve belki daha detaylı bir fotoğrafını sunmak gereklidir. Bununla birlikte İslamcılığın belki de en kapsamlı tanımlarından birisini İsmail Kara bize vermektedir. Kara İslamcılığı şöyle tanımlamaktadır;

“İslamcılık, XIX-XX. yüzyılda İslam'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim...) “yeniden” hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını batı sömürsünden, zalim

ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden... kurtarmak; medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden bir hareket olarak tarif edilebilir.” (Kara, 2011)

Kara’nın tanımlamasında görüleceği üzere İslamcılık farklı boyutlarda ve farklı toplumsal, siyasi ve felsefi sorunlara cevaben ortaya çıkmış bir düşünce hareketidir. Şöyle ki, İslamcılık İslam’ı hayata hâkim kılma çabası ile toplumsal alanın tümüne hitap etme çabasını dile getirmekte ve bu hali ile toplumsal bir hareket olma niteliğini taşımaktadır. Bunun yanı sıra İslam dünyasını Batı sömürsünden, istibdatçı yöneticilerden kurtarmak hedefi ise İslamcılığın siyasal hedefleri olarak görülebilir. İslam dinini hurafelerden ve taklitten kurtarma teklifi ise İslamcılığın İslam’da bir tecdit hareketi niyetinin bulunduğu bir düşünce hareketi olarak görülebilmesini sağlamakta ve bu anlamda modernist yönünü ortaya çıkarmaktadır. Hukuki/fıkhi alanda İslam’ın yeni hükümlerle çağa uyum sağlaması için çeşitli dönemlerde öne sürülen içtihat kavramı bu anlamda İslamcılık içerisinde son derece önemli bir yer tutmaktadır.

İslamcılık düşüncesinin tarihsel açıdan ilk ortaya çıkışına bakılacak olursa Kara bu durumu dönemsel olarak bir tasnife tabi tutarak ilk dönemin 1870-1920 arasını kapsayan İttihad-ı İslam Politikaları Dönemi olarak bildirmiştir (Kara, 2013:22). Kara, İslamcılığın köklerinin uzandığı dönem ve kişiler hususunda, aşağıda değinilecek olan Türköne’nin görüşünü kabul etmekle birlikte, Türkiye’de İslamcılık düşüncesinin müstakil bir hareket olarak ancak II. Meşrutiyet döneminde mümkün olduğunu ileri sürmektedir (Kara, 2013:23).

Türköne İsmail Kara’nın tanımından hareketle, İslamcılığın doğuşunun neden 19. yüzyıl olarak görüldüğüne yönelik olarak, Müslümanların Batı karşısında hemen her alanda mağlubiyetler yaşayarak içine düşülen “zelil durumdan kurtulmak için” Osmanlı aydınlarından bir kısmının bu yıllarda İslam’ı bir kurtuluş ideolojisine dönüştürdüğünü ve bu anlamda İslamcılığın, Müslümanların “yeniden dirilme ve güçlenerek Batı ile rekabet etme çabalarının ifadesi” olduğunu ileri sürer (Türköne, 2012:44). Buradan hareketle Türköne İslamcılık düşüncesinin II. Meşrutiyet sonrasında doğmuş olduğu genel kabulüne karşı İslamcılığın kökenlerinin daha geride aranması gerektiğini öne sürerek bu duruma Namık Kemal’in “İttihad-ı İslam” fikrini ve laik yasalara karşı muhalefetini hatırlatarak somut bir örnek vermektedir (Türköne, 2003).

Türköne ayrıca geleneksel İslam ve İslamcılık düşüncesi arasındaki farklılığa da vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede, İslamcılığın Batı kaynaklı ideolojilerle karşılaşan ve içinde bulundukları İslam toplumunun çeşitli sorunlarına çözüm arayan aydınların, geleneksel İslam'ın yaptığından farklı bir biçimde, oluşmaya başlayan “kitlelere” hitap etme hedefinde bir ideoloji olduğunu ileri sürer ve bunun yanı sıra İslamcılığın çok boyutlu, kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi bir hareket olduğunu da belirtir. (Türköne, 2003).

Tarık Zafer Tunaya, İslamcılığın ideolojik yönünü İslamcılığın müesseseler kuracak bir fikir ve inanç sistemi olduğuna ve bu müesseselerin pratikte işleyebilmesi için toplumsal bir hareketten doğan bir talebin olması yönündeki iddiasına dayandırarak açıklamakta ve bunun yanı sıra İslamcılığın ideolojik yönünün yanında siyasi yönünün de belirtirlerini ortaya koymaktadır (Tunaya, 2003). İslamcılığın Osmanlı'yı ve Osmanlı toplumunu muhafaza etmek, belli bir hedefe yöneltmek ve sürüklemek amacıyla oluşu, Tunaya'ya göre onun siyasi yönünü göstermektedir (Tunaya, 2003:1). Bunun yanı sıra Tunaya, İslam'ın ana ilkelerine dönüşün, İslamcılık fikrinin ana tezi olduğunu ileri sürmüştür (Tunaya, 2003:2).

İslam'ın ana ilkelerine dönüş ya da tecdit (yenileme) meselesinin İslamcılık düşüncesi içerisinde oldukça önemli bir yer tuttuğu açıktır. Avrupa merkezli toplumsal, siyasi, ekonomik ve teknik gelişmelerin neden olduğu yeni düzen hiç şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu özelinde genel olarak da İslam coğrafyasında birçok açıdan buhranlara neden olmuştur. Tunaya Avrupa'nın bu sayılan gelişmelerle birlikte İslam dünyasına yönelen hücumunu İslamcılar açısından bir dış sebep olarak konumlandırırken iç sebep olarak ise İslamcıların suçu İslamiyet'te değil Müslümanların atalet ve gafletlerinin doğurduğu neticelerde bulduklarını ifade etmiştir (Tunaya, 2003:8). Bunun yanı sıra Tunaya İslamcıların Osmanlı İmparatorluğundaki parçalanmanın sebeplerini genel anlamda Batı'nın ahlakını ve kültürünü taklit etme, İslam'ın özü ve hakikati konusunda Müslümanların bilgisizliği ve ataleti ve iktisadi alanda Batı'ya esaret olarak gördüklerini kaydetmiştir. Buradan hareketle Tunaya'nın İslamcılık için önerdiği formülü ise aşağıdaki alıntıdan net bir şekilde anlamak mümkündür:

“... İslamcılık, bütün sosyal ve siyasi hayata uygulanması istenen inanç, fikir ve davranış kurallarını içine alan iki yönlü bir ideolojik formül haline getirilmiştir. Bir yönü ferdî plandadır. İslam dünyasında yaşayan fertlerin, bilhassa Müslümanların tek tek hayatlarını düzenlemek ister. Özel

hayatlarına karıştır. Onlara bir yaşama yolu çizer. Öteki yönü ile de, kolektif plandadır. İslam dünyasında, henüz milletleşmemiş halk kitlelerine, bağımsızlığa kavuşmamış milletlere, devletlere kurtuluş, kuruluş ve kalkınma yolu çizer, birbirleriyle münasebetlerini sağlayan kaideler yapar. Kısaca İslam dünyasında yaşayan insanların ve toplumların hayat prensibidir. İkinci Meşrutiyet'in bunaltıcı yıllarına kadar, İslamcı kurtuluş teklifleri daima öne sürülmüştü. İslamcılık akımı İkinci Meşrutiyet'le başlamamıştır. Fakat gerçek ve hayli mütecanis bir fikir akımı haline bu devrede gelmiştir. Meşrutiyet'in dinamik hayatı içinde, siyasi olaylara çarpa çarpa şekillenmiş ve bir siyasi kuvvet olmuştur.” (Tunaya, 2003:19)

Tunaya, Meşrutiyet döneminde İslam dünyasındaki çağdaşlaşmanın iki akım halinde ilerlemiş olduğunu ileri sürerek birinci akımın laik ve gerçek anlamda rasyonalist olduğunu ikinci akımın ise “İslamcılık” olarak adlandırılan ve kısmen rasyonalist bir anlayışa sahip olmakla birlikte birey ve toplum yaşamını akıl ve bilim temelinde Kur'an ve sünnet gibi dini kaynaklardan çıkarılan yorumları esas alan akım olduğunu öne sürmüştür (Tunaya, 2003:19-20).

Askeri alanda alınan mağlubiyetler, Müslümanlar arasında İslam'ın değişmez bir biçimde son din oluşu ve hakikatin tek kaynağı olduğu yönündeki inanç sabit kalmakla birlikte bir özeleştiriyeye neden olmuştur. Bu özeleştiriyeye Osmanlı İmparatorluğu özelinde ele alındığında devlet eliyle gerçekleştirilen ıslahat hareketleri ortaya çıkan sorunlara yönelik olarak öncelikle pratik çözümler getirmeyi amaçlamış fakat sorunlar karşısında 19. yüzyıl itibarıyla gelinen durum devlet açısından gerekli seviyede çözüm sağlayamamıştır. Siyasal ve toplumsal alanda Batı ülkelerinde meydana gelen dönüşümler ise devleti bu alanlardaki risk ve imkânlar açısından yeni yönelimlere itmiştir.

İslamcılığın doğuşu ve muhtevasını belirleyen tarihsel bağlama yönelik olarak bir diğer görüşü ele almak adına Kemal Karpat'ın ifadelerine başvurmak mümkündür:

“İslamcılık/Pan-İslamcılık gibi bir hareketin İslam tarihinde hiçbir paraleli yoktur. Bu akım İslami giysilere bürünmüş ve görünürde Müslüman ümmetinin geleneksel başkanı olan halife tarafından yönetilen Avrupa tipinde bir hürriyet ve değişim hareketiydi. (...) esas itibarıyla modern ve ilerici bir hareketti. (...) Bu terimin sık sık kullanılmasına, İngiltere ve Fransa'nın, İstanbul'un Tunus, Mısır, ve diğer işgal altındaki İslam topraklarında devrimler kışkırtmayı planladığından kuşkulandığına başladığı –ki bunlar Rusya tarafından tahrik edilen kuşkulardır- bu tarihlerden sonra başladı. Müslümanların birliği için kullanılan İslami terim, görünüşe bakılırsa 1860larda Rusya Osmanlıların çok eski dönemlerden beri ilişki halinde bulunduğu Orta Asya'daki Müslüman hanlıklarını işgal etmekle Müslümanların büyük bir infiale kapılmasına yol açtığı 1872 yılında,

Osmanlı şairi Namık Kemal tarafından İslam'ı savunmak adına yazılan bir makalede kullanılan 'İttihad-ı İslam' deyimidir (...) Abdülhamid'in tahta çıkmasından çok önce bile entelektüeller arasında bir çeşit Müslüman birliği kavramı vardı ve bu esas itibarıyla Rusya'nın Orta Asya'yı işgaline karşı bir tepkiydi. Buna karşılık Namık Kemal ya da bir başkasının o dönemde veya daha sonra bu Müslüman birliği fikrini somut bir ideoloji haline getirdiğine veya bu fikrin uygulamaya konulduğuna dair hiçbir belirti yoktur. ” (Karpas, 2005:27-28 Giriş)

Karpas'a göre bu manada İslamcılığın daha önce zikredilenlere benzer biçimde ortaya çıktığı bağlam ve nedenler manzumesi, Osmanlı İmparatorluğu ve genel manada İslam dünyasında yaşanan Batı kaynaklı siyasal, askeri ve toplumsal baskılardan müteşekkil görünmektedir. Karpas ayrıca İslamcılığın ortaya çıktığı tarihsel bağlamda tabii olarak Avrupa'nın “Pan-İslamcılık veya İslamcılığın” Hristiyan din ve medeniyetiyle uzlaşmaz nitelikte bir düşünce hareketi olarak görüldüğünü ileri sürmekte ve “Müslüman kitleler, orta sınıflar ve özellikle entelektüeller arasında İslamcılığın, Müslümanları Batı sömürgeciliğine karşı sadece siyasal ve kültürel öz savunma için değil, aynı zamanda kendi kendini yenileme ve ilerleme için de seferber etmeye yönelik bir çaba olarak” görüldüğünü ifade etmektedir (Karpas, 2005:28 Giriş). Görüleceği üzere İslamcılık gerek Batı kaynaklı baskılara gerekse Müslümanların içinde bulunduklarını düşündükleri atalet ve yenilenme ihtiyacına yönelik İslamcılar tarafından bir çare olarak algılanan bir düşünceler sistemi halini almaktadır.

Karpas ayrıca “İslamcı uyanış” hareketlerine yönelik olarak alttan gelen devrimin de bu manada dikkate alınmasının son derece önemli olduğunu ileri sürmektedir. Geleneksel düzenin bozulduğu Müslüman toplumlarında, Müslüman kitlelerin kimliklerinin ve toplumsal durumlarının bilincine varmasına ve tüm bunları siyasal alana aksettirmelerine vurgu yaparak, “II. Abdülhamit'in saltanatı döneminde ortaya çıkan İslamcılığın”, sadece yükselen yeni elit zümrenin değil aynı zamanda geniş halk kitlelerinin de tatminini sağlamaya matuf değişimi İslami değerlerle uzlaştırmaya çalıştığını ifade etmektedir. (Karpas, 2005:31-32). Yani bir diğer deyişle İslamcılık hem aydınlarda hem de geniş halk kitlelerinde hâsıl olan bir ihtiyacın dışavurumu olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra “İslamcı uyanış” hareketlerine ilişkin devletin bünyesinde bulunan çeşitli bölgelerdeki ve diğer İslam ülkelerindeki birçok tasavvuf tarikatlarının halkın siyasal ve toplumsal bilinç açısından mobilizasyonu konusunda oynadığı etkin role vurgu yapmaktadır. Bu anlamda Afrika'daki Senusîlik'ten Anadolu ve Kafkaslarda

yaygınlığı bulunan Nakşibendî-Müridiyye'ye kadar çeşitli tarikat yapılanmalarının söz konusu uyanış hareketlerindeki öneminin altını çizmektedir (Karpat, 2005:31-82).

İslamcılığın muhtevası ve kökenleri konusunda bir diğer görüş olarak Erik J.Zürcher'in konuyla ilgili çıkarımlarına da bakılabilir. Zürcher, "üç tarz-ı siyaset" bahsinde İslamcılığın Müslüman topluluğu yani "ümme"yi temel olarak kabul ettiğini ve Osmanlı İmparatorluğunun yeniden doğuşu için İslamî değerler ile İslam hukukunun ön koşul olarak görüldüğünü ve "1860'ların entelektüel akımı içerisinde kökenlerini" bulduğunu ifade etmektedir (Zürcher, 2015:341). İslamcılığın yayılmacı versiyonu olarak tanımladığı Pan-İslamizm'le ise Sultan II. Abdülhamit döneminde "yaygınlık ve devlet desteği kazanmış" Halife/Sultan desteği ile İslam dünyası içerisindeki bağların güçlendirilmeye çalışıldığını ileri sürmektedir (Zürcher, 2015:341). Bununla birlikte Zürcher o dönemlerde Jön Türkler'in Kur'an'ı ve geleneği pozitivist ve materyalist bir yoruma tabi tuttuklarını fakat İslamcı bir siyasal program geliştirmediklerini ifade etmektedir.

Zürcher ayrıca İslam'ın ve İslamcılığın pratikleri olarak görülebilecek bazı uygulamaların iktidar tarafından zaman zaman kullanışlı bulunduğunu ileri sürmektedir:

"... İslamcılık yalnızca ortak siyasal kimlik için İslami toplumu, ümmeti, temel almakla ilgili değildir, fakat aynı zamanda devlet ve toplumu İslami değerler ve İslam hukukuna göre temellendirmektir. İTC'nin (İttihat ve Terakki Cemiyeti) politikaları içinde bu amaçların hiçbir izi yoktu. Tersine, İttihatçılar iktidara geldiklerinde hem İslam hukuku âlimlerinin hem de İslam hukukunun (şariat) kendisinin etkisini azaltmışlardır. Hatta I. Dünya Savaş esnasında dinsel hiyerarşinin başı, Şeyhülislam, kabineden çıkarılmıştır. Pan-İslamcılık retoriğinin kullanıldığı ise gerçekten doğrudur; hem I. Dünya Savaşı'nda hem de Kurtuluş Savaşı'nda, Osmanlıların konumunu güçlendirmek için yalnızca bir siyasal destek olarak kullanılmıştır." (Zürcher, 2015: 367)

Bu durumun, daha önce de değinilen, genel anlamda Batı kaynaklı sosyal, siyasal ve askeri alanlardaki baskılara karşı acil çözüm üretme ihtiyacını meydana getirmesiyle son derece yakından ilişkili bir konu olduğu göz önüne alınabilir. Bu çerçevede Kara:

"II. Meşrutiyet yıllarının iç ve dış olayları İslamcılarının da dâhil olduğu Türk aydınlarına, çok süratli seyreden, beklenmedik ve çoğu hayal kırıcı hadiseleri takip etmek ve önlerine gelen problemlere acil ve pratik çözümler bulmak dışında fazla zaman ve fırsat tanımamış gibidir. Hürriyetin ilk günlerinde yükselen devleti kurtarma, reformları gerçekleştirmek, dini hayatı canlandırma, ilerleme, biriken meseleleri çözmek, dış politikada itibar

kazanma, müesseselere işlerlik kazandırma, aktif ve ahlaklı bir toplum oluşturma (...) arzu ve talepleri çok kısa bir zaman sonra yerini mevcudu koruma ve istikrarı sağlayabilme gayretlerine bırakmıştır.” (Kara, 2001:9)

İslamcılık kavramı ve kökenleri üzerine Nuray Mert, İslamcılık siyasetinin Osmanlı İmparatorluğunun çözülme döneminde bulunduğu sırada, varlığını devam ettirmesinin bir yolu olarak görülen bir siyaset tarzı olduğunu ifade etmektedir (Mert, 2005:412). Bunun yanı sıra, hem II. Abdülhamit’in izlediği Panislamist siyasetin hem de bizzat II. Abdülhamit’e yönelen muhalif yeni Osmanlı düşüncesinin çeşitli yüzlerinden birisi olan “İslamcılığın” da bu siyaset tarzı içerisine dâhil edileceğini ileri sürer. Buna göre denilebilir ki İslamcılık gerek padişah/halife eliyle uygulanan siyasi bir program gerekse de padişaha/halifeye yönelen bir muhalefet olarak görülebilirse de temelde İslam dünyasını eski ihtişamlı günlerine döndürmek ve Batı karşısındaki geri kalmışlığına çare bulmak gibi ortak amaçları ve çeşitli yol ve yöntemleri olduğu savunulabilecek bir düşünce akımı olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk bakışta birbirine zıt görülebilecek bazı yönelimlerin, asıl itibariyle İslamî temellendirmelerden yola çıkan bir yenileşme, ıslahat hareketi olduğunu göz önünde bulundurmakta fayda vardır.

Yasin Aktay, İslamcılığı siyasal davranış üzerinden tanımlayarak, Müslümanlık algısıyla söz konusu siyasal davranış ve tutumların “buluştuğu her noktada ortaya çıkabilen bir kimlik, bir algı olarak” düşünülebileceğini ifade etmektedir ve buna ek olarak yapılan İslam yorumundan bağımsız olmak üzere siyasal pratiklerinin merkezindeki temel unsuru İslam olarak gören her türlü “Müslüman oluşumunun” İslamcılık olarak adlandırılabilceğini öne sürmektedir (Aktay, 2005:19). Buna rağmen Aktay bu tanımın geniş bir tanım olduğunu ve siyasal bir düşünce olarak İslamcılığı ayırt etmek adına istenen ölçüde yardımcı olamayabileceğini belirterek İslamcılık üzerine S. Sayyid’in tanımının temel alınabileceğini ifade etmektedir (Aktay, 2005:19). Söz konusu tanıma binaen denilebilir ki, Müslümanların İslam’ın tarihsel süreçlerini ve geleneklerini kendilerine bir dayanak noktası alarak, “bir davranış ufku kılma projesinin adı” İslamcılıktır (Aktay, 2005:19).

İslamcılık kavramı Ali Bulaç’a göre ise Müslümanların bir kısmının ki söz konusu gruba dâhil olan Müslümanların, İslam’ın “genel parametrelerinden” hareketle fikri ve siyasi olarak ortaya koydukları hasılanın bir toplamı olarak görülmektedir (Bulaç, 2004:50). Bulaç İslamcılığın kökenleri konusunda ise 1856 Islahat Fermanı’nın ilan edildiği dönemi işaret etmektedir (Bulaç, 2004).

Osmanlıcılık fikrinin, milliyetçilik akımının meydana getirdiği ayrılmalar nedeniyle geçerliliğini yitirmiş olduğu kabulünün ardından Panislamizm ya da İttihad-ı İslam yani Müslümanların birliğini savunan İslamcılık düşüncesi en belirgin hali ile II. Abdülhamid döneminde görülmeye başlanmıştır. Genel olarak çeşitli yayınlar etrafında toplanan Osmanlı aydınının temsil ettiği İslamcılık düşüncesi (Kara, 2011) devletin yönetim biçiminden, tecdit hareketleri gibi birçok konuda fikir ve görüşlerin serdedildiği bir döneme tanıklık etmiştir.

Genel bir tarihsel çerçeve çizmek adına İslamcılığın çeşitli dönemlerdeki muhtevasını Kara'nın yaptığı tarihsel tasnife göre izlemek mümkündür;

Kara İslamcılığı 5 dönem altında ele almış ve bunlar “İttihad-ı İslam Politikaları Dönemi (1870-1908)”, “İslamcılık Dönemi (1908-1918 veya 3 Mart 1924)”, “Muhafazakarlık-Milliyetçilik Dönemi (1924-1944 veya 1960)”, “Radikal ve Entelektüel İslamcılık Dönemi (1960-1980)” ve “Uyum ve Entegrasyon Dönemi (1980 Sonrası)” olarak tasnif edilmiştir. (Kara, 2013).

Kara'nın dönemsel tasnifine göre “İttihad-ı İslam Dönemi” yukarıda da kısmen bahsedildiği üzere Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde ortaya çıkan ve aslen III. Selim dönemine kadar izlenebilecek emareleri bulunan tartışmalardan kaynaklanan bir dönem olmakla birlikte, hissedilir biçimde İttihad-ı İslam tartışması Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) Fermanlarının ardından 1870'lerde ortaya çıkmıştır (Kara, 2013:22). Bu dönemde kavram etrafında ele alınan en sıcak meseleler, Türk ya da gayri Türk olsun Müslümanların birliği meselesi, kâfiri taklidin caiz olup olmayacağı, müsavat gibi meseleler olmuş ve bu tartışmalar II. Abdülhamid'in “ıslahat, maarif, hukuk ve hilafet politikalarıyla birleşerek” İslamcılık hareketini somutlaştıran bir süreç halini almıştır (Kara, 2013:22-23).

Kara, “İslamcılık Dönemi” olarak tasnif ettiği 1908-1924 arası dönemi ise II. Abdülhamid'in gerek iç gerekse dış siyasette izlediği politikaların ve eğitim ile hukuk alanlarında yaptığı yeniliklerin üzerinde durarak, o dönemdeki İslamcı aydınlar ve halife-padişah arasındaki ilişkilere vurgu yaparak belirginleştirmekte; ayrıca, İslamcılığın aydınlar tarafından en fazla yayımla birlikte en geniş şekilde tartışıldığı ve somutlaştığı dönemin II. Meşrutiyet dönemi olduğunu ve bu dönemde İslamcılık fikri etrafında toplanan aydınların Sırat-ı Müstakim (daha sonra Sebilürreşad), Ceride-i İlmiye, Beyan'ül

Hak ve diğ er çeşitli yayınlar gibi birçok yayın çıkardıklarını ifade etmektedir (Kara, 2013:26). Kara ayrıca bu dönemde İslamcıların “rahatlıkla Asr-ı Saadet’e kadar uzatılan” ve meşrutî yönetimi destekleyen ve İslam’ın özüne dönerek siyasal sistemde olması gereken unsurlar hakkındaki fikirleri üzerinden yürüyen tartişmaların da önemini dile getirir (Kara, 2013:26).

Muhafazakarlık-Milliyetçilik Dönemi tasnifi altında Kara İslamcılığın Cumhuriyet’in kurulması ile birlikte tek parti iktidarının katı laik programları karşısında susturulan birçok İslamcı aydının yaşadığı ya da bir diğ er deyişle kendilerini muhafazakar, mukaddesatçı-milliyetçi tanımını altında konumlandıkları bir dönemi ele almaktadır (Kara, 2013:26-31). Bu dönemde İslamcılığın veya İslamcı sayılabilecek aydınların kendilerini Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren hilafetin ilgası, tevhid-i tedrisat, Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması, şeyh Sait İsyani ve takrir-i sükun gibi siyasal ve sosyal gelişmelerin baskısı altında bulduklarını ifade eden Kara, Mehmet Akif, İskilipli Atıf, Elmalılı Hamdi ve benzeri İslamcı din ve fikir adamlarının idam, sürgün/gönüllü sürgün gibi uygulamalar nedeniyle İslamcılık akımını bariz bir şekilde siyasal hayatın gündemine taşıyabilecek bir kişinin de olmadığını  ne sürmektedir (Kara, 2013:26-31). Bununla birlikte Tek Parti iktidarının sona ermesi ve Anadolu’dan kentlere başlayan göç hareketleri, küresel gelişmelerin meydana getirdiğı siyasal baskıların neticesinde gerçekleşen demokratikleşme hareketlerinin Müslümanların taleplerini siyasal alanda yukarıya doğru taşımaya başlamıştır. Bu şartlar içerisinde Kara, Nurettin Topçu’nun çıkardığı Hareket Dergisi’nin, Necip Fazıl’ın çıkardığı Büyük Doğu Dergisi’nin ve Eşref Edib’in daha önce  ıkarılan Sebilürreşad Dergisi’ni tekrar yayın hayatına sokarak siyasal ve sosyal bir karşılık da bulmasının İslamcı düşüncenin, tüm bu süreç boyunca sesinin ve taleplerinin açık bir şekilde duyulmamasına karşın, canlılığını koruduğunu ve fakat İslamcı kimliğini haiz sayılabilecek aydınların Cumhuriyet ideolojisinin laik ve ulusçu temellerine karşı muhalefet alanı olarak Osmanlı, Selçuklu ve Türk-İslam sentezi vurgularının ağırlık kazandığı bir zemini tercih edişlerini kaydetmektedir (Kara, 2013:26-31)

İslamcılık düşüncesinin Türkiye’de izlediğı tarihsel seyir konusunda İsmail Kara 1960-1980 arası yılları “Radikal ve Entelektüel İslamcılık Dönemi” olarak tanımlamaktadır. Kara bu dönemde 1960 darbesini yapan gerek i  gerekse uluslararası gücün birçok alanda olduğu gibi din alanında da çeşitli düzenlemelere gitme niyetinde olduğunu söz konusu müdahalenin gerekçe olarak g sterdiğı unsurlardan birisinin de

“irtica” olmasından anlaşılabilceğinin üzerinde durur (Kara, 2013:31). Bununla birlikte 1960 darbesinin ardından Türkiye’de İslamcı görüş ve gruplarda bir canlanma olmasını, müdahale edilen unsurların toplumun aktif unsurları olmasına bağlayan Kara, darbe sonrası dönemin özelliklerini ortaya koymaktadır. Şöyle ki bu dönemde tercümeler yolu ile yeni ve fakat Türkiye İslamcılığının çeşitli sorunlarına yabancı kalan görüşlerin yaygınlaşması söz konusu olmuştur. Özellikle Mısır’da İhvan-ı Müslimin (Müslüman Kardeşler) hareketinden Seyit Kutub’un, Cemaat-i İslamî’den de Mevdudi’nin eserlerinin Türkçe’ye tercümelerinin ardından Türkiye İslamcılığında ortaya çıkan en temel gösterge, Türkiye’deki Müslümanların Müslüman kimliği konusundaki bilinçlerindeki uyanış olmuştur. Bu dönemde İslamcılar daha önce eklemlendiği milliyetçi ve muhafazakâr anlayıştan ayrılmaya ve müstakil bir görünüm sergilemeye başlamıştır. Bunun yanı sıra dinî yayıncılık ile dinî kültür ve dinin siyaset-toplumla ilişkileri üzerinde de etkileri olduğunu kaydetmek gerekir (Kara, 2013:32). Bu tercümelerden 65-80 arası dönemde çok farklı çevrelerce istifade edildiğini belirten Kara, tercümelerin öze dönüş karakterli, sade bir din anlayışına sahip, “büyük ölçüde selefilğe mütemayıl, aktivist, radikal (...) rejim muhalifi, cihad taraftarı, sadece Cumhuriyet tarihiyle değil Osmanlı tarihiyle de irtibatı zayıf ...” tasavvuf ve tarikatlara karşı uzak duran “ümmeççi, ... mücadeleci yer yer tekfir ve şirk kavramları üzerinden dışlayıcı diri bir tip” anlayışı ortaya çıkardığını ileri sürmektedir (Kara, 2013:32). Kara ayrıca tercümelerin ortaya koyduğu temel sorunlardan birisinin Türkiye’deki dinî ve siyasi kültürle bağdaşmayan çeşitli düşüncelerin gerek Cumhuriyet dönemi gerekse Osmanlı dönemi İslamcılığına dönüşü zorlaştırması olduğunu ifade etmektedir (Kara, 2013:32).

Tercümelerin söz konusu etkilerine rağmen bu dönemdeki İslamcı hareketlerin bir çeşitliliğini ve farklı veçhelerini ortaya koyması bakımından şair Sezai Karakoç’un çıkardığı Diriliş dergisini anmak gerekmektedir. Kara’ya göre yer yer Büyük Doğu ve Hareket dergileri ile yaklaşan dünya görüşüne rağmen Diriliş dergisinin farklı yaklaşımının etkisi İslam medeniyetine yaptığı özel ve belirgin vurgu, tasavvufa verdiği önem, Ortadoğu’ya açılma konusundaki yaklaşımı, sloganvari unsurlar ihtiva eden bir dilden ziyade daha derinlikli bir anlayış ortaya koyması olarak görülebilir (Kara, 2013:33).

Erbakan liderliğinde başlayan genel manada “Milli Görüş Hareketinin” özel olarak da Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi gibi siyasal parti yapılanmalarının siyasette temsil ettiği kimliğin de bu dönem içerisinde büyük önem taşıdığı açıktır. Kara, her ne

kadar parti mensuplarının milliyetçi-muhafazakar, devletçi çizgiden gelseler bile Erbakan ve kurduğu siyasal partilerin bu dönemde bazı radikal hareketleri hem dengeleyici hem de onlara alan açıcı bir niteliğinin de bulunduğunu ifade etmektedir (Kara, 2013:33). İsmail Kara bu dönemle ilgili olarak önemli bir diğer gelişmenin de Said Halim Paşa ile Nurettin Topçu gibi istisnalar bir kenarda tutulursa İsmet Özel'in farklı bir anlayış ve yorumu İslamcılar arasında tartışmaya açması olduğunu kaydetmekte ve Özel'in 1978'de yayınlanan 'Üç Mesele' kitabında sorduğu bir sorunun sonraki dönemde Türkiye'deki İslamcılık düşüncesi açısından belirleyici konumunu ortaya koymaktadır (Kara, 2013:33). Gerçekten de İsmet Özel 'Üç Mesele' kitabında İslamcılık düşüncesi içerisinde gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet döneminde üzerinde durulmayan bir meseleyi gündeme taşımıştır. Özel'in "güçlü bir topluma ulaşip onun Müslümanlaşmasına mı, Müslüman bir topluma ulaşip onun güçlendirilmesine mi çalışacağız? Üzerinde anlaşılmaya varmamız gereken ana konu budur" (Özel, 2008:185) şeklinde gündeme getirdiği soru ve tartışma alanı, İslamcılık düşüncesi içerisinde Batı'nın tekniği ve siyasal yapılanmalarının taklit edilmesine yönelik kökten bir eleştiri yatmakta ve bu da günümüzde halen sürmekle birlikte büyük oranda Özel'in ifadeleri ile sunduğu teklifin aksi yönünde ilerlemiş görünen bazı tartışmalar açısından bir temel olmuştur.

Kara "Radikal ve Entelektüel İslamcılık" dönemi olarak adlandırdığı tarihsel aralıkta son önemli gelişmenin ise, Türkiye'deki laik kesimlerde büyük endişeler uyandıran, Milli Görüş hareketinde ise bir sessizlik meydana getirmekle birlikte radikal gruplar ve dindar gençler arasında İslam'ın bir zaferi olarak kabul edilen İran Devrimi'nin olduğunu belirtmektedir (Kara, 2013:34). Kara ayrıca bu gelişmenin Şia ve Sünniliği birbirine hiç olmadığı derecede yakınlaştıran bir vaka olarak öne sürmekte ve Şia kültürü ile Türkiye tarihinde ilk defa fazlaca sayıda eserin Türkçe'ye tercümesinin yapıldığını kaydetmektedir (Kara, 2013:31).

Kara'nın dönemselsel tasnifinde son dönem olarak belirlediği "Uyum ve Entegrasyon Dönemi" 1980 sonrası dönemi kapsamakta ve adlandırmadan da anlaşılacağı üzere İslamcılığın 12 Eylül askeri darbesinin ardından gerek Turgut Özal liderliğinde kurulan Anavatan Partisi üzerinden gerekse "adil düzen" gibi slogan değeri yüksek fakat muhtevası genel itibarıyla fazla doldurulmayan bir politik hedef belirleyen ve "Anıtkabir ziyaretlerine başlayan" Erbakan'ın Refah Partisi üzerinden sisteme uyum sağladığını ifade etmektedir (Kara, 2013:35-36). Kara bu dönemde çeşitli İslam ülkelerindeki benzer gelişmelere de

değinerek küresel sistemin Soğuk Savaş sonrası döneme hazırlandığını belirtmektedir; şöyle ki Mısır'da Hüsnü Mübarek, Enver Sedat'a suikast sonrası iktidara gelmiş, Pakistan'da Ziyaülhak askeri darbe sonrası İslamcılarının da desteği ile iktidara taşınmış ve İran Devrimi'nin üzerinden de henüz birkaç sene geçmiştir (Kara, 2013:35). Askeri darbe sonrasında Türkiye İslamcılarını ağırlıklı olarak önce ANAP çizgisinde daha sonra da Refah ve Fazilet Partisi çizgisinde iktidarda ya da iktidara çok yakın bir konumda durmuşlar, liberal ekonomik politikalara ve sermaye birikimine sıcak bakmışlar, basın yayın araçları ile dünyaya açılma imkânı bulmuşlar ve tarikatlar ve cemaatler (özellikle Fetullah Gülen Örgütlenmesi) bu dönemde hiç olmadığı kadar büyüme imkânına kavuşmuşlardır (Kara, 2013:36). Yine bu dönemde küresel sistemle de uyumlu bir Türkiye İslamcılığının baskın olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Şöyle ki, bir nevi İslami kapitalizm sayılabilecek derecede dışa açılmaya hevesli bir sermaye birikimi ile günümüzde birçoğu banka haline gelen finans kuruluşlarının gelişmesi de bu dönemde olmuştur (Kara, 2013:36-37).

Her ne kadar 1980 sonrası dönemde toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda birçok araca sahip olduysa da İslamcılık hareketi şemsiyesi altında toplanabilecek gruplar bu dönemde fikrî ve ilmî açıdan bir kısırlaşmanın da içerisine girmiş bulunmaktadır. Değişmekte olan dünya sistemine entegre olmak belki de İslamcılarının siyasal alanda daha fazla varlık göstermeleri adına bazı düşünce ve pratiklerinden tavizler vermeleri gereği doğmuştur. Ahmet Çiğdem, 80 sonrası Türkiye'de İslamcılığın ideolojik ve toplumsal hareket anlamında tebarüz etmeye başlamış olsa da bir ideoloji, toplumsal hareket, siyasal akım adlandırmalarını hak edecek düzeyde entelektüel ve toplumsal bir donanımdan yoksun görüldüğünü ileri sürmektedir (Çiğdem, 2001:127). İsmet Özel'in yukarıda değinilen ve belki de İslamcılara yönelik bir uyarı niteliği taşıyan temel sorusuna cevaben İslamcı çevrelerin ağırlıklı olarak, güçlü bir toplumun inşası yönündeki çabayı, Müslüman bir topluma eriştikten sonra onun güçlenmesi adına gösterilecek çabaya tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

İslamcılık konusunda daha çağdaş tartışmalara bakıldığında ise radikalizm olgusu son yıllarda –belki soğuk savaşın bitmesinin ardından başlayan- 11 Eylül Saldırısı, Afganistan ve Irak'ın İşgali ile açıktan açığa görünür olan ve son olarak Arap Baharı ile birlikte en sıcak tartışma konularından biri haline gelen İslamî fundemantalizm/radikalizm/terör konularının da üzerinde durulması gereken yönleri bulunmaktadır. Söz konusu süreç içerisinde İslamcılığın bir imaj olarak daha fazla

radikalizmle ilişkilendirilmeye başlanması Türkiye gibi Müslüman nüfusun ağırlıklı olduğu ülkelerde çok çeşitli sosyal ve siyasal savrulmaları beraberinde getireceği ve bu süreç içerisinde yeni tartışma alanlarının açılacağı düşünülebilir. Bu tezin odak noktası olan İslamcı gençliğin bu süre zarfında siyasal kimliklerinin muhtevasının ortaya konması adına ne denli kaygan bir zeminin ortaya çıktığı ise araştırmanın dönemsel bir nitelik taşımasına neden olan temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslamcılar arasında geçmişten bu yana Batı medeniyeti her ne kadar teknik anlamda üstünlük sağlamış olsa da, ahlaki açıdan İslam'ın üstünlüğü a priori olarak görülmüştür. Özellikle son 20-30 yıl arasında İslamî radikalizm konusunda yükselen tartışmalar ve bu tartışmalarda İslam'ı terörle ilişkilendirenlerin her zaman kanıt olarak öne sürdükleri İslamcı terör örgütlerinin ortaya çıkışı, birçok Batılı ülkede gerçekleştirdikleri terör saldırıları İslamcı temsilinin dönüşüme uğramasında önemli bir gelişmeler yumağı oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMCI GENÇLİK VE SİYASAL SOSYALİZASYONLARI

3.1. Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de İslamcı Gençliğin Siyasal Sosyallizasyon Zeminleri

Türkiye’de gençlerin siyasal kimliği üzerine söylenecek hemen her söz, bu sözü söylemeye talip olan kişiyi ister istemez Osmanlı döneminin özellikle son yüz yıllarındaki gelişmeler üzerinde odaklanmaya itecektir. Tanzimat ve Islahat Fermanları ile I. ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde, yani Osmanlı İmparatorluğu Batının bilimsel, teknolojik ve siyasal olarak “üstünlüğü” ile yüzleştiği dönemlerde devlet, eski şaşaalı dönemlerini tekrar yakalamak adına birçok alanda yeniliklere girişmiştir.

Siyasal ideolojilerin kitlelere hitap ettiği Avrupa ülkelerinden sonra Osmanlı İmparatorluğu da gerek Batıya gönderdiği öğrenciler üzerinden gerekse siyasi ilişkileri ve yenileşme gayretlerinin bir neticesi olarak ideolojilerle tanışmıştır. Yukarıda da bahsi geçtiği üzere İslamcılık da işte ideolojilere benzer biçimde fakat dinî olanla son derece yakından ilişkili olarak Osmanlı İmparatorluğunun kurtuluş reçetelerinden birisi olarak farklı veçheleriyle hem bir devlet politikası olarak hem de bizatihi devlete muhalif bir hareket olarak neşet etmiştir. II. Abdülhamit’in Panislamist politikaları ve Mehmet Akif, Said Halim Paşa, Elmalılı Hamdi ve daha birçok benzerleri gibi münevverlerin fikirleri İslamcılık düşüncesi içerisinde yer almakla birlikte Cumhuriyet’in ilanının ve seküler devrimlerin karşısında çok az görünür hale gelmiştir. Bu dönemde dinî olanın kamusal alanın dışında tutulmaya çalışılmış olması İslamcılığı yer altında ya da tarikat, cemaat gibi nispeten daha küçük topluluklar arasında ya da diğer bazı düşünce hareketlerine eklemlenerek yaşamak mecburiyetinde bırakmıştır. Çok partili hayata geçiş ve ardından Demokrat Partinin iktidara gelişi ile birlikte ise İslamcılık ve İslamî referanslara sahip siyasal hareketler gerek sosyolojik düzlemde gerekse siyasal ve kamusal alanda tekrar görünür olmaya başlamıştır.

Cumhuriyet dönemi boyunca Türkiye’de İslamcı gençliği konu alan bu bölüm ise siyasal hareketlerin ve ideolojilerin yaygınlaşması konusunda en önemli unsurlardan birisi olan gençliğin; İslamcılık özelinde İslamcı gençliğin Cumhuriyet dönemi boyunca

karşılaştığı temel sorunları, problematiklerini ve bu süreçte gelişen İslamcı siyasal kimliğin temel unsurlarını ortaya koyma gayretinde olup; bu bölüm bu konuya odaklanacaktır.

Türkiye’de Cumhuriyet dönemi boyunca İslamcı siyasal kimliğin görünür olduğu toplumsal zemin(ler) kategorize edilecek olursa karşımıza gençlik hususunda yapılacak bir çalışma için daha belirgin ve verimli birer saha olabilecek sanat ve edebiyat çevreleri, sivil toplum yapılanmaları ve siyasal partiler çıkacaktır. Her biri, birbiri ile zaman zaman yakın ilişkiler içinde olmuş olan bu unsurların ayrı ayrı incelenmesi daha geniş bir çalışmanın konusu olabilir. Bununla birlikte bu çalışma kapsamında bu kategorizasyondan faydalanılmakla birlikte genel bir tablo ortaya konmaya çalışılacaktır. Yine de belirtmek gerekir ki çalışma kapsamında söz konusu kategorilerden sanat ve edebiyat çevreleri altında oldukça geniş bir yekûn tutabilecek edebi dergi ve gruplaşmalar (Büyük Doğu, Hareket, Diriliş, Maveria gibi dergi ve gruplar bu kapsamda ilk akla gelenlerdir) ve sivil toplum yapılanmaları altında öğrenci dernekleri, vakıflar, cemaat ve tarikatlar (cemaat ve tarikat olarak Nurculuk, Süleymancılık ile Nakşibendilik; dernek ve vakıf olarak MTTB, Akıncılar gibi oluşumlar) ele alınacaktır. Siyasal partiler altında ise Milli Görüş hareketi çevresinde ortaya çıkan gençlik yapılanmalarının geçmişten günümüze kadar olan evrimi incelemeye değer görülmekte ve bu çalışmanın örneklem olarak aldığı AK Parti’ye destek veren gençlerden oluşan örneklem grubunun da siyasal olarak sosyalizasyonlarını sağlayan kurumların tarihsel ve sosyolojik arka planını ele alabilmek adına önem arz etmektedir. Ayrıca bir önceki bölümde zikredildiği üzere İsmail Kara’nın dönemsel sınıflandırması esasında 1980 sonrası İslamcılık ve İslamcı gençlik konusuna ayrı bir başlık altında değinilecektir.

3.1.1. Entelektüel Kaynaklar: Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç Düşüncesi Bağlamında İslamcı Gençlik

Genel kabul gördüğü üzere Cumhuriyet’in ilanından sonraki ilk evrelerde yukarıda Kara’nın dönemsel tasnifinde de görüleceği üzere Türkiye İslamcılığı daha çok muhafazakârlık (Duran, 2003:130), ve milliyetçiliğe eklemlenerek hayat bulabilmiştir. Tek parti yıllarını takip eden dönemde çıkarılan sırasıyla Nurettin Topçu’nun Hareket Dergisi, Necip Fazıl’ın Büyük Doğu Dergisi ve 1960’larda çıkarılan Sezai Karakoç’un Diriliş Dergisi aslında milliyetçi-mukaddesatçı çizgide yayınlar olarak değerlendirilmektedir (Kara, 2013:28). İslamcılığın milliyetçilik-muhafazakârlık-mukaddesatçılık üçgeni

içerisinde kalması aslında bir nevi Kemalist ideolojinin Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir toplumsal düzen inşasına karşı verilen tepkidir. Devrimlere tepkilerin ortaya çıkması ve baskı altına alınması özelde İslamcı hareketleri genelde ise İslamî olanı milliyetçilik gibi ortak zemin bulabileceği ideolojilerle eklemlenmeye itmiştir. Bu çalışma kapsamında sanat ve edebiyat gruplarından işte bu üç hareket eriştiği kitleler ve her birinin özellikle gençlik üzerine yaptığı yoğun vurgu dolayısıyla öne çıkmış ve İslamcı gençliğin dergi ve eserlerde idealize edilen kimliğine yönelik bir kavrayış sağlamaya matuf bulunmuştur. Bu çerçevede kronolojik olarak incelemeye almak gerekirse Nurettin Topçu'nun gençlik üzerine yaptığı vurgudan, fikirlerinden ve Hareket Dergisi'nin hüviyetinden hareketle başlanabilir.

1909 İstanbul doğumlu olan Nurettin Topçu, Fransa'da psikoloji ve felsefe tahsili yapmış, İsyân Ahlakı adındaki başarılı bir doktora çalışması ile Türkiye'ye dönmüştür. 1939 yılında Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk fikrî muhalefet yayını olarak bilinen Hareket Dergisi'ni çıkarmaya başlayan Topçu, Türkiye'de üniversiteye alınmamış ve doçent unvanıyla lisede felsefe öğretmenliği yapmaya başlamıştır (Doğan, 2005:438). Doğan (2005:439) Nurettin Topçu'nun Batı düşüncesine oldukça hâkim olarak Türkiye'nin, Cumhuriyet'in ilanından sonraki yeni döneminde neredeyse tamamen saf dışı tutulan dinî düşüncüyü “tek başına canlandıracak bir başlangıç” yaptığını kaydeder. Topçu'nun düşünceleri genel olarak II. Abdülhamit'in İslamcı politikalarının daha sonradan baş aktörü olacak olan millet üzerine odaklanmış görünmekte ve ‘Anadoluculuk’ adı altında ele alınabilmektedir. Bununla birlikte Topçu'nun fikirlerinin entelektüel seviyede bir karşılık bulmasına rağmen kiteselleştiğini savunmak ise zordur (Doğan, 2005). Efgani ve Abduh çizgisinin dışarıda bıraktığı tasavvuf, geleneksel irfan, halk İslam'ını odak noktası olarak ele alan Nurettin Topçu düşüncesi bu yönüyle İslamcılığın bu damarından ayrılmış ve ruhçu, mistik, irfanî yönleriyle İslam'a vurgu yapan milliyetçi bir düşünce olarak neşet etmiştir. Ayrıca sosyalizme yaptığı vurgu itibarıyla de Türkiye'deki diğer İslamcı gruplardan belirgin bir farklılık ortaya koymuştur (Doğan, 2005:442).

Nurettin Topçu düşüncesi, Bayraktar'ın (2010) ifadeleriyle otantik bir özellik taşımakta ve kendi sistematik tutarlılıkları olan felsefi bir model görünümü arz etmektedir. Bayraktar, Nurettin Topçu düşüncesinin kaynakları arasında birçok Batılı filozof ve düşünce adamı ile birçok ideolojiyi saymakla birlikte bu çeşitliliğin tutarsız bir felsefi

model oluşturduğu zannının yanlış olacağını belirterek, Topçu'nun tüm bu kaynakları kendi felsefi tavır alışında ve kurgusu çerçevesinde kullandığını belirtmiştir (Bayraktar, 2010). Topçu'nun düşüncesinin ana hatları ise Bayraktar'dan yapılan aşağıdaki alıntı ile görülebilir:

“Nurettin Topçu'nun düşünür ve filozof kimliği birkaç boyutludur. Öncelikle felsefi formasyonu batı eğitimi ve terminolojisi çerçevesinde teşekkül etmiştir. Batı düşünce ve felsefe gelenekleri içerisinde, batı için de değerli ve anlamlı olmaya aday felsefi bir terkip yaratabilmiş ve şahsi damgasını taşıyan bir düşünce dönüşümü gerçekleştirebilmiştir. Aynı zamanda bunu Türk düşünce geleneği için ve onun içinde de başarabilmiş bir örnektir. Bu yanı sıra o, Türk düşünce hayatının yerli dinamikleri açısından da emsaline pek sık rastlayamadığımız bir model teşkil etmektedir. Türk düşünce geleneği içerisinde; bir yandan tasavvuf ve felsefeyi buluşturmaya teşebbüs etmiş, bir yandan da siyasi düşünceler tarihimizin önemli bir yekûnunu teşkil eden Türkçülük, İslamcılık, Batıcılık gibi akımların içerisinde, Cemaatçi Milliyetçilik ya da Anadolu Milliyetçilik denilebilecek olan medeniyet kurgusunu benimsemiş ve savunmuştur. Anadoluçuluk diye ifade edilen bu doktrin; Anadolu'da bin yıllık İslam tecrübesinin yarattığı değerleri önce keşfedip fark etmeye, sonra da bunlardan ilham ve güç alarak örnek şahsı, toplumu, devleti ve insanlığı kurmayı hedeflemiştir.” (Bayraktar, 2010).

Görüleceği üzere, Topçu'nun Anadoluçuluk düşüncesi, içerisinde yoğun bir şekilde İslamî referanslar barındırmaktadır. Bunun yanı sıra Topçu'nun millet kavramına verdiği önem yukarıda da belirtildiği üzere bu dönemi, İslamcılık ve milliyetçiliğin iç içe geçtiği bir dönem olarak ele almayı gerektiren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nurettin Topçu'nun tasavvufa yaptığı vurgu ise onu yine ana akım İslamcılardan ayrı bir noktada değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Şöyle ki, maddi kuvvete çok fazla itibar etmeyerek daha spiritüalist bir duruş sergileyen bu düşüncenin, teknoloji ve sanayileşmeye büyük ölçüde muhalif bir tavır takındığı ve şüpheyle yaklaştığı savunulabilir (Kara, 2013). Nurettin Topçu değerlere verdiği önem dolayısıyla maddeden çok manaya odaklanmıştır. Bununla birlikte kurduğu derginin adından da anlaşılacağı üzere 'Hareket' yani aksiyonun Nurettin Topçu'nun düşüncesinde önemli bir yeri bulunmakta, ona göre değer ve eylem birlikte bir anlam taşımaktadır. Topçu'ya göre insanlığın yeryüzündeki mevcudiyetinin temelinde yatan ana gaye, bir ahlak toplumu meydana getirmek ve bu doğrultuda bir medeniyet inşa etmektir (Bayraktar, 2010).

Nurettin Topçu'nun düşüncesi doğrultusunda bu tezin de konusunu teşkil eden gençlik bir muhatap ve eylemin taşıyıcısı olarak önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu

konuda yapılan bir çalışmada (Akdemir, 2010) Nurettin Topçu'ya göre ideal gençliğin ana vasıfları “İrade, İsyân Ahlakı, Hareket Ahlakı, Mesuliyet Şuuru, Hürriyet, Ahlak Nizamı, Millilik ve Millet Mistikleri” kavramlarının açılımları doğrultusunda ortaya çıkan nitelikler olarak kaydedilmiştir. Söz konusu kavramlar Nurettin Topçu'nun hem düşüncesinin hudutlarını açık bir şekilde tespit etmek hem de söz konusu çalışmada ele alındığı üzere gençlik tasavvurunu betimlemek adına oldukça faydalı bir görünüm arz etmektedir. Topçu'nun düşüncesinde, hazırladığı doktora tezinin de konusu olan ‘İsyân Ahlakı’ önemli bir yer tutar. Aslında İsyân Ahlakı Nurettin Topçu'nun Batı'nın felsefi düşüncesini detaylı bir şekilde incelemesinin ardından ortaya koyduğu yeni bir ahlak felsefesi kurma amacındaki çalışması olarak da görülebilir. Bir inanç davası olarak İsyân ahlakı öncelikle şuur ve iradeyi gerektirmektedir. Birey, aile, devlet gibi toplumsal olguları dışlamayan ve bütün bir milleti ve daha geniş çerçevede ise insanlığı muhatap alan bir çağrı olarak tebarüz etmektedir. İsyân Ahlakı bireyin bilinçli, yani iradî olarak evrensel bir yükümlülüğe girme istencini kapsamaktadır. Ahlak ve eylem insanı olarak kişinin kendini aşması, bir nevi nefsi arzularının önüne geçerek kendisinden daha yüksek bir iradeye yani Tanrı'ya teslim olma istemi anlamına gelmektedir (Topçu, 2011). Bu teslimiyet düşüncesi ile birlikte Topçu, İsyân Ahlakı'nın genel hatları ile anarşizm düşüncesinden çok farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Topçu yukarıda değinildiği üzere tasavvufa verdiği önemi ise insanın esaretten kurtularak insan kılınabileceği ve ruhun yücelerek Tanrı'ya kadar erişmek için yükselmesi gerektiğini; bu sayede kendini bu yüce varlıkta tanımasının mümkün olabileceğini belirterek göstermektedir (Topçu, 2011:37). Özetle isyân ahlakı, “iradenin Allah'a ulaşması ülküsüyle her türlü menfaat ve tutkuya, fani iyilik ve mutluluğa karşı başkaldıran sorumluluk duygusudur” denilebilir (Kurt, 2014). İsyân ahlakının daha iyi anlaşılabilmesi adına Topçu'nun düşüncesindeki diğer anahtar kavramların da incelenmesi elzemdir. İsyân ahlakının özgür irade ve aşkınlık fikri doğrultusunda açılım sağlaması bu kavramların da Topçu'ya göre ne anlam ifade ettiğini belirtmeyi gerektirir. Topçu'ya göre iradenin taşıdığı anlam şu alıntıdan hareketle anlaşılabilir;

“Tabiat ve cemiyetin tesirlerini karşılayışımız, irademizin ta kendisidir. İrade denen ve bizde doğuştan var olan bu kudret, dıştan gelen tesirlerle besleniyor ve kendini besleyen duygulardan farklı tezahür edebiliyor. Hareket halinde dış dünyaya bizim yaptığımız bu tesirler, iradeden ibaret olan benliğin duygularla çarpışmasından doğan bir neticedir. Asıl bizim olan, çarpışan benlikle ondan zaruret halinde fişkırın ve tam manasıyla öznel ve şahsî karardır. Hareket bu kararın dıştaki eseridir. Eserin sahibi olan ferdî ruh bir muharebe sahasıdır. Duygularla iradenin, dışımızdaki

kâinat ile bende ilk ve esrarengiz olan varlığın, yani benliğimin çarpıştığı muazzam sahnedir. Bu gerçek bir muharebedir.” (Topçu, 2010:18).

Görülebileceği üzere Topçu’ya göre irade insanın dış çevrenin tesirlerini karşılaması, ona benliği doğrultusunda bir anlam yükleyerek tesirde bulunması şeklinde iki yönlü bir karaktere sahip görünmektedir. Daha açık bir ifadeyle irade Topçu’ya göre salt içsel bir yönelimden ibaret kalmamakta aynı zamanda bir eylemliliği de kapsamaktadır. Topçu’nun irade konusunda yukarıda alıntılanan açıklamaları akıllara Hz. Peygamber’in insanın nefsi ile olan ve durmak bilmeksizin devam eden mücadelesine yönelik “cihad-ı ekber” nitelemesini getirmektedir. Topçu da bu tarifle aslında iradenin nefisle olan mücadele olduğunu ve fakat bunun salt içsel bir muharebe şeklinde değil eylemeye yönelik bir mücahede olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Anlaşılmaktadır ki Topçu’nun gençlikten beklentisi de bu doğrultuda ortaya çıkmaktadır. Onun bir “rönesans” gerçekleştirecek olan nesilden beklentisi tarif edilen bu irade kavramı doğrultusunda bir isyan ahlakına sahip olmasıdır. Fakat burada akla gelen ilk soru Topçu’nun “rönesans” kavramına yüklediği anlamın ne olduğudur. Nurettin Topçu’ya göre çağımızın en önemli buhranlarından birisi inanç buhranıdır. Rönesans kavramı ise Topçu’ya göre insanlığın buhranlarına yeni bir ruh atılımıyla çare olan canlanmayı temsil etmektedir. Çağın buhranı olarak gördüğü inanç buhranının ise İslam’ın anlaşılmasındaki yanlışlardan kurtularak onu tekrar metafiziksel ve felsefi bir temelin oluşması için doğru anlamak ve bunu çağın ızdıraplarına çare kılmaktadır:

“(…) Rabbimiz bize dağlardan bir heykel yapmak, beşeriyetin romantik abidesini kurmak, aşkı ulûhiyetinin eşğine kadar yükselmek iktidarını versin. Rönesans, bu ümidin aydınlığında görülecektir. İsteyelim ancak rönesansımızı hazırlayacak şartların kendi mazimizde yaşanmış olması lazımdır (...) Nasıl ki İtalyanlar eski Yunanı örnek aldılarsa biz de kendi kültürümüzün mazisinde bütün örneklerimizi bulacağız.” (Topçu, 2007:96).

Nurettin Topçu’nun düşüncesinin genel hatlarını açıklamak üzere seçilen İsyân Ahlakı, İrade ve Rönesans anahtar niteliğindeki bu kavramlar aslında onun eylem felsefesinin temellerini teşkil eden bir amaç, bu amacın belirlenmesindeki temel ilkeler ve hedeflenen gelecek tasavvurunu özetler niteliktedir. Yani diğer bir deyişle İsyân Ahlakı ve İrade amaç ve temel ilkeleri kapsarken rönesans bu amaç doğrultusunda varılacak olan hedefi nitelemektedir. Bununla birlikte iç tutarlılığı yüksek ve alışılmadık ölçüde detaylandırılmış bu felsefi yaklaşım nasıl bir gençlik tasavvuruna sahip ve gençlikten ne

beklemektedir? Bu çalışma kapsamında ele alınacak olan asıl nesne olan gençliğin, Topçu'nun düşüncesinde nasıl bir sorumluluk yüklenmesi beklenmektedir?

Öncelikle belirtmek gerekir ki Topçu'ya göre gençlik salt biyolojik bir kavram olarak değil geleceğe yönelik ümit, ideal ve eylem iradesine sahip olma durumu olarak tanımlanmaktadır. Topçu'nun düşünceleri ele alındığında gençliğe ve gençliğin değer odaklı yetiştirilmesine büyük bir önem verdiği görülmekte; ona göre gençlik geleceği inkişaf ettirecek temel aktör olarak görülmektedir (Akdemir, 2010:24). Topçu'ya göre gençlik nasıl bir inanca sahip olması gerektiğini, hedeflerini ve ümitlerini aramakta ve fakat aldığı Batı taklitçiliğinden öteye gidemeyen eğitim ve ümitlerinin boşa çıkarılması nedeniyle yapması gereken ruh atılımını gerçekleştirememektedir (Akdemir, 2010:27). Bununla birlikte beklenen rönesansı gerçekleştirmek adına gençliğin önünde Hallac-ı Mansur, Mevlana, Yunus Emre ve Mehmet Akif gibi mürşitler bulunmaktadır. Bununla birlikte bu heyecanı kullanan ve kendi menfaatleri doğrultusunda gençliğin şevkini ve ümidini harcayan sahte mürşitlerin varlığı altında ezilen bir gençliğin bu esaretten kurtulması gerekmektedir (Akdemir, 2010:27).

Nurettin Topçu, yukarıda belirtildiği üzere Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk yazılı ve düşünce zemininde muhalif bir karaktere sahip yayını başlatması hasebiyle bu çalışma açısından önemli bulunarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Onun gençlik tasavvuru özetle batı taklitçiliğinin ve milli değerlerin unutulmasının neden olduğu esareti özgür iradesi, ahlakî prensipleri ile yeni bir nizam kurma hedefi doğrultusunda kırmaya çalışan bir nesil olarak anlaşılmalıdır. Bunun için ise yol göstericileri yine milli tarihimizde örnekleri bulunan önemli şahsiyetlerdir. Kendinden sonrakiler için öncü bir düşünce adamı olarak Topçu'nun felsefi tutarlılık ve derinlik açısından aslında İslamcıların daha sonra erişemeyeceği bir düşünce seviyesinde olduğunu ayrıca belirtmek lazım gelir. Nurettin Topçu'nun 1939'da başlattığı muhalif ve milliyetçi-mukaddesatçı çizgiye daha yakın ve fakat İslamcı olarak nitelenebilecek Hareket Dergisi yayın hayatına 1982'ye kadar devam etmiştir. Bu süre içerisinde İslamcı karakterde Necip Fazıl'ın Büyük Doğu ve Sezai Karakoç'un çıkardığı Diriliş de daha sonra eşlik etmiş ve sanatsal ve fikrî yönleri ağır basan bununla birlikte İslamcılar için her biri önemli referans kaynakları olan yayınlar hayata geçmiştir. Özellikle Kısakürek'in Büyük Doğu dergisi, bir nevi toplumsal bir karaktere bürünmesi ve geniş bir kitleye hitap etmesi bakımından Türkiye'de İslamcılık düşüncesi içerisinde önemli bir yer tutar. Bununla birlikte bu çalışma esasında Necip Fazıl'ın İslamcılık içerisinde

değerlendirilebilecek düşünceleri ekseninde fakat gençliğe yönelik beklentileri çerçevesi içerisinde incelemeler yapılması daha uygun görülmektedir.

Necip Fazıl'ın düşüncesi içerisinde İslamcılıkla bağdaşan birçok nokta bulunmakla birlikte Nurettin Topçu gibi onun da milliyetçi ve mukaddesatçı yönleri ağırlıklı bir söylem kullandığı değerlendirilmiştir (Kara, 2013:29). Necip Fazıl bir şair, düşünce adamı ve aktivist olarak Nurettin Topçu'ya nazaran daha sloganik bir dil kullanmış (Kara, 2013:29) ve yakın tarihe ilişkin Kemalist tarih anlatımına bir alternatif geliştirme çabasıyla mücadele alanını daha çok siyasi ve entelektüel ekseninde yürütmüştür. Batılılaşmaya yönelik sert eleştirileri ve inkılâplara karşı muhalefeti aslında Necip Fazıl'ın İslamcılığını daha iyi anlamak adına bir zemin teşkil etmektedir. Altun (2013:242) Necip Fazıl'ın Batılılaşmaya yönelik tenkitleri ve serdettiği düşüncelerinin Batılılaşma ve Batı sömürüsüne muhalefet olan İslamcılık düşüncesindeki payını ortaya koyduğunu kaydeder:

“(...) Necip Fazıl, entelektüel ve siyasi performansını “Müslüman Türk” kimliği etrafında Kemalizm karşıtı bir muhalefet oluşturabilmek için seferber etmiştir. Yayın ve konuşmalarında gün yüzüne çıkan muhalefetin en belirgin olduğu alan, Türkiye'nin Batılılaşmasına ilişkin değerlendirmeleri ve Kemalizm'in ulusal tarih inşasına ilişkin eleştirileridir.” (Altun, 2013:243)

Necip Fazıl fikrî mücadelesi boyunca Altun'a göre kendisine iki önemli amaç tayin etmiştir. Bunlardan birincisi “Kemalist rejim tarafından yönetilen ulus devlet projesine direnmek” ve ikincisi ise İslam davasının “öz bilincini” ve “üstünlük” algısını kuvvetlendirmek için yeni bir “hatırlatma stratejisi ve hafıza politikası inşa etmek” olarak açıklanmıştır (Altun, 2013:244). Necip Fazıl, söz konusu hafıza politikası ve hatırlatma stratejisi bağlamında Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet dönemine kadar olan süreci ayrı ayrı ele alarak, Osmanlı'nın Kanuni Sultan Süleyman'dan itibaren bozulmaya başladığını bununla birlikte kötü gidişata II. Abdülhamit'in “üstün dehası ve İslam'a olan bağlılığı” ile dur demek için uğraştığını belirtir. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerine yönelik oldukça şüpheli bir yaklaşımla birlikte İttihat ve Terakki'nin Osmanlı'yı uçuruma sürüklediğini ve Cumhuriyet'in ilanından sonra başlayan Batıcı inkılâpların Türk'ün “ruh kökünü” kazıma gayesinde olduğunu ifade eder (Altun, 2013:244). Cumhuriyet'in istibdatçı ve hain ilan ettiği padişahlar olan II. Abdülhamit ve Vahdettin'e yönelik bariz biçimde sempatisini dile getiren ve bu konu özelinde eserleri bulunan Necip Fazıl alternatif bir tarih anlatımı ile muhataplarına geçmiş hatırlatma gayretinde görünür. Bu çaba aslında Necip Fazıl'ın değerler nezdinde bir alternatif söylem meydana getirme çabasıdır ve

kavramların yeniden değerlendirilmesiyle kendisini daha görünür kılar. Necip Fazıl, Kemalist inkılâplara olanca gücüyle muhalefet ederken inkılâp kavramını yeniden tanımlar. Yenileşme Necip Fazıl için aslında İslam'ın hakikatini kavramak ve bu doğrultuda bir düzen inşa etmek manasına gelmektedir.

Necip Fazıl'ın düşüncesindeki bu meydan okuma ve söylemindeki sloganik dil ekseninde düşünüldüğünde, onun düşünce dünyasına daha iyi nüfuz edebilmek için dönemsel şartların da göz önünde bulundurulması gerekir (Özdenören, 2005:139). Yaşadığı dönemde Necip Fazıl Osmanlı'da siyasal ve toplumsal alanda en belirleyici unsurlardan birisi olan dinin, yani İslam dininin hor görülen ve tahkir edilen bir halde olduğuna şahitlik etmiş ve buna karşı mücadele etme gayesinde olmuştur. Necip Fazıl Kısakürek gerek sanatsal çalışmalarında gerekse düşünce eserlerinde ve konuşmalarında birçok kavramın muhtevasını milli ve yerli gördüğü değerler bağlamında tarif etmiş ve muhataplarında bu bilincin yerleştirilmesi için uğraşmıştır. İşte gençlik de Necip Fazıl'ın gerek eserleri gerekse konuşmalarında doğrudan hitap ettiği muhataplarından birisidir. Onun gençliğe verdiği önem sık sık gençlerle bir araya gelmesinden ve gençleri hem edebiyat ve sanata hem de toplumsal oluşumlara teşvikinden anlaşılabilir. 1976 yılında gençliğe yönelik hitabındaki düşünceler ise gençlik tasavvurunu en bariz şekilde ortaya koyan metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Necip Fazıl, gençliğe hitabına, tarih şuuruna ve mekân (vatan) emanetçiliğine vurgu ile başlar. “Zaman bendedir ve mekân bana emanettir şuurunda bir gençlik...” nitelemesinden de anlaşılacağı üzere gençliğin tarihî bilince sahip olarak Cumhuriyet döneminde öğretilen yeni bir ulus inşası hedefindeki tarih anlatımına karşı çıktığı bu satırların arasında görülebilir. Bunun ötesinde, son yarım asrın düşman işgalinin bile erişemeyeceği ölçüde ruh planında ebedi bir helake yol açmaya matuf olduğunu belirterek gençleri Batılılaşma politikalarına karşı uyarır. Tüm bu şartlar karşısında gençliğin, son elli yıl ve bu gidişatı hazırlayan önceki dönemlerin hitamında ümitle geleceği bekleyebilen niteliğini vurgulamaktadır. Aynı konuşmasında hem kapitalizme hem de sosyalizme yönelik eleştiriler de serdeden Necip Fazıl, her türlü cennet hayalinin, hakikatin İslam'da olduğuna inanan bir gençlikten bahsetmektedir. Ayrıca Cumhuriyet dönemi boyunca meydana gelmiş olan toplumsal kurumlara yönelik çeşitli eleştiriler getirmekte ve gençliğin bütün bunlara karşı mücadele şuurunda olmasını beklediğini ifade etmektedir. Necip Fazıl gençliğe hitap ettiği konuşması kapsamında son olarak yüksek bir İslam şuuruna ve “kâfir”e karşı mücadele ruhuna sahip bir insan tasavvur ettiğini belirtmektedir (Kısakürek, 2010).

Özdenören (2005:140) Necip Fazıl'ın şiirinden en yoğun düşünsel eserlerine kadar günümüz Müslümanlarına hitaben bir hatırlatma ve bir bilinçlendirme gayesini taşıdığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra Özdenören'e (2005:143) göre Necip Fazıl ayrıca "Müslüman'ca düşünmenin Cumhuriyet dönemindeki ilk örneği" olarak görülmektedir. Bu yönüyle Necip Fazıl, İslamcılık düşüncesi içerisine Nurettin Topçu'dan daha belirgin bir şekilde dâhil edilebilmektedir. Necip Fazıl'ın kendisinden önceki dönem İslamcılarından düşünsel pratikler ve bağlamlar nezdindeki farklılığını ise Özdenören şu şekilde belirtmiştir:

"O kendi geleneğinin başlatıcısıdır. Sait Halim Paşa, Said Nursi, Mehmet Akif, Eşref Edip ve benzeri düşünürler, hayatlarının bir kısmını Cumhuriyet döneminde geçirmiş ve yaşamış olsalar da aslında birer Osmanlı aydını olarak temayüz ederler. Onların düşünce tarzı yanlış ve doğrusuyla Müslümanca bir hayat tarzını sürdüren bir toplumun içinde gelişmiş ve o toplumun ihtiyaçlarına cevap bulmak üzere oluşturulmuştur. Necip Fazıl ise düşüncesini Müslümanca hayat tarzını resmen terk etmiş ve İslam'la olan bağlarını kopartmış olan bir toplumsa/siyasal ortam içinde geliştirmiş ve o toplumun ihtiyaçları muvacehesinde fikir oluşturmaya teşebbüs etmiştir (...) bu bakımdan günümüz Müslüman düşüncesinin temelinde onun gayretinin kurucu nitelikte bir payı olduğu kabul edilmelidir." (Özdenören, 2005:143).

Necip Fazıl'ın gençlik tasavvurunun ardından yine kendine has iç dinamik ve tutarlıkları haiz bir düşünür ve şair olan Sezai Karakoç ve onun 'Diriliş' kavramsallaştırması eksenindeki düşüncelerine göz atmak İslamcı gençliğin Cumhuriyet tarihi içerisinde beslendiği entelektüel sermayenin ana hatlarının çizilmesi adına faydalı olacaktır. Aslında Sezai Karakoç açık bir biçimde geniş kitlelere hitap etme hedefinde görünmemekle birlikte düşüncesi gerek sanat ve edebiyat çevrelerinde gerekse toplumun belli bir kesiminde karşılık bulmuş ve Türkiye İslamcılığı içerisinde önemli bir yer tutmuştur. Ayrıca birçok seçime girmemiş olmakla birlikte benzeri düşünürler arasında siyasi parti kurucusu vasfını haiz birisi olarak da dikkat çekmektedir.

Sezai Karakoç'un düşünceleri ve şiirleri genel olarak "Diriliş" kavramsallaştırması ekseninde inşa edilmiştir. Buna binaen "Diriliş" kavramının muhtevasını ele almak, onun hem genel hatları ile İslamcılık düşüncesi içerisinde nasıl bir yön tayin ettiğini hem de "diriliş nesli" olarak adlandırdığı nesilden -deyim yerindeyse- gençlikten beklentisini ve gençlik tasavvurunu anlamak adına faydalı olacaktır. Sezai Karakoç'ta "Diriliş" kavramı Hüseyin Su'ya göre (2003:10) her şeyden önce düşünceye önem vermek ve gündemde tutmak manasında; İslam medeniyetinin bir düşünce medeniyeti olduğunu hatırd tutma ve

bu düşünce medeniyetinin kaynağının ise vahiy olduğunu bilmekle başlamaktadır. 1960'lı yıllarda belirginleşen Sezai Karakoç'un Diriliş düşüncesi o dönemde bağlam olarak kendisini Cezayir'in Fransızlara karşı yürüttüğü İstiklal Savaşı'nın ve Karakoç'un birçok yerde belirttiği üzere medeniyet buhranlarının görünür olduğu bir dönemde bulur (Su, 2003:11). Fransızlara karşı Cezayir Müslümanları uyanmış ve var olma çabasına girişmişlerdir. Diriliş düşüncesi ise Sezai Karakoç'a göre bir var olma çabası ve özüne sahip çıkma mücadelesidir (Su, 2003:11).

Diriliş düşüncesinde medeniyet kavramının Sezai Karakoç'a göre önemli bir yeri bulunmaktadır. Medeniyet Sezai Karakoç'a göre temelde tek bir kaynaktan neşet etmiş fakat zaman içerisinde bozulmaya ve yozlaşmaya yüz tutmuştur. Bununla birlikte yaratıcı "medeniyet meşalesini" tekrar tekrar parlatmıştır ve bu durum kıyamete kadar da böyle devam edecektir (Lekesiz, 2003:21). Diriliş düşüncesinin temel iddiası "birçok açıdan ele alınan İslam'ı tarih ve medeniyet perspektifinden açıklıkla ortaya koyma çalışmasıdır" (Akt. Lekesiz, 2003:21). Bu manada denilebilir ki Diriliş düşüncesi yozlaşan ve Batı karşısında eskisi gibi parlamayan İslam medeniyetinin meşalesini tekrar alevlendirmek yönündeki çabadır.

"Diriliş tezi, uygarlığın temel dinamiği olarak, Nebvî misyonu, Son Peygamberle tamamlanan Din'i ve bu dine dayalı devlet tecrübesini esas alır: Medeniyetin anlam ve kaynağı vahiydedir. Öbür medeniyet türlerinden ayırmak için buna 'Vahiy Medeniyeti', 'Hakikat Medeniyeti' denilmelidir ki, öbür medeniyetlerin, medeniyetin asıl amacına yaklaşmaları ya da uzaklaşmaları da Vahye göredir." (Lekesiz, 2003:39)

Sezai Karakoç'un Diriliş Nesli olarak adlandırdığı; son ve en mükemmel olarak vasıflandırdığı İslam medeniyetini yeniden canlandıracak olan kuşaklara yönelik beklentisi yüksektir. "Diriliş Neslinin Amentüsü" adlı eserinde Sezai Karakoç diriliş düşüncesinin taşıyıcıları olan neslin nasıl olması gerektiğini yazdığı manifesto benzeri bir eserle dile getirmektedir. Kendi ifadeleriyle Diriliş bir cephe ve diriliş nesli de bu cephede bir savaş adamıdır. Bununla birlikte bu mücadele maddî olan unsurlar arcılığı ile değil manevî vücutlarla ruhlar arasında ve bir zihniyet savaşı olarak, bir inanç savaşı olarak temayüz etmektedir (Karakoç, 2010:8). Daha açık ifadelerle Sezai Karakoç'un Diriliş neslinden, yani gençlikten beklentisi İslam medeniyetinin öz fikrine nüfuz etmiş, bu fikri yeniden medeniyet inşa edecek seviyeye taşıma gayretinde ve bu uğurda ruhi ve manevî kavganın hakikat tarafında yer alan bir görünüm arz etmektedir. Batı medeniyetinin ve doğu (Çin, Hint) medeniyetinin bir birinden farklı olmakla birlikte tek yönlü nitelikleri bulunduğunu

ve fakat İslam medeniyetinin ise en mükemmel ve orta medeniyeti olduğu savunusu ile Sezai Karakoç;

“Evet, inancıma göre, Müslüman, inanmış kişi, daima çağdaş olmalı. Ama neyle çağdaş olmalı? Başkalarıyla çağdaş olmak değil, burada kastettiğimiz çağdaşlık. Kendi kendisiyle çağdaş olmalı. İdeal İslam’la çağdaş olmaya çalışmalı sürekli olarak. Geçmişteki büyük İslam yaşantısına hayran olmakla yetinmemeli. O yaşantıyı bugün de gerçekleştirmeyi bir görev bilmeli.” Demiştir (Karakoç, 2010:29-30).

Sezai Karakoç’a göre bir diriliş eri olmak, inanç erleri, ahlak kahramanları, büyük Müslüman şairler, musikişinaslar, mimarlar, bilginler, askerler, devlet adamları yetiştirmeyi inançtan ayrı tutmamayı gerektirmektedir. Bunun yanı sıra İslam medeniyetinin “çağımızda bir tekniği, sanat ve estetik ifadesi, bir düşünce dinamiği bir bilim ağı” olmalıdır ki Batı uygarlığı karşısında mücadelesini kazanabilmesinin yolu buradan geçmektedir (Karakoç, 2010:32). Yani Karakoç’un diriliş neslinden beklentisi ve ümidi bu neslin toplumsal, siyasal, bilimsel alanda kendi değerlerinin öz olarak yer aldığı yeni bir medeniyet atılımını sağlayacak nitelikleri haiz olmasıdır. Belirtmek gerekir ki Diriliş kavramı anlam itibarıyla öldükten sonra yeniden canlanmayı, canlılık kazanmayı anlatırken öncül olarak bir ölümün varlığını kabul etmek demektir. İşte Sezai Karakoç Batı uygarlığının yükselişi nedeniyle ölenin ruh olduğunu savunmakta ve Nietzsche’nin Tanrı öldü söyleminin aslında ruh öldü söylemi ile düzeltilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Karakoç, 2012). Buna binaen diriliş nesli adlandırması da bu ruh dirilişini sağlayacak niteliklere sahip olan bir gençliği tasvir etmektedir.

Sezai Karakoç’un sıklıkla kullandığı İslam medeniyeti söylemi aslında İslamcılık düşüncesi içerisinde farklı bir yaklaşımın da altını çizmektedir. Tek yönlü medeniyet okumalarının ötesinde, medeni olanın yalnızca Batı uygarlığının bugün geldiği seviye göz önüne alınarak anlaşılamaz. Medeniyet söylemi vasıtasıyla Karakoç, Türkiye İslamcılığı içerisinde Müslümanların alternatif bir medeniyet oluşturması gerektiğini vazedir.

İslamcılığın farklı amaçlarına aynı anda hizmet eden bir kavramlaştırma olarak İslam medeniyeti İslamcılarının çözmek zorunda oldukları ikilemlere kolaylık sağlamıştır. Bu itibarla hem kaynaklara dönüş hem de geleneği koruma hedeflerini gerçekleştirmeyi mümkün kılacak bir çerçeve olarak görülmüştür. Benzer bir şekilde hem modernleşme ihtiyacını karşılamayı em de İslam’ın tecdit/ihya geleneği içinde değerlendirmeyi mümkün kılacak bir kavram olarak algılanmıştır. (Duran, 2013:290)

Medeniyet söylemi ile Sezai Karakoç'un İslamcılar içerisindeki özgünlüğünü ise onun Necip Fazıl ve Nurettin Topçu'da görülen milliyetçilik vurgusundan daha ziyade İslamî referanslara yaptığı ve medeniyet kavramına yüklediği bu bağlam çerçevesindeki manadan kaynaklanmaktadır. Karakoç'un medeniyet perspektifi daha çok Osmanlı ve ümmeti kapsayan bir formdadır (Duran,2013:292). Türkiye'nin Batılılaşma politikaları kapsamında Kemalizm'e yönelik eleştirileri ise Necip Fazıl'ın sloganik ve sert üslubuna benzememekte ve daha yumuşak bir söylemle gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra İslam'ın özüne yönelik yaptığı vurgu Sezai Karakoç'u Türkiye dışındaki özellikle Mısır'da ortaya çıkan ve siyasal yönü oldukça yüksek, radikalleşme eğilimi açık olan bir İslamcılıktan çok farklı bir yere koymaktadır (Duran, 2013:2931). Özetle Karakoç'un İslam medeniyetine yaptığı vurgu ve Diriliş kavramsallaştırması içerisinde sanatı, mimariyi, siyaseti, toplumu, psikolojik yönelimleri kısacası bireyin hayatının tamamını kapsayan 'ruhî bir dirilişi' barındırır ve muhatabından bunu bekler. Diriliş neslinin işte tüm yönleri ile hayatında bu atılımı gerçekleştirerek ve İslam medeniyetini nebevi bir yöntemle, düşüncede ve inançta sağlanacak dirilişle ihya etmesi gerektiğini ve bunun yakın olduğunu savunmaktadır.

Türkiye'de İslamcı gençliğin entelektüel anlamda beslendiği ana damarlar bu çalışma çerçevesinde görüleceği üzere Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç olarak tercih edilmiştir. Şüphesiz Türkiye İslamcılarının entelektüel manada beslendiği ana damarlar daha da çeşitlendirilebilir. Mısır, Pakistan ve İran'da yetişen düşünürlerin Türkiye'de belli kesimleri etkisi altına aldığı ve çevirilerin Türkiye İslamcılığı içerisinde yarattığı etkiye bir önceki bölümde de değinilmişti. Bununla birlikte örneklem olarak alınan grubun son dönemde siyasal söylemlerinde bu düşünürlerin kullandığı kavramların sıklıkla yer bulduğu göz önüne alınırsa gençlik üzerine yapılacak olan değerlendirmelerde bu düşünürlerin ana damarı belirleyen entelektüel kökler olarak tercih edilmesinin altında yatan sebep görülecektir.

3.1.2. Sivil Toplum ve Dinî Yapılanmalar: STK'lar, Tarikatlar ve Cemaatlerin İslamcı Gençlik Açısından Sağladığı Siyasal Sosyalleşme İmkânları

Türkiye İslamcılığı içerisinde her ne kadar entelektüel sermaye önemli bir yer teşkil etse de, cemaat ve tarikatların Anadolu'da yaşanan İslam geleneğinin ve milli değerlerin korunmasında ve sürdürülmesinde önemli bir payı bulunmaktadır. Bu çerçevede Nakşibendilik ve Nurculuk'un Türkiye'deki yaygınlığı son derece önemli görülmekte ve

bu çalışma çerçevesinde gençlerin siyasal ve dini sosyalizasyonlarının gerçekleştiği toplumsal bağlamın hudutlarını belirlemek adına genel hatları ile de olsa incelenmesi elzem hale gelmektedir. Ayrıca bazıları cemaat ve tarikatlara bazıları ise siyasal partilerle ilişkili dernek ve vakıflar ile öğrenci birlikleri de sivil toplum yapılanmalarının Türkiye’deki İslamcı gençler üzerindeki etkisini ve önemini görmek açısından önemli bulunmakta ve bu bölüm kapsamında ele alınacak ek hususlar olarak öne çıkmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki genel manasıyla Türkiye’deki tasavvuf tarikatları modernleşmeye ve teknolojik gelişmelere kapalı bir görünüm arz etmemiştir. Siyasal, toplumsal ve ekonomik olarak modern dünyanın getirdiği birçok yeniliğe uyum sağlama gayretinde bulunmuşlardır. Bunun ötesinde özellikle Nakşibendilik ve kolları Türkiye’de eğitim kurumlarının ve bazı siyasi partilerin kurulmasında, sanayileşme ve ticaret kurumlarının oluşturulmasında, Anadolu’nun maddi ve manevi sermayesinin mobilize edilmesini ve bir araya toplanmasını sağlayarak öncü roller üstlenmişlerdir. Bununla birlikte zahitlik kavramına oldukça değer yükleyen tasavvufun dünyevi yönleri ağır basan meselelere yaklaşımının bu şekilde olmasının altında yatan temel nedeni Nakşibendilik özelinde incelemek gerekirse, karşımıza İmam Rabbani’den sonra tarikat içerisinde yerleşen yeni pratikler çıkar (Demirli, 2013:186). Nakşibendiliğin İmam Rabbani’den sonra, tarikat mensuplarının yalnızca tekke ve dergâhlarda şeyhin yanı başında terbiye görmesini değil toplumsal hayatın içinde ve mürşitten uzakta da seyr-i sulûka devam edebileceği öğretiler barındırmaya başlamış ve Nakşibendilik bu sayede kitlesellik kazanma imkânına sahip olmuştur. Bunun yanı sıra Nakşibendilik geçmiş dönemlerde medrese ve tekke arasındaki tartışmaları İmam Rabbani ile birlikte en asgari seviyeye çekerek tarikat ve medrese ittifakını sağlamış görünmektedir (Demirli, 2013:190). Böylece tasavvuf metafiziksel bir anlatım olmanın daha ötesinde şariat ve şariat kurumları ile eskiden olmadığı derecede yakın ilişkiler içerisinde yer alarak toplumun ve Müslümanların sorunları ile daha yakından alakadar olmaya imkân bulmuştur. Anadolu’da Halidilik kolu yaygın olan Nakşibendilik Ülken’e (2016:319) göre Osmanlı döneminde Bektaşiliğin sarsılması, Yeniçeri ocağının kaldırılması sonrasında bizzat bazı Osmanlı padişahlarının da intisap ettiği bir tarikat olarak memur ve askerlerin yani yüksek tabakanın itibarını kazanmış ve müntesipleri oldukları bir yapı kazanmıştır. Şüphesiz üst zümrenin bu bağlılığı etkisini Cumhuriyet’in ilanından sonra da devam ettirmiş ve Nakşibendilik gerek halk nezdinde İmam Rabbani’nin yukarıda açıklanan tecdidî pratikleri vasıtasıyla gerekse üst zümre nezdinde devlet adamlarının da intisap ettiği bir tarikat

olarak Cumhuriyet tarihi boyunca sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda etkili olmuş bir tarikat olarak öne çıkmıştır. Böylece tasavvuf ve özellikle Nakşibendîlik tarikatı modernleşme dalgasının yayıldığı Anadolu’da geniş halk kitlelerinin bu sürece dâhil olmasında gözle görülür bir muhalefet ortaya koymamış, devletle benzer yönelimler taşımış ve fakat İmam Rabbani’nin Ekber Şah’a yönelik mücadelesinin mirasını zalim hükümdarlara karşı muhalefet ve mücadele olarak belli seviyelerde üstlenmiştir. Bununla birlikte bu mücadele kendisini sadece Tunaya’nın (2003:238) tek parti döneminde meydana gelen ve Nakşibendîlerle ilişkilendirilen Şeyh Sait İsyanı, Menemen Olayı gibi silahlı ve kanlı bir biçimde göstermemiş; bazen siyasi örgütlenmelerin teşkili ile bazen ise eğitim kurumlarının, dernek ve vakıfların ya da ekonomik örgütlenmelerin oluşturulması ile de görünür kılmıştır. Bu duruma en bariz örnek Türk siyasal hayatı içerisinde Milli Nizam Partisi’nin kuruluşudur:

“MNP’nin önemli kadroları ağırlıklı olarak Nakşibendî Tarikatının Türkiye’deki en önde gelen kutuplarından İskenderpaşa Dergâhı’na bağlıydı. Tarikat Şeyhi Mehmet Zahit Kotku, MNP’nin kurulmasını bizzat tasvip ve teşvik etmişti. Başka Nakşi kutupları, Nakşibendiyye dışındaki bazı tarikatlar, özellikle Anadolu’ya serpilmiş bulunan irili ufaklı dergahlardan bazıları, ayrıca Nurculuğun bir bölümü de MNP’ye ya başından itibaren yer aldı ya da daha sonra dahil oldu.” (Çakır, 2013:756)

Bunun yanı sıra dini cemaatlerin -ki buna tarikatlar da kolaylıkla dâhil edilebilir- ve vakıf, dernek gibi sivil toplum kuruluşları etrafında dini referanslı “yeni cemaatleşmelerin” modernleşme süreci içerisinde sivil alanda örgütlenmeye başlaması da Türkiye’de siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamın içerisinde Nakşibendîlik ve Nurculuk ile bunlar etrafında oluşan gruplaşmaların ve bunlara benzer yapıların etkisini göstermektedir. Söz konusu yeni toplumsal yapılar ya da diğer bir ifadeyle modernleşen Türkiye’ye uyum sağlayarak yeni veçhelere bürünen bu topluluklar ayrıca yeni bir ekonomik ilişkiler ağının oluşmasında önemli roller üstlenmiştir (Bilgin, 2010). “Yeniden cemaatleşen topluluklar arasında yaşanan çok güçlü dayanışma ilişkileri onların kolayca şirketleşmelerine, sermaye birikimine ve çeşitli ekonomik girişimlerde bulunmalarına imkân vermektedir” ifadeleri ile Bilgin (2010:108) bu durumu özetlemiştir.

Nakşibendîlik tarikatı şüphesiz çeşitli kolları ve ekolleri ile hem toplumsal düzeyde hem de siyasal ve ekonomik düzeyde Türkiye’de İslam’ın yaşanmasında ve modernleşen yapıya intibak etmesinde önemli bir rol oynamış ve bunu hem geleneksel İslam’ın temel saik ve pratiklerini korumaya çalışarak hem de modern dünyanın getirdiği yeniliklere

uyum sağlayarak gerçekleştirmiştir. Nakşibendiliğin yanı sıra Türkiye’deki İslamî sosyal yapılanmaları anlamak ve İslamî toplumun dokusunu daha iyi görebilmek adına Nurculuk hareketine de ayrıca bir parantez açmak faydalı olacaktır.

II. Abdülhamit devrini görmüş bir Osmanlı aydını olarak Said Nursi’yi, kendisinin ifadeleriyle siyasetle meşgul olduğu ilk dönemine ithafen “Eski Said” ve siyasetten uzaklaşarak dinî ve iman meselelerine yoğunlaştığı ve Risale-i Nur adlı eserini ortaya koyduğu sonraki dönemine ithafen “Yeni Said” ayrımını göz önünde bulundurarak ele almak doğru olacaktır. Said Nursi’nin her iki Meşrutiyet dönemini, Cumhuriyet’in ilanını ve tek parti dönemi ile çok partili dönemi tecrübe etmiş bir kişilik olarak İslamcılar içerisinde ayrı bir noktada değerlendirmek gerekir (Çakır, 2012:83). Meşrutiyet dönemlerinde II. Abdülhamit’e muhalefeti bilinen Said Nursi’nin Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde mücadelelere katıldığı ve İstiklal Harbi’ni de desteklediği; Mustafa Kemal’in davetiyle geldiği Ankara’da milletvekillerinin yeteri kadar dindar olmadığı görüşüyle Van’a döndüğü bilinmektedir (Çakır, 2012:85). Yeni Said adlandırması da işte bu dönemin ardından başlamakta ve Said Nursi İslam ümmetinin geleceğini iman esaslarının Müslümanlara tekrar ve muhkem bir şekilde öğretilmesinde görmektedir. Bu dönemden sonra Said Nursi siyasetten uzaklaşmış ve Risale-i Nur adlı eserini talebelerinin aracılığıyla yaz(dır)maya başlamıştır. Çakır (2012:89) Said Nursi’nin çabasının iki yönü bulunduğunu ve bunların en geniş anlamda Müslüman cemaatin imanını kurtarmak, güçlendirmek ve düşmanın silahı ile kuşandırmak ile bu Müslüman cemaatin içerisinde önderlik edecek daha güçlü bir kardeşlik bağına sahip ikinci bir cemaat ortaya çıkarmak olduğunu kaydeder. Buna binaen Said Nursi’nin kendi ifadesiyle “Nur talebelerinin” önemi ortaya çıkar. Nur talebeleri sonradan çeşitli kollara ayrılan ve bazıları siyasetten uzak bazıları ise siyasetle oldukça yakın ilişkiler içerisinde çeşitli suretlere bürünmüş ve zaman zaman siyasette belirleyici bir konum elde etmiş bir nitelik arz etmiştir. Bu konuda Said Nursi’nin ölümünün ardından çeşitli gruplara bölünen Nurculuk’un bir kolu olan Yeni Asyacılar’ın Adalet Partisi’ne verdikleri destek örnek gösterilebilir (Çakır, 2012). Ayrıca Said Nursi’nin talebelerinden Mehmet Kırkinci Hoca’nın ANAP’a (Anavatan Partisi) verdiği destek; Fetullah Gülen örgütlenmesinin 1980 askeri darbesine verdiği desteğin görünür olduğu konuşmalar (Çakır, 2012) ve yine Gülen cemaatinin 28 Şubat’ta Refah-Yol hükümetine yönelik açıktan muhalefeti ile dönemin komutanlarına hitaben yazdığı mektuplarla belirginleşen uzlaşma arayışları, Nurculuk hareketinin Said Nursi’nin ardından çok fazla geçmeden siyasetle oldukça yakın ilişkiler içerisinde olduğunun bir göstergesi

olarak kabul edilebilir (Internethaber, 28.02.2014). Nurcuların siyasetle olan ilişkilerini ve buradan hareketle Nurculuğun “talebeleri” olan gençlerin siyasal toplumsallaşma zeminlerini bu şekilde ortaya koyduktan sonra özellikle Nurculuk içerisinde Fetullah Gülen örgütlenmesinin modernleşen Türkiye ve bu bağlamda kapitalizme yönelik görüşlerinde görülebilecek ve İslamcılarının genelinden farklılaşan bir niteliği haiz görünümünden bahsetmek günümüz tartışmaları açısından da önem taşımaktadır.

Gülen örgütlenmesinin yukarıda da değinildiği üzere siyasetle olan ilişkileri, genellikle söylemlerindeki uzak durma gayretine rağmen her zaman, süreç içerisinde kazandığı sosyo-ekonomik güç ve medya araçları vasıtası ile oldukça yakın olmuştur. Darbe dönemlerindeki askeriyeyle yakınlaşma ve uzlaşma arayan ve hatta bazen desteklemekle eleştirilen tavrı, kapitalizmle uyumlu öğretileri ile aslında Said Nursi’den daha çok Fetullah Gülen’in karizmatik bir lider olarak öne çıktığı bir görünüm arz etmektedir. İslamcılar ve çeşitli İslamî çevreler tarafından sıklıkla eleştirilen “dinler arası diyalog” söylemi ve bizzat Gülen’in ekonomik anlamda “kar, performans, verimlilik gibi kapitalist rasyonalitenin/iktisat ideolojisinin müvezzii olan mecazların” değindiği birçok hususa sirayet etmesi ile görülebilecek olan sisteme uyum sağlama becerisi ve pragmatizmi bu örgütlenmeyi İslamcılar arasında ve İslamcılık içerisinde şüpheli bir konuma koymuştur (Bora, 2013:535).

Nakşibendilik ve Nurculuk özelinde incelenen ve İslamcılığın ve İslamcı gençlerin sosyalizasyon süreçlerinde etkisi bulunan yönleri olması bakımından tarikat ve cemaat yapılanmalarının Cumhuriyet tarihi içinde önemli bir yeri olmuştur. Bunların yanı sıra Süleyman Hilmi Tunahan’ın öncüsü olduğu Süleymancılar grubunun da sınırlı da olsa anılması bu çalışma açısından önemli görülmüştür. Süleymancılar ülke ve ülke dışında özellikle Almanya’da kurdukları bini aşkın kuran kursu, yurt ve benzeri kurumlarla kitlesel bir görünüm arz etmekte ve aynı zamanda Nakşibendilikle ilişkili bir grup olarak değerlendirilmektedir (Çakır, 2012). Süleyman Hilmi Tunahan bizzat müritleri tarafından bir tarikat şeyhi olarak görülür. Bunun yanı sıra siyasetle ilişkileri incelendiğinde Tunahan ve damadı Kemal Acar, Osman Bölükbaşı’nın Millet Partisi’nin faal üyesidirler (Çakır, 2012). Öğretileri genel olarak Cumhuriyet döneminde unutulmaya başlandığı kaygısıyla Kur’an okumayı öğretmek ve hafız yetiştirmek çerçevesinde gerçekleşen Süleymancılar Diyanet içerisinde görev yapan birçok müftü, vaiz ve imam yetiştirmişlerdir. Bununla birlikte İmam Hatip okullarının açılması ve bu kadroların artık bu okullardan yetişenler

arasından alınması yönündeki yasal uygulama Süleymancılar'da tepki uyandırmış ve buradan yetişenler ile destek olanlara yönelik sert eleştiriler getirmişlerdir (Çakır, 2012). Süleymancılar, Çakır'ın (2012) aktardığına göre Süleyman Hilmi Tunahan'ın ölümünün ardından Kemal Acar'ın otoriter ve radikalleşen söylemleri ile devlet kadrolarında yer bulma hedefinde ve siyasete çok daha fazla bağlanmış bir görünümündedir. Ülke içinde ve dışındaki teşkilatlanmalarını daha da genişletmek ve yaymak için uğraştıkları ve bizzat Acar'ın ifade ettiği üzere Türkiye'nin 'dar-ül harp' olması nedeniyle faiz almakta bir beis görülemeyeceği hatta kazanılan durumlarda kumarın da caiz olduğu yönünde değerlendirmeleri ile farklı bir tutum sergilemiştir.

Cemaat ve tarikat oluşumlarının Türkiye'de İslamcılığın tek zemini olmamakla birlikte dinî pratiklerin, Anadolu İslam geleneğinin sürdürülmesinde ve artan şehirleşme ile birlikte 'yeşil sermaye'nin yükselişi için gerekli sosyo-ekonomik örgütlenmenin sağlanması hususunda en fazla payı olan unsur olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nakşibendilik, Nurculuk, Süleymancılık gibi geniş kitlelere hitap eden tarikat ve cemaatlerin yanı sıra zaman zaman radikal örgütlenmelerle de karşılaşmıştır. Bunlara örnek vermek gerekirse, Büyük Doğu hareketinden ve Necip Fazıl'ın düşüncelerinden etkilendiğini açıkça belli eden Salih Mirzabeyoğlu ve onun İBDA-C örgütü ile Akıncılar grubu, İran İslam Devrimi etkisi altında ve Şia referanslı Hizbullah örgütü gibi çeşitli fraksiyonlar ortaya çıkmıştır (Çakır, 2012). Etkisi az olmakla birlikte bir kısmı hala canlılığını sürdürmektedir. Burada belirtmek gerekir ki yukarıda geniş bir şekilde değinilen tarikat ve cemaatler Anadolu İslam'ının yaygın bir şekilde sürdürülmesinde başat rol oynayarak aslında radikal İslamcılığın Türkiye'de geniş kitlelere hitap etme imkânını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

İslamcılık cemaat ve tarikatların yanı sıra sivil toplum kuruluşlarında, kurulan çeşitli vakıf ve derneklerde de kendisine hayat sahası bulmuştur. İslamcı gençlik tavsifi gereği bu çalışma kapsamında İslamcı kodları haiz bu tür STK'lardan daha çok öğrenci dernek ve vakıflarına odaklanmanın da doğru olacağı düşüncesi ortaya çıktı. Söz konusu dernek ve vakıflardan en fazla yaygınlık kazanan ve bugün itibarıyla devletin üst kademelerinde yer bulan kadrosu dolayısıyla, Milli Türk Talebe Birliği, İslamcı gençlik çalışması açısından verimli bir örnek olacaktır.

Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) İslamî öğrenci hareketleri bağlamında Cumhuriyet tarihi boyunca en uzun soluklu teşkilatlanmalardan birisine sahip olmuş ve

fikriyat bakımında İslamcılığın yukarıda ayrıntıları verilen Türkiye'deki seyrine paralel bir seyir izlemiştir. Şöyle ki, ilk kuruluşu olan 1916 yılından ilk kapatılışı olan 1933 tarihine dek MTTB tıpkı İslamcılığı temsil eden düşünürler ve düşünce hareketleri gibi daha çok milliyetçilik ve mukaddesatçılık çizgisinde faaliyet göstermiş ve özellikle 1965 yılından sonra sağ görüşlü öğrencilerin yoğun olarak rağbet gösterdiği MTTB, 1970 sonrasında Burhanettin Kayhan'ın Genel Başkan seçilmesinin ardından İslamcı düşünceler açısından değerlendirilmeye müsait bir görünüm ortaya koymuştur (Yorgancılar, 2006:Giriş). Böylece, MTTB kendi yayın organları bulunan, ayrıntılı bir teşkilat yapısına sahip bir teşkilatlanma olarak Türkiye'de öğrenci ve gençlik örgütlenmeleri arasında İslamcılık açısından değerlendirmeye en elverişli kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirtmek gerekir ki, MTTB ile ilişkileri yakın bulunan Akıncılar teşkilatı da (Yorgancılar, 2006) bu çerçevede bahse konu olabilecektir.

MTTB ilk kuruluş yıllarında Türkiye'nin siyasi gelişmelerine uyumlu bir şekilde Atatürk milliyetçiliğini benimser bir görünümde ve aynı zamanda Türk milletinin manevi karakterinin ana bileşeni olan İslam dinine düşünsel anlamda vurgu yapan bir niteliktedir (Yorgancılar, 2006:3). İlerleyen dönemde çok partili yaşama geçilmesi ile dinî söylemlerin yükselmesinin ardından MTTB de çizgisini yavaş yavaş daha İslamî bir çizgiye doğru kaydırmıştır. Düşünsel anlamda Necip Fazıl'ın fikirlerinden etkilendiği de görülen MTTB, Erol Güngör gibi milliyet ci ideologların da bağlantılı bulunduğu bir teşkilatlanmadır (Yorgancılar, 2006:6). MTTB üzerinde ayrıntılı bir çalışma gerçekleştiren Yorgancılar'ın (2006)  alışmasında görüleceği üzere, 1967 yılında İsmail Kahraman'ın genel başkan olarak seçilmesinin ardından MTTB milliyet cilik çizgisinin çok daha belirgin bir şekilde İslamcı bir ve heye büründüğünü görmek mümkündür. İsmail Kahraman'ın seçilmesinin ardından MTTB'de sembolik değerler taşıyan Fetih Mitingleri, şehitleri Anma Günü, Akif'i Anma Gecesi gibi etkinlikler düzenlendiğini Yorgancılar (2006:9)  alışmasında kaydetmiştir. Sembolik anlamlarından görülebileceği üzere MTTB o yıllarda bu etkinliklerin yanı sıra resmi ideolojiye muhalif eylemlerde de bulunmuş, Ayasofya'da namaz kılmak, burada Papa'nın dua etmesine gösterilen tepkiler, Anadolu şahlanış Mitingleri gibi faaliyetlerle fikrî olarak İslamcılığa çok daha yakın durduklarını göstermişlerdir. Yine de belirtmek gerekir ki İslamcılığa doğru kayan bu düşünsel serüven içinde milliyet cilikle de çok yakından ilişkili unsurlar barındırmaktadır. Milliyet ci ve İslamcı  ğrencilerin adayları olan sırasıyla Mustafa Ok ve Burhanettin Kayhan'ın yarıştığı 1969 yılındaki seçimlerin Kayhan lehine sonuçlanması neticesinde, İslamcılar MTTB'de

çok daha belirgin bir şekilde etkili olmuşlar ve MTTB'nin karakteri bu dönemin ardından o yıllarda Türkiye'de İslamcı gençleri etkileyen Seyit Kutub, Hasan el Benna gibi diğer İslam ülkelerindeki düşünürlerin ve Milli Görüş'ün fikri çizgisiyle çok büyük ölçüde uyumlu bir hale gelmiştir. Yorgancılar (2006:27) Milli Nizam Partisi ile arasında bu yıllarda organik ve açıktan yürütülen bir bağ bulunmamasına karşın iki teşkilatın üyelerinin de birbirleriyle yakınlaşmaya başlamış olduğunu öne sürmektedir. MTTB uzun geçmişi ile yalnızca bir öğrenci hareketi olarak değil kültür faaliyetleri ile de dikkat çekmiş bir teşkilatlanma olmuştur. Kayhan'ın genel başkanlığından sonra milli sinema gibi konuları gündeme taşıyarak yeni bir kültürel akımın da öncüsü sayılabilecek çalışmalar gerçekleştirmiştir (Yorgancılar, 2006:171).

70'lerden sonra İslamcılarda görülen ve modernleşme politikaları ile Türkiye'ye sirayet eden ve gayri milli sayılan birçok unsurun "İslamî" alternatifini geliştirme çabası sürekli olarak devam etmiş ve bu gayret ileriki dönemde dünyada mütehakkim olan sisteme belli seviyelerde uyum sağlamayı Anadolu Müslümanları açısından hızlandırmıştır. Belirtmek gerekir ki MTTB içerisinde yetişen birçok öğrenci ve yönetici ileride devlet kademelerinde önemli görevler üstlenmiş ve 80 sonrası siyasal yaşamda etkisi yüksek olan İslamcı çizgideki siyasi partilerde büyük rolleri olmuştur. Bu siyasilere en bariz örnek bugün TBMM Başkanlığı görevinde bulunan ve daha önce Bakanlık yapmış olan İsmail Kahraman'dır. İsmail Kahraman daha önce 54. Refah-Yol hükümetinde de Kültür Bakanlığı görevinde bulunmuş bir isim olarak MNP-MSP-Refah Partisi çizgisinde siyasi hayatına devam etmiş ve AK Parti'nin de kuruluşunda önemli rol oynamıştır. Bunun yanı sıra MTTB'nin talebeleri arasından farklı dönemlerde birçok bürokrat ve hatta başbakan çıkmış ve Türk siyasal hayatına etki eden en önemli öğrenci teşkilatlarından birisi olmasını sağlamıştır (Yorgancılar, 2006:171).

1980 yılında kapanan MTTB, daha sonra İsmail Kahraman tarafından kurulan İstanbul'daki Birlik Vakfı çatısı altında eski MTTB'lileri birleştirmiş bununla birlikte Birlik Vakfı MTTB kadar kitleselleşmemiştir. Askeri darbenin ardından Türk siyasetinde İslam'ın kazandığı ağırlık (Subaşı, 2013:574) aslında bir ölçüde bu teşkilattan yetişen kadroların da dâhil olduğu bir süreçte ilerleme imkânı bulmuştur. Buna rağmen Subaşı (2013), İslamcı olarak görülebilecek olan "MTTB, Akıncılar ve Milli Görüş gibi siyasi aktivist kanallardan gelen gençlerin oluşturduğu gevşek örgütlü bir birikimin" ancak 80'li yıllardan sonra hem Türkiye'yi hem de dünyayı doğru bir şekilde okuma gayretine

giriştiklerini ileri sürmektedir. MTTB'den ayrılan ve daha aktivist yönleri bulunan Akıncılar grubu ise Erbakan'a olan liderlik sempatisini gizlemeyen, bayrak yakma, afiş ve bildiri dağıtma ve benzeri gibi eylemlerde bulunan bununla birlikte örtülü bir şekilde MTTB'nin aksiyon konusunda pasif kaldığı eleştirileri yapan bir oluşum olarak (Yorgancılar, 2006) ve bir dönemin İslamcı gençlerini yoğun bir şekilde etkilemesi bakımından bahsi gerekli bir öğrenci ve gençlik örgütlenmesidir. Kısaca Akıncıların gençliğe yüklediği misyona bakılacak olursa İslamcılık vasfı bariz bir biçimde görülecektir. Akıncılar dergisinde gençliğe yönelik olarak şu ifadeler kullanılmıştır:

“Ne Batı, ne Doğunun maddeci felsefesi, ne Hindu mistisizmi bu gençliği kendi efsunu ile uyutmamaktadır. Bu gençlik, İslam'ı mutlak nizam olarak kabul etmektedir. O, ne Siyonizm timsahının üst çenesi durumundaki Komünizm ne de Siyonizm'in alt çenesi durumundaki kapitalizmin dişleri arasında kendisine yer aramaktadır. Ne faşizm safsatasını kendine rehber edinmiştir, ne de öteki Yahudi tuzaklarını kendine bir yol olarak görmektedir. Akıncı Gençlik çağlar üstü ve kavimler üstü bir nizam olarak İslam'ı tek kurtuluş yolu olarak görmekte ve bu hak davaya teslim olmaktadır.” (Akt. Yorgancılar, 2006:95)

Görüldüğü üzere Akıncıların İslam dinini Batı ve Doğu kaynaklı bütün ‘öteki’ düşüncelere karşı bir ideoloji biçiminde benimsediklerini ve Türkiye’de mevcut sol ve sağ oluşumların yönelimlerinden farklılaştırmak istedikleri görülebilmektedir. Bu haliyle Akıncılar grubu bir bakıma milliyetçi ve muhafazakâr çizgiyle yakın ve hatta bazen bu ekseninde söylemleri daha ağır basan Türkiye İslamcılığı içerisinde kendisini salt İslamcı olarak niteleyebileceğimiz bir gençlik hareketine örnek teşkil etmektedir.

3.1.3. İslamcı Gençlerin Siyasette Temsil İmkânları: Milli Görüş Partileri

Yukarıda bahsi geçen tüm bu oluşumların bir yönüyle sağcı siyasi partilerin birçoğu ile uzaktan veya yakından ilişkileri olmuştur. Bununla birlikte Milli Görüş çizgisinde kurulan ve kapatılan siyasi partiler bu konuda İslamcı grupların çok daha fazla rağbet gösterdikleri ve Türk siyasetinde oldukça ağırlığı bulunan bir nitelik arz etmektedir. Buna binaen, Milli Görüş hareketinin gençlik yapılanmalarına değinmek ve nasıl bir İslamcı gençlik portresi çizdiklerine bakmak faydalı olacaktır. 1969 yılında Adalet Partisi'nden milletvekili adaylığı reddedilen Necmettin Erbakan önce Konya'dan bağımsız milletvekili olmuş ve daha sonra MNP-Milli Nizam Partisini kurmuştu. Devam eden yıllarda Erbakan'ın kurduğu partiler birçoğu laikliğe aykırı faaliyetlerde bulunduğu nedeniyle

kapatılacak olmasına rağmen bu geleneğin ortaya çıkardığı siyasi kadrolar, gençlik yapılanmaları ve sosyo-ekonomik teşekküller Türk siyasal hayatını derinden etkilemiştir. Milli Görüş adı altında bir toplumsal hareket gibi görülebilecek olan ve doğrudan siyasal hayatın içindeki bu partiler silsilesi ayrıca gençlik yapılanmaları itibariyle de bu çalışmanın örneklem olarak belirlediği grubun tarihsel ve siyasal arka planının ortaya konulması açısından önemli olduğu değerlendirilmiştir. Aslında Milli Görüş'le doğrudan bağlantısı olan Milli Gençlik Vakfı ve kapatılmasından sonra Anadolu Gençlik Derneğinin yanı sıra yukarıda değinilen Akıncılar grubu da Milli Görüş'le yakın ilişkilerde olmuşlardır. Hatta Milli Görüş'ün gençlik yapılanmalarının öncülü olarak görülebilmesi de mümkündür. Bunun ötesinde önceki dönemlerde MTTB ile kurulan sıkı ilişkiler ardından Akıncıların öncüllüğü ve daha sonra kurulan Milli Gençlik Vakfı ile Anadolu Gençlik Dernekleri Türkiye'de İslamcı gençliğin siyasal hayattaki serüvenini ortaya çıkarmak, siyasal toplumsallaşma zeminlerini anlamak adına tarihsel ve sosyolojik bir arka plan sağlayacaktır.

1970'te kurulan MNP, kurucuları, liderleri, muhatap aldığı sosyal taban ve kullanılan söylem itibari ile İslamî değerlere oldukça yoğun bir şekilde vurgu yapan bir parti olarak Türk siyasal hayatına girmiştir. Türkiye'nin modernleşme ve Batılılaşma politikaları karşısında İslamî değerleri önelemekle birlikte (Sarıbay, 2013:746) ağır sanayi hamlesi gibi Batı kaynaklı teknolojik yeniliklerin alınmasında geleneksel değerler açısından bir beis görmeyen bir anlayışla ortaya çıkmıştır. Necmettin Erbakan'ın asıl mesleğinin mühendislik olması ve parti içerisinde bu tür pozitif bilimler konusunda eğitim almış olan kişilerin bulunması bu durumu tekraren kanıtlar niteliktedir (Sarıbay, 2013:746). Çakır'a (2013:755) göre Milli Görüş yasal siyasi bir parti olarak mücadele etmeyi kendisine temel esas olarak almış bununla birlikte Avrupa Milli Görüş Teşkilatı, 70'lerde Akıncılar, 80'ler sonrasında ise Milli Gençlik Vakfının da öne çıktığı bazı dönemler olmuştur. Milli Görüş hareketinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan sosyolojik durumu ise Çakır şu şekilde özetlemektedir:

“(...) İslamî cemaatler belli bir süredir bağımsız bir partinin oy potansiyeli üzerine hesaplamalar yapmış ve bunun sonucunda belli bir özgüven kazanmışlardı. Ayrıca bu cemaatlerin içinde politika tecrübesine sahip, ülke yönetimine talip olabilecek kadroların yetişmiş olduğunun ortaya çıkması da MNP sürecini hızlandırmıştı. Çok parti dönemiyle birlikte hızla gelişmeye başlayan kentlerle, sanayi ve ticaretin iyi kötü gelişme kaydettiği taşrada

dindarların da sermaye biriktirmeye başlamaları MNP'nin baştan sağlam bir mali zemine oturmasına yardımcı oldu.” (Çakır, 2013:757)

Milli Görüş hareketini meydana getiren bu sosyo-ekonomik gerçekler aslında bu siyasi parti etrafında örgütlenen gençlik teşkilatları açısından da bize bir fikir verebilir. Artan şehirleşme ve yukarıda değinildiği üzere çeşitli dini yapılanmalar vasıtasıyla büyük kentlere akan Anadolu sermayesinin Cumhuriyet'in ilanından sonra oluşan elit zümrenin ekonomik gücüyle yarışacak boyutlara ulaşması kendisini siyasal alanda da göstermiştir. Milli Görüş hareketi ve bu fikrî temelde kurulan bütün siyasal partiler ile bu partiler etrafında teşkilatlanan gençlik yapılanmaları da işte bu sosyolojik arka planda değerlendirilmelidir. Şehre uyum sağlayan, üniversitelerde ve yüksek okullarda kendine yer bulan, İslamî referansları kuvvetli ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen ailelerin çocukları siyasal temsillerini en yoğun biçimde bu tür yapılanmalar etrafında bulabiliyorlardı. Özellikle Cumhuriyet tarihi boyunca eklemlendiği milliyetçilik ve muhafazakârlık düşüncesi çerçevesinde değerlendirilen Türkiye İslamcılığı, Milli Görüş hareketinin ortaya çıktığı yıllarda ve sonrasında kendisine müstakil olarak canlılığını koruyabileceği bir sosyal taban, ekonomik sermaye birikimi ve düşünsel kaynaklar ile bunları ifade edebileceği siyasal bir ortam ve bağlam bulmuştur. Ayrıca bu dönemde bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, Mısır, Pakistan ve İran'lı düşünürler başta olmak üzere birçok farklı coğrafyadan İslamcı yazarların, Türkiye'de İslamcı çevreler üzerindeki etkisi daha belirgin bir şekilde görünür hale gelmiştir. Milli Görüş'ün teşkilatlı bir yapı ve bir siyasi parti olarak ortaya çıkmasının ardından İslamcılığın daha sert bir söyleme yöneldiği de ayrıca bu tarihlerde şahit olunan olgular arasındadır. Bu durumu Ercan Yıldırım'ın çalışması bize şöyle özetler:

“Milli Nizam Partisinin kurulmasıyla birlikte fikir bazında gelişen İslamcılık siyasal bir düzeye yükseldi ve mesele darbe ve muhtıraların arasında sağ-sol çekişmesi içinde kendini ayırttırmaya, sağ ve soldan bağımsız ideoloji olarak konumlanmaya başladı. Dönemin atmosferine bağlı olarak sert ve katı yorumlar barındıran İslamcılık, çoğunlukla hamasî bir dile bürünerek simgeler üzerinden, simge çatışmalarıyla ve doktriner tarzda işliyordu. İslam bir din olmasının 'ötesine' geçerek ideoloji derecesinde tasavvur edilirken Kur'an doğal olarak 'Müslümanların Anayasası' olarak görülüyordu” (Yıldırım, 2016:258-259).

Milli Nizam Partisi'nin kapatılmasının ardından kurulan Milli Selamet Partisi 1974 yılında CHP ile koalisyon ortağı olmuş ve bir yönüyle sloganik görülebilecek bir yönüyle ise Türkiye'de doğrudan Müslümanları temsil eden düşüncelerle iktidarın paylaşılabilceği

fikrini belirgin bir şekilde ortaya koyacak olan hamleyi gerçekleştirmiştir. Çakır'ın (2012) belirttiği üzere MSP aslında Nakşibendîliğin ve Nurcuların bir bölümünün ittifakı ile kendine taban bulmuş bir partidir. Bununla birlikte diğer birçok İslamî cemaat ve grupların da desteğini alarak siyasette temsil edilmelerini sağlamış; dönemsel olarak değişiklik göstermekle birlikte kaybolmayan ve bir daha yeri yalnızca milliyetçilik ve muhafazakârlık düşüncesi ile doldurulamayacak siyasal bir boşluk yaratmıştır.

Milli Görüş çizgisi içerisinde ve İslamcı olarak nitelendirilen gençlik teşkilatlarının siyasal ve sosyolojik arka planı işte bu gelişmeler ışığında şekillenmiş ve kurulan partilerin anayasa gerekçe gösterilerek kapanması ve tekrar yenilerinin kurulması ile Saadet Partisi'ne ve AK Parti'ye kadar uzayan süreç içerisinde söz konusu gençler de belli oranlarda bu mağduriyet üzerinden siyasallaşmıştır. 1980 darbesi sonrasında Anavatan Partisi'nin Türk sağ üzerindeki etkisi aslında Milli Görüş hareketini ve dolayısıyla bağlı gençlik teşkilatlarını merkezden uzaklaştırmış görünmekle birlikte Milli Görüş kadroları düşünce itibarıyla modernist kodlarını korumaya devam etmiştir. Buna ek olarak Necmettin Erbakan'ın anti-siyonizm ve Yahudi aleyhtarı söylemleri ideolojik bir katılma meydana getirmiş, İslam dünyasının liderliği adına ortaya atılan projeler ise Türkiye merkezli bir ümmet anlayışını -ki bu anlayışın Osmanlıcılığa kaymasının çok kolay olduğu değerlendirilebilir- Milli Görüş bağlıları arasında yerleştirmiştir.

Türkiye'deki İslamcı gençliğin Cumhuriyet dönemi boyunca beslendiği entelektüel kaynakları, kendisine yaşama imkânı sunan, bazıları yüzyıllar öncesine dayanan bazıları ise yeni kurulan Cumhuriyet'in ürünleri olan İslamî tarikat ve cemaatleri, İslamcı gençlerin içinde yer aldığı ve ileriki dönemlerde siyasal yaşamı doğrudan etkileyecek kadrolar yetiştiren öğrenci teşkilatlarını ve son olarak, İslamcılığın siyasette temsilini belirgin bir şekilde ortaya koyan siyasal partilerin tarihsel ve sosyolojik arka planlarının genel olarak incelendiği bu bölümün, Türkiye'de günümüz İslamcı gençliğinin siyasal kimliğinin muhtevasının anlaşılması adına çalışma açısından büyük önem taşıdığı açıktır. Bununla birlikte 1980 sonrası dönemde İslamcı gençlerin temel sorunları, İslamcılığın ve Türkiye'nin ve hatta dünya siyasetinin geçirdiği dönüşümler açısından da incelenmesi gerekmektedir. Bu konu bu bölümün sınırlarını aşacağından ayrı bir başlık altında değerlendirilmesinin daha uygun olacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu yüzden bir sonraki bölüm Turgut Özal'la başlayan ve Türkiye'nin dünyaya açıldığı yıllar olarak kabul edilen dönemde İslamcı gençlerin Türk siyasal hayatı içerisinde ve toplumsal açıdan

karşılaştıkları sorunlar, siyasal sosyalizasyonları ve buna bağlı olarak edindikleri siyasal kimliklerinin ihtivası incelenmeye çalışılacaktır.

3.2. 1980 Sonrası Dönemde Siyasal ve Sosyal Gelişmeler Bağlamında Türkiye’de İslamcı Gençlik

Çalışmanın bu bölümü 1980 sonrası dünya ve Türkiye’deki siyasal ve sosyal gelişmelere yönelik genel bir çerçeve çizerek Türkiye’deki 1980 sonrası siyasetin genel seyrine, Soğuk Savaş’ın bitmesi ve ardından Türkiye bağlamındaki etkilerine odaklanacak ve 90’lı yılların politik meseleleri çerçevesinde İslamcılığın karşılaştığı temel sorunlardan hareketle yeni dönemdeki gelişen İslamcılığa; buna bağlı olarak İslamcı gençliğin siyasal kimliğinin muhtevasına yönelik açıklamalar yapmaya girişecektir. Bu bağlamda, 90’ların sonuna doğru yaşanan 28 Şubat süreci ve ardından dünya siyasetini de oldukça derinden etkileyen 11 Eylül olaylarının yarattığı ortam dikkate alınarak AK Parti’nin yükselişi ve neoliberal politikaların Türkiye’de sağladığı dönüşüm ele alınacaktır. İlerleyen iletişim teknolojileri ve Türkiye toplumunun büyük ölçüde kentleşen yapısının İslamcı gençliğin siyasal kimliğine yönelik etkileri de ayrıca tartışılacak meseleler arasında önemli bir yer tutacaktır. Son olarak güncel gelişmeler bağlamında-ki bu konuda yapılacak tartışmalar muhteva itibariyle müphem yönleri olabilecek denli çeşitli ve henüz etkileri net olarak görülmeyecek derecede yeni gelişmelerdir- İslamcı siyasal kimlik konusundaki mevcut tartışmalar odağında bir arka plan ortaya koyulması mümkün olabilecektir.

1980 sonrası dünya siyasetine genel olarak bakıldığında küreselleşme mefhumu, toplumsal ve siyasal dönüşüm konusunda açıklama yapmak adına oldukça araçsal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme genel olarak II. Dünya Savaşı’nı takiben kurulan ve gittikçe artan sayıdaki uluslararası örgütlerin uluslararası siyasete etkisi, artan iletişim teknolojilerinin dünyada hegemon kültürü küre ölçeğinde yayması ve aynı zamanda yerel kültürleri bir tüketim nesnesine dönüşecek ölçüde görünür kılması ve ulaşım teknolojilerinin hızlı gelişimi ile zaman-mekân kavramının yeniden tanımlanmasını içeren kapsayıcı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Giddens, 2008). Gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı sanayileşme ve buna bağlı olarak artan kentleşme oranları ile uluslararası örgütlerin siyasette kendilerine açtığı alanların ulus devletlerin konumunu sorgulanır hale getirmesi şüphesiz Türkiye açısından da oldukça önemli bir gelişme olmuştur. Bu bağlamda Türkiye gençliği de giderek dünya kültürü ile daha fazla oranda

etkileşime girmiş ve yerel kültürel kimlikler belli seviyelerde dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Şüphesiz bu durum giderek artan oranda şehirleşen ve büyük kentlerde belli oranlarda sermaye birikimi sağlayan İslamcılar ve dolayısıyla İslamcı gençlik açısından da geçerli bir savdır.

90'lı yıllara gelirken Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla sembolize edilen Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin yarattığı uluslararası ortama bakıldığında, ABD küre ölçeğinde en fazla hareket ve siyaset kabiliyetine sahip bir güç olarak zaferini ilan etmiş görünmektedir. Bunun yanı sıra 'demir perde' ülkelerini kapsayan sosyalist proje Sovyetler'in dağılmasıyla çökmüş görünmekte ve Liberalizm "Tarihin Sonu" gibi tezlerle zaferini ilan etmektedir. Bu dönem ve öncesindeki bir kaç on yılın hazırladığı sosyo-ekonomik gelişmelerle neoliberal politikalar küre ölçeğinde önem kazanmış ve ülkeler gerek ekonomik gerekse siyasal anlamda kendilerini artık birbirlerinin etkisine daha açık bir konumda bulmuşlardır. Bunun ötesinde bireysel kimliklerin bu bağlamda siyasallaşarak yükselmesi, merkezi kurum ve yapıların etkisinin azalması ile yerel kurum ve yapıların öneminin artmasının ortaya çıkardığı bir ihtiyaç olarak tüketim siyasetinin hâkim konum kazanması ve bireysel davranışların küresel bir perspektif ve kültürel duruma göre ayarlanmasına yönelik dayatma (Sarıbay, 1998:17) bu dönemin niteliklerini ortaya koyabilecek diğer hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle modern ulus-devlet ve içerisinde yaşayan yurttaşlar artık kendilerini ispatlamak zorunda oldukları yeni bir döneme girmiştir. Bu anlamda kültürel kimliklerin yükselişi ve toplum içinde baskıladığı tek tipçiliğe dayandırılmaya çalışılan yurttaş kimliğinin alanını daraltmaya başlamıştır şeklinde bir düşünce ortaya çıkabilir. Söz konusu dönemde devletin meşruiyetini sağladığı temellerin de sarsıldığına şahit olunmuş ve devlet meşruluk sağlayacağı yeni bir topluluk aramaya yönelmiş görünmektedir (Sarıbay, 1998:18).

Türkiye özelinden bakılacak olursa bu ortam 1980 darbesinin ardından devletin, İslamî kimliğin ve özellikle de Türkiye içerisinde Sünnî İslamî kimliğin önünü açacak şekilde hamlelere giriştiği artık genel kabul gören savlardandır. Turgut Özal'ın Anavatan Partisi bu dönemde Türkiye'nin neoliberal politikalarla uyumlu bir şekilde dünya sistemine daha bütünleşmiş bir konum elde etmesi ve dini kimliğin belli ölçülerde vurgulanarak öne çıkartılmasına aracılık etmiştir. İslamcılığın Weberci, yani ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunları birer kültür ve ahlak sorunu olarak gördüğü önermesi dikkate alındığında ve Türkiye'de yeni kentleşen kesimlerin de büyük oranda İslamî kültürel kimliğin siyasal

açından temsil edilmesi yönündeki talepleri göz önünde bulundurulduğunda, dünya sistemine bütünleşme sağlayacak bir Türkiye'nin "otantik bir modernleşme" tecrübesinin (Çınar, 2005:32-33) en doğru tercih olabileceği düşünülebilir. Neoliberal politikaların Türkiye'ye yansması ve dolayısıyla "kapitalist rasyonalitenin meşrulaştırılması" amacı ile İslamî kimliğin/kimliklerin araçsallığı (Çınar, 2005:33) yine bu dönemde Türkiye açısından değinilmesi gereken diğer bir husustur.

Turgut Özal dönemi Türkiye'nin küreselleşme tartışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde dünyaya açılması ve neoliberal politikaların hızlanması açısından bir özelliği ile önemli bir konum arz etmektedir. Bu dönemde özellikle iletişim sektöründeki yeniliklerin Türkiye'ye taşınmasında Özal'ın öncü bir rol üstlenmesi Türkiye'nin aslında genel olarak dünyada gelişen yeni siyaset ve toplum anlayışına ayak uydurma çabası olarak görülebilir. 1980 sonrası dönemin açık toplum ve serbest piyasa ile küreselleşme eğilimleri genel olarak dünyadaki genel bir eğilimi yansıtırken, Özal da bu yeni duruma uyum sağlama çabasındaki Türkiye'nin başında bulunmuştur (Dall'agnol, 2006:76). Özal döneminde daha da hızlı bir biçimde mobilize olan Anadolu sermayesi beraberinde yeni bir zengin sınıfı yaratmaya doğru ilerlemiştir. Şüphesiz bu zengin sınıf taşradan büyük kentlere göç etmiş ve İslamî kimlikleri daha baskın olan Anadolu insanının içerisinde neşet etmiştir (Dall'agnol, 2006). Özal'ın kendisinin de İslamî tarikat ve cemaatlerle olan yakınlığı düşünüldüğünde, Türkiye'de ortaya çıkan ve gelecek dönemlerde daha da görünür hale gelecek olan İslamcı siyasal kimliğin sosyo-ekonomik açıdan nasıl bir temeli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Soğuk Savaş'ın bitmesinin ve 80 darbesinin ardından depolitize olan Türkiye, 80'lerin sonu ve 90'lar boyunca ülke içerisindeki etnik ve dini kimliklerin daha görünür olması sebebiyle ortaya çıkan meselelere ve ekonomik sorunlara odaklanmış bir görünüm arz etmektedir. 90'lı yıllara bakıldığında bu meseleler artık Türkiye bağlamında görülen ve eski düzeni temsil ediyor görünen devlet ile siyasal partiler olarak sınırlandırılmış bir siyasallığın artık "toplumsal dinamiklere ve hızla gelişen toplumsal yapının taleplerine yanıt veremeyecek" bir duruma geldiğini gösteren işaretlerin ortaya çıktığını göstermektedir (Keyman, 1998:43). Bu dönemde Keyman'a (1998:44) göre, siyasal yaşamın her alanında bir sistem krizi yaşanmakta yani, devlet-toplum arasında hem toplumsal sorunların çözümü hem de toplumdan yükselen yeni taleplerin karar alma süreçlerine dâhil olması temelinde bir temsiliyet krizi bulunmaktadır. İslamcı siyasal

kimlik işte bu dönemde 1987 referandumuyla siyasi yasakların kalkmasının ardından siyasete dönen Erbakan, Türkeş ve Demirel'in de dâhil olduğu 90'ların başında kendisini siyasal partiler nezdinde tekraren Milli Görüş partileri üzerinden göstermeye başlamıştır. İdeolojilerin Türkiye'nin 80 darbesinin ardından hızla depolitize olması nedeniyle gücünü yitirdiği bir dönemde kimlikler öne çıkmış ve gelişen dindar orta sınıfın İslamî kimliğinin toplumsal ve siyasal talepleri siyasal alanda da görünür olmuştur. Aslında Özal'ın Anavatan Partisi üzerinden bir ölçüde karşılanmaya başlanan bu talepler, laik-dindar karşıtlığı üzerinden 90'lı yıllarda daha sertleşmiş görünmekte ve sistemde bazı sorunların gün yüzüne çıkmasına neden olmaya başlamıştır. Genel olarak bu dönemde İslamcılık ve dindar orta sınıf, modern bürokrasi ve merkezi idare karşısında kendisine siyasal alan açmak adına dış desteği ve kapitalist ilişki biçimlerini talep etmiş ve fakat bunu bir tür millilikle ve dindarlıkla uyumlu hale sokarak yerelleştirme, kültüre uydurma yolunu benimsemiş görünmektedir (Yıldırım, 2016:39).

“İslamcılık kapitalist anlayışla olan ilişkisinde neoliberal döneme kadar başta faiz olmak üzere finans kapitalin İslam'a mugayir birçok yönünü reddetmişti. 1980 sonrasında neoliberalizm ile beraber İslamcılar, Müslümanlar başta faiz olmak üzere finans kapitalin tüm iktisadî kurallarını İslamîleştirmek adı altında benimsedikleri gibi bunu yürürlüğe koydular” (Yıldırım, 2016:39).

90'lı yıllar özelinde Türk siyasetine daha yakından bakmak İslamcılığın bu çerçevede Türkiye'de yaşadığı dönüşümü de daha iyi anlamaya fayda verecektir. Daha önce değinildiği üzere Milli Görüş geleneği içerisinde kurulan siyasi partilerde her ne kadar İslamî tarikat ve cemaatlerden temsilciler bulunsa ve hatta siyasal mücadeleye bir tarikatın desteği ve teşviki ile başlanmış olsa da, partinin en önemli mensupları arasında çok sayıda –ki bunlardan birisi de Necmettin Erbakan'dır- pozitif bilimler konusunda eğitim almış mühendisler ve akademisyenler de bulunmaktadır. 90'lı yıllarda Milli Görüş'ün değişen dünya düzeni içerisinde kimliklerin daha görünür olmasının da etkisiyle İslamcı kimliği kitlesel olarak temsil edebilme kabiliyetine sahip bir parti olduğu görülmektedir. Bununla birlikte modern hayatı tüm yönleriyle tanıyan ya da tanımaya müsait karakterlerin parti içindeki varlığı parti içerisinde aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde değinilecek olan bir gelenekçi-yenilikçi ayrışmasını da beraberinde getiriyordu (Çınar, 2005).

Refah Partisi Turgut Özal'ın popülaritesinin yüksek olduğu bir dönemde ilk büyük kongresini 1985 yılında yapmış ve bu kongrede Özal'ın ekonomik reformları şiddetle

eleştirilerek, işçi sınıfı için siyasal özgürlük talebi ile sosyal adalet vurgusu yapılmıştır (Yavuz, 2005:294). 1987’de yasaklı politikacıların siyasete dönmesini sağlayan referandumun ardından partinin başına geçen Erbakan, partinin oylarını ilk genel seçimde %7,16 oranına çıkarmış fakat barajı aşamamıştır. Bir sonraki genel seçimde ise Refah Partisi “tamamen pragmatik” olarak değerlendirilen bir ittifakla Milliyetçi Çalışma Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile ittifak yapmış fakat bu ittifak seçimde %16,2 oranında oy alıp meclise girdikten sonra dağılmıştır (Yavuz, 2005:294). 1994 yılına gelindiğinde ise yerel seçimlerde yüksek bir oy oranı yakalayan ve Ankara ile İstanbul gibi büyükşehirlerin yerel yönetimlerini kazanan bir Refah Partisi karşımıza çıkmıştır. Bir sonraki yıl yapılan genel seçimlerde ise parti toplam oyların %21,4’ünü alarak hızlı yükselişini sürdürmüştür. Bu durumu Yavuz (2005:295) şöyle yorumlamaktadır;

“(...) 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde parti toplam oyların yüzde 21,4’ünü ve parlamentodaki 550 sandalyenin 158’ini aldı. Bir İslamî partinin, siyasal alanda böylesine dramatik biçimde yükselmesi hem Türk siyasetindeki kültürel ayrımların rolünü, hem de artık ülkenin yönelimi konusunda ulusal bir mutabakat iddiasında bulunamayacak hale gelen Kemalist egemen siyasal ve kültürel seçkinlerin, iktidar üzerindeki tekelinin çöküşünü göstermektedir.”

Türkiye’nin 90’lı yıllarına genel olarak bakıldığında artan sosyo-ekonomik talepler en yoğun biçimde yeni kentleşen bölgelerde ve büyük şehirlerde genişleyen bir ekonomik ve sosyal ağa sahip hale gelen kitlelerden geliyor ve bunlar mevcut ekonomik ve siyasal elit üzerinde bir baskı meydana getiriyordu. Bununla birlikte Özal dönemine dek Müslüman nüfus, siyasal ve ekonomik ayrıcalıklardan mahrum bulunduklarına ve kamusal alanın dışına çıkarılmaya çalışılan İslamî yaşam tarzlarının siyasal anlamda bilincinde değillerdi (Yavuz, 2005:295). Özal’la yükselişe geçen bu siyasal bilinç şüphesiz İslamcı siyasal kimliğin de kitle nezdinde daha görünür olmasını sağlamış ve Refah Partisi’ne yönelik halk desteğinin açıklanması adına önemli bir unsur olarak görülmüştür. Refah Partisi’nin ekonomik ve siyasal sisteme entegrasyonu açısından bakıldığında asıl problematiğin siyasal alanda olduğu görülebilir. Yükselen yeni orta sınıfın siyasal taleplerini karşılamada yetersiz kalmaya başlayan laik-kemalist ideoloji Özal döneminden başlayarak iyiden iyiye aşınmış bununla birlikte 90’lı yılların sonuna doğru bu durum sertleşen bir İslamî ve seküler kimlik karşıtlığının mücadelesi haline gelmiştir. Refah Partisi bir yandan bu kimliğin taleplerini karşılamaya çalışırken bir yandan da rejimle söylem temelinde oldukça

belirgin olan bir mücadelenin ortasında kalmış ve 28 Şubat sürecine kadar uzayan bir tecrübe yaşanmıştır.

28 Şubat süreci Türkiye’de 1980 sonrası yükselen kimlik siyasetinin en bariz mücadele örneklerinden birisi olması dolayısıyla hem İslamcılığın hem de Türk siyasal hayatının seyri açısından önemli bir durak olarak görülebilir. Şöyle ki, kendi sosyal tabanı ile oldukça yakın ve kuvvetli bir iletişime sahip olan Refah Partisi (Özbudun ve Hale, 2010:51) yukarıda bahsi geçen ve siyasal alanda temsil edilmesini beklediği talepleri yoğun biçimde sisteme baskı yapan yeni orta sınıf ile Türkiye’de geniş bir halk mutabakatı ve toplumsal sözleşme sağlamaktan uzaklaşan ve fakat sermaye, bürokrasi ve siyasette gücü yüksek olan elitleri temsil ettiği düşünülen, laik cumhuriyetin koruyucusu olarak Türk Silahlı Kuvvetleri bu dönemde karşı karşıya gelmiş ve nihayetinde dinî semboller hiç olmadığı ölçüde siyasallaşırken diğer yandan bu iki karşıtlık İslamcılığın siyasal temsilinde belirli dönüşümlere neden olmuştur. 28 Şubat öncesinde İslamcı çevrelerde artan kamusal alan ve siyasal temsiliyet taleplerini karşılama çabasındaki Refah Partisi bu dönem öncesinde aldığı sinyallere karşı bir ölçüde söylemini yumuşatmaya çalışmış olsa da kendisini laik cumhuriyete karşı İslamcı bir proje olarak gösteren imajdan kurtaramamıştır. Nitekim 28 Şubat’ın Refah Partisi’nin kapanmasıyla sonuçlanması ve katı bir İslamcı imajının varlığı, yukarıda bahsi geçen gelenekçi ekol ve yenilikçi ekol arasında hem yöntem farklılığı hem de dünyayı okuma biçimleri açısından parti içerisinde bir kırılmaya neden olmuştur.

90’lı yıllar boyunca gelişen iletişim teknolojileri ile Türkiye’de yaygınlaşan medya ve gazetecilik faaliyetleri bir yandan o dönemlere dek sessiz kalan kesimlerin kendi kimlikleri ile daha görünür olmasını sağlarken bir yandan da 28 Şubat sürecini hazırlayan etkenlerden birisi olarak toplum mühendisliği gibi hususlara olanak sağlamıştır. Her ne kadar 28 Şubat sürecinin arka planında sosyo-kültürel ve siyasal gerilimlerin yattığı bir gerçek olsa da ordu siyasete müdahalesinin meşruiyetini medya üzerinden sağlamaya çalışmış fakat bu büyük oranda gerçekleşmemiştir. Buna karşın bahse konu kitlelerin talepleri ise belirli bir toplumsal gerçeklikten kaynaklanması nedeniyle aslında amaçladığı yere büyük ölçüde ulaşmış bulunmaktadır.

Ordunun 28 Şubat’taki müdahalesi sonrasında geleneksel olarak militarizmin omurgasını teşkil eden birçok Müslüman-Türk, ordunun meşruiyetini sorgulamaya başlamış ve bu durum uzun vadede ordunun siyaset ve toplum açısından yerinin net olarak

belirlenmesi gerektiği yönündeki tartışmalara sebebiyet vermiştir (Yavuz, 2005:356). Bunun neticelerini ise Yavuz şu şekilde ifade etmiştir:

“İslamî grupların tümü, Kemalist ordunun aşırılıklarını kontrol etmenin bir yolu olarak Türkiye’nin AB’ye girişini destekledi. 1997 darbesinin en önemli etkisi Avrupa’nın Müslümanlar tarafından insan hakları ve hukuk devletini korumak için bir alan ve fikir olarak yeniden keşfedilmesi oldu. Bir başka deyişle birçok muhafazakâr Müslüman, Avrupa’nın, ordunun katı öğretisiyle denetlenen Türk toplumundan daha liberal olduğunu kabul etti.” (Yavuz, 2005:356)

Bu durum bir anlamda klasik İslamcılık düşüncesindeki bir kırılmanın da yaşandığını göstermektedir. İslamcılık özü itibarıyla “ben ve öteki” algısını ve dolayısıyla siyasal kimliğini aslında bir Müslüman “ben” ve Batı “öteki” üzerine inşa etmiştir. Bununla birlikte Avrupa Birliğine bu tür bir yaklaşım, yukarıda değinildiği biçimde Müslüman kesimlerin ülke içinde kendisine siyasal ve kamusal bir alan açmak ve böylece kimliğinin kabullenilmesini sağlamak adına zımni olarak Batı’ya meşruiyet atfeden bir yönü bulunmaktadır. Ben ve öteki ayrımının ulusal sınırlar içerisinde bir iktidar mücadelesi bağlamında sınırları tespit edilebilecek şekilde laik-Müslüman kimliği üzerinde inşa edilmesi, İslamcılığın küreselleşme döneminde hem bir yerel siyasal kimlik olarak görünür olma talebiyle hem de uluslararası düzende yükselişe geçen neoliberal sisteme entegrasyonu ile uyumlu bir görünüm arz etmektedir.

İslamcılık temelinde yükselen bir siyasal kimliği temsil eden siyasi parti olarak Refah Partisi’nin kapanmasının ardından Saadet Partisi kurulmuş ve gelenekçi-yenilikçi ayrışması bir önceki paragrafta değinilen husus çerçevesinde daha belirgin hale gelmiştir. Değişen dünya sistemine uyum sağlayarak ve AB’ye üyelik süreci içerisinde kullanılabilecek bazı mekanizmaları araçsallaştırarak yenilik talep eden bir grup Milli Görüşçü Saadet Partisi’nin başta Erbakan olmak üzere geleneğini temsil eden gruptan ayrılmış ve sürecin sonunda AK Parti kurulmuştur. AK Parti’nin hızlı yükselişinin öncesinde belirtilmesi gereken önemli bir nokta işte burada öne çıkmaktadır. 1980 sonrasında Türkiye’nin genel manada depolitize olduğu ve ideolojilerin yerini kimlik siyasetine bıraktığı kabul edilirse, bu süreç içerisinde İslamcı gençliğin siyasal kimliğinin içeriğini dolduran ve şekillenmesinde rolü olan sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal problematiklerin tespit edilmesi, örneklem olarak incelenecek olan AK Parti’ye destek veren İslamcı gençler açısından bu süreç içerisinde tecrübe edilen siyasal ve sosyal durumu açıklamak adına önem arz etmektedir.

90'lı yıllara genel olarak bakıldığında İslamcı gençlerin karşısında temel siyasal ve sosyo-kültürel sorunlar da yukarıdaki paragraflarda belirtilen hususlarla benzer biçimde kimlik temelli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde kentlileşen ve yeni orta sınıfın çoğunluğunu teşkil eden, Anadolu İslamî kimliğini içselleştirmiş kitleler, üniversitelerde, devlet kurumlarında ve özel sektörde kendisine yer açarak yoğun bir şekilde kamusal alana girmeye başlamıştır. Bu durum kamusal alan ve siyasal temsiliyet talepleri açısından incelendiğinde İslamcı gençlerin karşısındaki temel sorun dış siyasal gelişmelerden çok daha fazla Türkiye bağlamındaki güç mücadelesi olmuştur. Devletin laik yapısı İslamcı gençleri en fazla eğitim alanında bir takım problemlerle karşılaştırmış ve klasik Türkiye İslamcılığının bir söylemi olarak 'devlet bizim, yönetenler bizden değil' şeklindeki görüş kendisini tekrar hissettirerek kamusal alanda İslamî kimliğin önündeki engellerin kaldırılması amacına kenetlenmiş görünmektedir. Başörtüsüyle eğitim, imam hatip okullarının önündeki engellerin kaldırılması, devlet kademelerinde İslamî kimliğiyle görev alabilme talepleri İslamcı gençliğin siyasal kimliğini belirleyen temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra siyasal partiler nezdinde laik sistemle karşılaşmaların yukarıda değinilen seyri söz konusu İslamcı gençlerin de büyük ölçüde taleplerinin bağlamını belirlemiştir. Bu dönemde artan iletişim imkânları ile dünyayı da daha yakından tanıma fırsatı bulunan İslamcı gençler özgürlük taleplerini paradoksal bir biçimde Batı referanslı düşünceler bağlamında dile getirir olmuş ve kamusal alan ile siyasal temsiliyet istekleri demokratik haklar çerçevesi içerisinde dile getirilmiştir. Bu talepler aslında genel itibarıyla bir güç mücadelesinin verildiğini ve bu amaçla siyasal sistemde belirli ölçüde bir değişim isteğinin varlığını ortaya koymaktadır. İslamcı gençler 90'ların sonunda ve 2000'lerde giderek artan bir biçimde devlet görevlerine ve iktidar araçlarına talip olmuşlardır. 28 Şubat sürecinin meydana getirdiği travma ve tepkisellik, Milli Görüş hareketi içerisinde meydana getirdiği bölünme ve değişimi İslamcı gençler nezdinde de meydana getirerek, İslamî taleplerin karşılanması adına siyasette bir yöntem tartışmasının gündeme gelmesini sağlamıştır.

AK Parti'nin kuruluşunun Milli Görüş geleneği içerisinde bir ayrışmanın sonucu olarak ortaya çıktığını yukarıda kısaca açıklamıştık. Aslında Özal döneminden itibaren toplumsal yapının gerçekleri Türkiye'de bir ihtiyacı hâsıl etmiş bununla birlikte 90'lı yılların karmaşık siyasal ortamı ve ekonomik krizleri ertelenen bir dönüşümün geçiş sürecini temsil etmiştir. Çınar'ın (2005:33) belirttiği üzere kapitalist rasyonalitenin İslamî olarak meşrulaştırılması ihtiyacı Türkiye toplumunun büyük kesimlerinin taleplerini

karşılacak siyasal erkin AK Parti’de vücut bulmasını sağlamıştır. Kemalist ideolojinin vazettiği laikliğin ise liberalleştirilmesi yönündeki talep de yine İslamcılığı 2000’li yılların başında araçsal bir konuma getirmiştir (Çınar, 2005:44). Bununla birlikte ilerleyen süreç içerisinde Çınar (2005:44) İslamcılığın yanlış siyasallaştırmaları İslamî kimliği dışlayan ve liberal olmayan bir laikliği katılaştırma ihtimalini de beraberinde getirebileceğini öne sürmüştür.

Her ne kadar kurulmasından itibaren AK Parti laiklik karşıtlığı şüphesi altında olmuşsa da (Çınar, 2005:117), Recep Tayyip Erdoğan’ın değiştikleri yönündeki söylemleri ve toplumsal talepleri göz önünde bulunduran siyasi hamleleri ile Erbakan’ın yaptığı gibi din-parti eşitliği kurmayarak kitleselleşme imkânlarını elde tutmuştur. AK Parti’nin ilk yıllarında yoğun bir şekilde yaptığı demokrasi vurgusu İslamcı talepleri demokratik sisteme entegre etme uğraşı olarak görülebilir. İslamcılık AK Parti ile birlikte aslında sistemin içerisinde ve fakat sisteme yayılma gayretinde bir nitelik arz ederek kamusal ve siyasal alanda hâkimiyet kurmaya başlamıştır. AK Parti daha kuruluşunun ilk yıllarından itibaren kendisini Milli Görüş geleneğinden ayrılan bir grup olarak değil fakat muhafazakâr demokrat kimliğini ve liberal ekonomik projesini öne çıkararak merkez sağın çoğunluğuna hitap eden bir parti olarak konumlandırmayı başarmış görünmektedir (Yavuz, 2005:337). Ayrıca Avrupa Birliği üyelik sürecine yaptığı vurgu ile “AB’den esen demokratikleşme rüzgârından” yararlanmış ve “Türkiye’de demokrasinin uygulanma umudunun oluşmasına” yardım etmiştir (Yavuz, 2005:345). Bu durum İslamcı gençlik açısından da demokratik çerçevenin kendi siyasal ve toplumsal taleplerinin ifadesinde belirleyici olması sonucunu doğurmuştur.

“(…) AKP 2002 seçimlerinde AB’nin ‘çift başlı hükümet’in azaltılması için yaptığı baskıdan yararlandı. Resmî egemen kesimin dışında kalan seçmenler, haklarının ve kimliklerinin tanınması taleplerini, daha geniş ölçekte insan haklarının Avrupa eksenli söylemi açısında ifadelendirerek meşrulaştırdılar.” (Yavuz, 2005:345)

İslamcılığın AK Parti özelinde bu şekilde dönüşüm yaşaması beraberinde İslamcılığı geniş ölçekte temsil edebilecek kitlelerin de Batı’ya karşı reflekslerinde bu aşamada bir yumuşamanın yaşanmasını beraberinde getirmiştir.

2002 seçimleri aslında Yavuz’un (2005:352) ifadeleriyle Türkiye’de İslamcılığın bir ölçüde millileşmesini ve Batılılaşmasını temsil etmektedir. Yani bir diğer deyişle AK Parti bir anlamda hem Batılı hem Türk hem de Müslüman kimliklerini aynı anda

barındıran eklektik bir yapıyı temsil etmektedir. Bu eklektik yapısı itibariyle 2000’li yıllarda İslamcılık ve onu temsil eden AK Parti’nin durumu, aslında Yıldırım’ın (2016:309) şu savlarıyla da açıklanabilir:

“2000’li yıllardan sonra Türkiye’de ortaya çıkan bu yeni ‘dindar orta sınıf’ kültürü, yeni İslamcılık, Meşrutiyet ile doğan İslamcılık düşüncesinin ana tezi olan ‘Batının tekniğini alalım ama kültürünü değil’ fikriyatının hayata geçirildiği zannı üzerinden yürür. Burada Batının tekniği, neoliberal dönemdeki finans kapitalizmini karşılarken, kültür kısmı, 90’ların ortasından sonra ortaya çıkan ‘görünme’ eksenli dindarlığı anlatır. Neoliberal dönem İslamcılığı bir ‘uyum İslamcılığı’ değil, bu karakteri nedeniyle ‘aradığını bulmuş’ öznenin sahiplenme İslamcılığıdır.” (Yıldırım, 2005:309)

Yıldırım’ın bu ifadeleri tartışmakta olduğumuz üzere İslamcılığın neoliberal sistemle uyum gösterme eğilimi konusundaki görüşleri bir ileri aşamaya taşıyarak sistemi sahiplenmeye başladığını ifade etmektedir. Aslında bu durum İslamcılığın talep ettiği iktidarın günümüz itibariyle büyük oranda elde tutulmasının ve sürdürülmesinin bir aracı olarak da görülebilir. Bununla birlikte İslamcı gençliğin bu “sahiplenmeden” ne yönde etkilendiğini açıklamak; onların tüketim alışkanlıklarından, ekonomik durumlarına ve siyasal sosyalizasyon zemin ve süreçlerinden, inanç ve dini pratiklerine kadar geniş ve derinlemesine bir sorgulamayı gerektirmektedir. Bu çalışma kapsamında bakılacak olursa İslamcı gençliğin temsili olarak AK Parti’ye destek veren İslamcı gençlerin örneklem olarak alınmış olmasının da aslında bu sürecin açıklanmasına bir yönüyle fayda sağlayacağı düşünülebilir.

AK Parti’nin 2002’den günümüze kadar tecrübe ettiği iktidar deneyimi içerisinde hiç şüphesiz bazı gel gitleri, toplumsal ve siyasal gerilimleri ve bunların aşılma biçimleri olmuştur. Bunun yanı sıra hiç olmadığı ölçüde dışa açılan bir Türkiye’nin uluslararası siyasal durumdan toplumsal olarak da etkilenmemesi düşünülemez. Genel olarak bakıldığında AK Parti dönemi ilk yıllarında, 28 Şubat’ın İslamcı çevrelerde deneyimlettiği travmaya bağlı olarak kamusal alanda kimliğin görünür olması ve siyasal taleplerini yukarıda değinildiği üzere AB üyelik sürecinin meydana getirdiği demokratikleşme ve temel hak ve hürriyetler bağlamında dile getirmiş ve araçsal olarak kullandığı düşünülebilecek bu süreci 28 Şubat’takine benzer bir yara almadan atlatmıştır. Bu süreçte yaşanan Cumhuriyet mitingleri, kapatma davası, 27 Nisan muhtırası ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri bir yandan İslamcılarını birbirine kenetleyerek oluşan mağduriyetten meydana gelen itkiyi AK Parti lehinde kullanışlı hale getirirken bir yandan da tabanı genişleyen ve

artık neredeyse tam anlamıyla merkeze oturan bir siyasal parti karşısında resmi ideolojinin eski taraftarlarını, yani laik-seküler kesimleri belirli bir ölçüde marjinalleştirmiştir. 2010 yılından sonra başlayan ve bölge ülkelerini etkisi altına alan Arap Baharı ve bunun öncesinde Türkiye'nin uluslararası arenada demokrasi ve İslam uzlaşısını temsil eden örnek ülke olduğu yönündeki söylem İslamcılarda büyük ölçüde bir özgüven inşa etmiştir. Bununla birlikte Arap Baharı'nın ardından bölge ülkeleriyle yeniden tanımlanan ilişkilerde İslam ve demokrasi vurgusu ön planda olmasına rağmen İslamcılarda ümmet bilincinin tekrar kendisini görünür kıldığı düşünülebilir. İslam'ın dünya üzerinde belirgin bir şekilde merkezinin bulunmamasına rağmen Türkiye, Arap dünyası tarafından fiili olarak Arap Baharı döneminde bir merkez ve örnek ülke olarak değerlendirilmiştir (Yıldırım, 2016:440).

Arap ülkelerinde yaşanan bu durumun yurt içinde de şüphesiz İslamcılar açısından bir anlamı bulunuyordu. Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında vücut bulan bir İslamcılık düşüncesi kendisini belki de en fazla Arap Baharı ve sonrasındaki dönemde göstermiştir. Bu durumu ise belirli ölçüde marjinalleşen 'öteki'nin, yani laik kesimlerin İslamcılar nezdinde artık bir ontolojik tehdit unsuru olarak algılanmadığı ve İslamcıların 'öteki' algılarının Arap Baharı ve devamındaki gelişmeler bağlamında bölgede birçok şekilde müdahil olan Batılı unsurlar olduğu savıyla açıklamak mümkündür. Bununla birlikte Arap Baharı'nın devamında Mısır'da İhvan hareketine yönelik askeri darbenin, Türkiye'deki Gezi Olaylarının ve son olarak yaşanan 17-25 Aralık sürecinin İslamcılık açısından günümüz itibarıyla tekrar ulusal sorunlara kilitlenmenin başlangıcı olarak görülmeleri mümkündür. Günümüz itibarıyla Türkiye, İslamcılık açısından hem Arap Baharı'nın, özellikle Suriye ve Mısır'da yaşanan gelişmelerin ardından uluslararası ve bölgesel temelde hem de Gezi Olayları, 17-25 Aralık süreci sonrasında ulusal temelde yeni siyasal mücadele alanları ile 'öteki' algıları ortaya çıkardığını ileri sürmek mümkündür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde önceden belirlenmiş sorular çerçevesinde kartopu örneklem tekniği kullanılarak tespit edilen 7 katılımcıyla derinlemesine mülakat; 4 katılımcıyla da grup görüşmesi gerçekleştirilmiş ve katılımcıların siyasal kimliklerinin inşasına etki eden çevresel faktörlerle yukarıda genişçe tartışılan Türkiye’de İslamcılığın öteden beri temel tartışma konuları olan dinde yenileşme/modernleşme, İslam birliği, Türk siyasal sistemi, hilafet ve İslamî yönetim hususundaki tutumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.1. Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri ve Siyasal Kimliğe Etkileri

Mülakat ve grup görüşmesi gerçekleştirilen katılımcıların demografik özellikler aşağıda yer alan Tablo 1’de detaylı bir şekilde belirtilmektedir. Katılımcıların tamamının üniversite öğrencisi ya da üniversite mezunu olması hususuna dikkat edilmiştir. Gençlerin siyasallaşmalarında önemli bir zemin teşkil eden üniversitelerin, fikirlerin daha rahat ifade edildiği ve bireylerin kimliklerini daha belirgin bir şekilde ortaya koydukları ve bu durumun meydana getirdiği çevresel tepkilerin daha iyi görüldüğü bir ortam olduğu varsayılmıştır. Bu düşünceden hareketle, üniversite dönemini yaşamakta olan ya da tecrübe etmiş olan kişilerin örneklem içerisinde yer almasının daha doğru olacağı kanaati hâsıl olmuştur.

Çizelge 4.1. Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Meslek	Medeni Durum	Eğitim Durumu
B.K.	27	Erkek	Memur	Evli	Üniversite Mezunu
E.E.	28	Erkek	Hukukçu	Evli	Üniversite Mezunu
Ö.F.K	26	Erkek	Öğrenci	Bekar	Y.Lisans (Devam)
B.D.	23	Erkek	Öğrenci	Bekar	Üniversite (Devam)
M.A.K	24	Erkek	Öğrenci	Bekar	Üniversite (Devam)
A.A.Ç	23	Erkek	Öğrenci	Bekar	Üniversite (Devam)
İ.A.	28	Erkek	Öğretmen	Bekar	Üniversite Mezunu
Z.U.	28	Kadın	Memur	Evli	Üniversite Mezunu
S.Ü.	27	Erkek	Memur	Bekar	Üniversite Mezunu
M.E.	26	Erkek	Memur	Bekar	Üniversite Mezunu

Çizelgede yer alan verilere ek olarak, katılımcıların ailelerinin genel olarak orta ve alt düzey gelire sahip ailelerden ibaret olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Aralarında yalnızca

Z.U.'nun ailesinin gelir durumunun diğerlerine oranla daha iyi olduğu tahmin edilmektedir. Katılımcı Z.U. babasının Ankara'da bir kamu kurumunda üst düzey bir bürokrat olduğu bilgisini paylaşmış ve gelir durumlarını kendilerinin eskiden beri ekonomik anlamda rahat olmalarına yetecek düzeyde olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte belirtilmesi gerekir ki bu çalışma kapsamında incelenen örneklerin dâhil olduğu evrende daha çeşitli gelir seviyelerine sahip ailelerin olduğu bir gerçektir. Çalışmanın genel olarak alt ve orta gelir düzeyindeki ailelere mensup bireyler üzerinde yürütülmüş olmasının beraberinde getirdiği sınırlılığı bir nebze gideren bir durum olarak, grup görüşmesinde AK Parti Ankara Gençlik Kolları ile ilişkili bir öğrenci kulübüne üye olan gençlerle görüşülmüş olmasıdır. Söz konusu görüşmelerde AK Parti Gençlik Kolları ile irtibatlı katılımcılar evrenin geneline dair bazı görüşler ortaya koymuş ve gelir durumlarına ilişkin de çeşitli konuları dile getirmişlerdir.

4.1.1. Aile ve Sosyal Çevre

AK Parti'li İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinin çevresel faktörlerden ne oranda etkilendiğinin anlaşılması ve ait oldukları sosyal çevrenin kimliklerinin oluşmasındaki katkılarına ilişkin olarak katılımcılara aileleri ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. EK 1'de yer alan sorularda da görüleceği üzere katılımcılara ailelerinin maddi durumları, aile üyelerinin siyasal tercihleri gibi açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere katılımcıların gelir düzeylerinin birbiriyle benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bununla birlikte meslek açısından katılımcılar arasında hem anne hem de babanın çalıştığı bir örneğe rastlanmamıştır. Ailelerin geçimi konusunda 'baba'ların rolünün daha fazla olduğu örneklem içerisinde meslek çeşitliliği bakımından B.K.'nın babası öğretmen, E.E.'nin babası işçi, Ö.F.K.'nın babası işçi, B.D.'nin ve İ.A.'nın babaları emekli memur, M.A.K.'nin ve M.E.'nin babaları çiftçi, A.A.Ç.'nin babası işçi, Z.U.'nun babası emekli üst düzey bürokrat ve S.Ü.'nün babası çiftçi olarak tespit edilmiştir. Katılımcılardan babası işçi olan M.E. babasının aynı zamanda kendisi ve kardeşleri henüz küçükken yurt dışında bir inşaat firması için işçilik yaptığını da ayrıca belirtmiştir. Grup görüşmesinde M.A.K, B.D ve A.A.Ç'ye yöneltilen ailelerin maddi durumları ve meslekleri ile AK Parti'li gençlerin gençlik kollarında aldıkları görevler bakımından bir ilişki olup olmadığına ve maddi durum ile nüfuzun parti içerisinde önemli görevlere getirilmelerinde bir etkisinin bulunup bulunmadığına dair soruya yönelik B.D. parti içi çalışmalarda bazı zengin çocuklarının partiden faydalandığı ve ego tatmini için geldiklerini belirtmiştir. Makam ve mevki hırslarının da parti çalışmalarına aktif bir şekilde

katılımda zenginler için söz konusu olabildiğini fakat orta düzey gelir seviyesine sahip kimselerin genellikle daha samimi olduklarını belirtmiştir. Yine aynı görüşmede Ö.F.K. bu soruya yönelik olarak kendisinin ve ailesinin Milli Görüş geleneğinden geldiklerini ve eskiden Müslümanların bir varlık mücadelesi verdiklerini; şimdi ise siyaseten ispatlanmış varlığın hem maddi hem de manevi açıdan sürdürülmeye, korunmaya çalışıldığı bir ortamın söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Ö.F.K. söz konusu çabanın gerek genel merkez nezdinde gerekse ilçe teşkilatlanmalarına kadar yayıldığını belirtmiştir. A.A.Ç. ise maddi durumu daha dar olan kesimlerin parti içerisinde ‘davaya’ daha fazla sahip çıkan bir yapıda olduklarını dolayısıyla maddi açıdan belirli bir seviyenin üstünde ailelere sahip ve parti gençlik kollarında görev alan gençlerin daha az samimi olduklarını belirtmiştir. Söz konusu durum göz önüne alındığında maddi durumla katılımcıların ‘dava’ olarak benimsedikleri siyasal görüş ve buna uygun yaşam tarzlarının sürdürülmesi ile bu görüşleri doğrultusunda iyileştirilmesi adına gösterilen çabanın parti tabanında daha az gelir düzeyine sahip olan kişilerce yüklenilen bir sorumluluk olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Siyasal kimliğin inşasında ailenin rolünün ne oranda etkili olduğunu ortaya koymak adına gençlik kolları ile ilişkili herhangi bir yapı içerisinde yer almamakla birlikte AK Parti’ye destek verdiklerini belirten diğer katılımcıların ailelerine de bakmak faydalı olacaktır. Bu çerçevede katılımcıların benimsedikleri İslamcı kimliğine olan bağlılıklarını daha yakından incelemek için tek tek bakıldığında anne babalarının siyasal tercihlerinden belirli açılardan daha farklı bir konumda olduklarını söylemek mümkündür. Şöyle ki, katılımcılardan babası emekli öğretmen olan B.K. babasının 2002 seçimleri öncesinde Milliyetçi Hareket Partisi’ni desteklediğini fakat çok fazla siyasal kimliği ile öne çıkmayan bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Kendisinin babasından ziyade siyasi kimliğini daha keskin bir şekilde ortaya koyan dayısından etkilendiğini belirten B.K., babasını kendisinden daha az politik bulmaktadır. Babasının siyasal tercih olarak 2002’den itibaren hep AK Parti’ye oy verdiğini belirtmekte ve fakat görüşlerini kendisinden daha az ‘sert’ bulmaktadır. Bu durumu AK Parti’ye kendisinin de seçme yaşından itibaren verdiği desteğe değil, gerekli gördüğü takdirde İslamî ölçülere göre AK Parti’yi de eleştirebilme ve yargılama yönündeki duruşuna bağlamıştır. B.K. babasının yaşam tarzından ve dini pratiklere verdiği önemden etkilenmiş görülmekle birlikte bu çerçevede İslamcı siyasal kimliğinin daha öne çıktığını belirtmiştir. İslamî olarak Türkiye’de belirli bir takım düzenlemelerin yapılması imkânının AK Parti iktidarı ile mevcut olmasına rağmen yapılmadığı durumlarda B.K. AK Parti’yi eleştirebilmektedir.

Ailelerinin daha yaşı olan üyeleri ile aralarındaki farkı bariz biçimde ortaya koyan bir örnek olarak M.E.'nin durumuna da değinmekte fayda görülmektedir. M.E. babasının eskiden beri Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy verdiğini fakat kendisinin liseden itibaren dindar bir karaktere doğru yöneldiğini belirtmiştir. Lisede yakın arkadaşlarının dindar olduğunu ifade eden M.E., Kur'an okumaya da bu dönemde başladığını, daha sonra çeşitli tarikat ve cemaatlere gitmekle birlikte bir 'gönül bağı' kurmadığını belirtmiştir. Görüşlerinin daha çok bireysel bir çaba neticesinde netleştiği anlaşılan M.E.'nin durumu arkadaş çevresinin aileden daha etkili olduğu durumlara örnek olarak gösterilebilir.

Bir diğer katılımcı olan İ.A. ise diğer katılımcılara nispetle farklı bir tablo çizmektedir. AK Parti'ye yalnızca son genel seçimlerde oy verdiğini belirten İ.A. İslamcı siyasal kimliğin temsilinde daha tutucu bir görünüm arz etmektedir. Ailesinin daha önce Necmettin Erbakan döneminde Milli Görüş içerisinde açılan partilere destek verdiğini belirtmiş fakat 2002 seçimlerinden bu yana babasının oy kullanmadığını ve kendisinin de son seçimlere kadar oy vermekten imtina ettiğini belirtmiştir. İ.A. babasının siyasal duruşu ile oldukça benzerlik göstermekle birlikte Türkiye'deki siyasal sistemin İslamî olmadığını ve oy vermekle bu düzeni bir anlamda onaylamış olunacağını ifade etmektedir. Bununla birlikte İ.A. annesinin ise babasından farklı olarak kurulduğundan bu yana AK Parti'ye destek verdiğini belirtmiştir.

Anne ve babası ayrı olan S.Ü. üniversite döneminde Nurculuk içerisinde yer alan bir cemaatte kaldığını ve bu dönem boyunca genel anlamda siyasetten uzak durmaya çalıştığını belirtmiştir. Bununla birlikte İ.A.'nın yukarıda bahsi geçen durumundan farklı bir biçimde S.Ü. AK Parti'ye oy vermiş ve desteklediğini ifade etmiştir. Ailesinin etkisinin kendi görüşleri üzerinde neredeyse hiç etkisi olmadığını belirten S.Ü.; her ne kadar siyasetten uzak durmanın cemaat içerisinde daha makbul bir konum olduğunu belirtse de mevcut dünya görüşünün cemaatte kaldığı dönemde oluştuğunu belirtmiştir. Siyasal tercihlerinde de bu dünya görüşünün etkili olduğunu bu anlamda söylemek mümkündür.

Siyasal kimliğinin oluşumunda ve mevcut siyasal tercihlerinin belirlenmesinde ailesinin en etkin unsur olduğunu açık bir biçimde belirten Z.U.'nun, babasının üst düzey bürokrat olması bakımından daha farklı bir çevreye sahip olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte Z.U. 'bizim cenah' olarak tanımladığı sosyal çevresinde kadınların ailelerin dünya görüşlerinden çok farklı bir karakterde olmasının daha zor olduğunu da ayrıca belirtmiş ve kendi durumunu da bu şekilde açıklamıştır. Müslüman kimliği görünür olan bir kadın olmanın getirdiği farklılıklardan da ayrıca bahseden Z.U., nasıl bir Müslüman olduğu yönündeki soruya

kadınların sadece giyim şeklinden ötürü dindar olarak tanımlanabildiğini belirtmiştir. Bu durumu mesleği olan memurluk kariyeri içerisinde ise daha fazla hissedilen bir husus olarak gördüğü ayrıca açıktır.

Mülakat gerçekleştirilen bir diğer katılımcı olan E.E., ailesinin yanı sıra üniversiteyi okuduğu Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ortamının da siyasal görüşlerinin ve tercihlerini belirlerken etkili olan bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Ailesi adına konuşulacak olursa E.E. babasının 12 Eylül Askeri Darbe döneminde Akıncılar içerisinde yer aldığını, Erbakan'ı desteklediğini ve AK Parti'nin kurulmasıyla birlikte bu desteğin AK Parti'ye kaydığını belirtmiştir. Kendisi de AK Parti'ye destek veren E.E. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde sol grupların oldukça aktif olduğunu ve bu durumun kendisini, savunduğu dünya görüşünü daha iyi öğrenmeye ittiğini belirtmiştir.

Aile ve sosyal çevrenin katılımcıların siyasal kimliklerinin oluşumunda olan etkilerini irdelemek adına yöneltilen sorulara verilen cevaplarda dikkat çekici bir husus olarak genel anlamda 'baba'nın rolünün anneden daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durumun şüphesiz İslamî kesimlerde var olan ve korunmaya devam ettiği düşünülen geleneksel aile yapıları ile ilişkisi olduğu akla gelmektedir. Ayrıca katılımcıların genel anlamda baba figüründen etkilendikleri görülmekle birlikte bunun genellenebilir bir bulgu olduğu kanaati yanlış sonuçlar doğurabilir. M.E. adlı katılımcının durumunda olduğu üzere bireylerin siyasal kimliklerinin edinimi sürecinde ailenin reddedilemeyecek etkisinin yanı sıra farlı süreçlerin de rol aldığı görülmüştür. Aidiyet ihtiyacı ve benzer diğer güdüler de bireyleri dünya görüşlerinin ve siyasal kimliklerinin oluşmasında arkadaş çevresinin etkisine maruz bırakabilmektedir. Bunun yanı sıra E.E.'nin üniversite döneminde tecrübe ettiği ve karşılaştığı sosyal çevre bireyleri kendi görüşlerine daha bağlı kılabilir. Bu çerçevede 'öteki' algısının da siyasal kimlik inşasında önemli bir unsur olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Yaklaşık olarak son 20-30 yılda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının ve bilgiye erişim imkânlarının önceki dönemlere göre oldukça artmasının beraberinde getirdiği bir takım süreç ve neticelerin de ayrıca incelenmesinde fayda görülmüştür. Buna binaen, katılımcılara artan iletişim ve bilgiye erişim araç ve imkânlarının kendileri açısından ailelerindeki yaşlı bireylere göre (anne-babalarının ait olduğu kuşağa göre) İslamî yönden daha bilinçli olarak görüp görmedikleri yönünde bir soru yöneltilmiştir. Katılımcılardan B.K. bilgi edinme konusunda var olan imkânların artmış olduğunu kabul etmekle birlikte bu imkânlardan faydalanma hususunda bir karmaşıklık olduğunu ifade etmiştir. B.K. bu hususta internette çok

farklı görüşlerin bir arada bulunduğuna, bazılarının güvenilir olmayan ya da kendi inancına aykırı bulduğu kaynaklardan gelen bilgiler olduğuna vurgu yapmış ve kendisinin doğru-yanlış arasındaki seçimi yaparken hala babasına ve bu konuda babasının erişebildiği ‘hocalara’ daha fazla güvendiğini belirtmiştir.

Z.U. ise iletişim imkânlarının günümüzde İslamî açıdan bir bilinçlenmeyi beraberinde taşıdığını fakat bazı hususların da yine bu sayede içinin boşalabildiğini, özünden uzaklaşabildiğini belirtmiştir. Ailesinin geçmişteki fotoğraflarına bakıldığında bile giyim kuşam açısından günümüzdekine oranla daha az bilinçli olduklarını gösteren bir durumun söz konusu olduğunu Z.U. (annesinin eski fotoğrafları hakkında başörtüsünün doğru bağlanmadığını, başörtüyle birlikte diz seviyesinde etek giyebildiğini belirtmiştir. Bu açıdan günümüzde örtünmenin daha bilinçli olduğunu ifade etmiştir.), B.K.’ya benzer bir biçim bilgiye erişimin kolay olmakla birlikte doğru tercihlerde bulunmak açısından belli bir zorluğun var olduğunu da ifade etmiştir.

M.E. aynı soruya yönelik günümüzde dinin öğrenilmesinin kolaylaşmış olmasına rağmen yaşanmasının daha zor hale geldiğini ve eldeki mevcut imkânların doğru kullanılmadığını vurgulamıştır. Benzer biçimde İ.A. da günümüzde söz konusu araçların yaygın bir şekilde kullanılmasının toplum olarak bizi daha iyiye götürmediğini aksine örneğin internetin yaygınlaşmasının getirdiği ‘fitne’lerin yaygınlaştığını ve günaha girmenin de kolaylaştığını belirtmiştir.

E.E. bu konuda daha iyimser görünmüş ve söz konusu imkânların doğru ya da yanlış kullanılması hususunda meselenin bir tercih olarak belirdiğini ve insanların bu konuda iradeleriyle baş başa olduğunu belirtmiştir. Ailesinin önceki kuşaklarına göre bu imkânlarla daha bilinçli olunmaması adına da bir sebep olmadığını belirtmiştir.

Bireylerin yaşamlarını oldukça etkileyen hususlar olarak iletişim ve bilgiye erişim kolaylıkları şüphesiz katılımcıların ilk anda ifade ettiklerinin ötesinde bir etkiyi hali hazırda sürdürmektedir. Bireylerin günümüzde artan bir şekilde internet üzerinden sosyalleşmeleri ve dolayısıyla siyasal kimliklerinin de bu çerçevede söz konusu araçların etkisine artan bir biçimde maruz kaldığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte bu husus daha detaylı bir çalışmanın da konusu olabilir. Mülakat gerçekleştirilen bireyler özellikle interneti kendileri açısından zaman zaman bir bilgi kaynağı olarak görmekte; bazen ise bilgiye erişimde olduğu gibi günaha girmenin de kolay bir yolu olduğunu belirtmektedirler. Bu açıdan bakıldığında ise

katılımcıların belirttikleri hususlara binaen bireylerin karşısında bu imkânların, kullanırken doğru tercihlerde bulunulması gereken olgular olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar doğru tercihte bulunmak adına gereken bilgi birikiminin ise dolayısıyla internet ya da yeni medya araçları vasıtalarından daha çok geleneksel yöntemlerle elde edildiğini, aileden aktarılan ya da eğitimle edinilen olgular olduğunu üstü kapalı bir biçimde kabul ediyor görünmektedir.

4.1.2. Eğitim ve Meslek Hayatı

İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinin oluşumunda eğitimin de irdelenmesinin faydalı olabileceği düşünülmüştür. Türk eğitim sistemine bakıldığında İslamcı çevreler genel olarak eğitimin laik bir karakterde olduğu yönünde eleştiriler geliştirmişler bununla birlikte özellikle 1980 sonrasında kız çocukları da dâhil olmak üzere eğitim faaliyetlerine katılmaya daha fazla istekli olmuşlardır. Bu kapsamda ortaya çıkan başörtüsü sorunu İslamcılarının bir dönem en fazla gündemlerinde yer alan bir konu olarak öne çıkmıştır. Eğitim kurumlarından özellikle üniversitelerin, son dönemde başörtüsü yasağının da kalkmış olması ile farklı kimliklere birbirleriyle daha fazla etkileşim içerisinde olmaya imkân tanınmasından ötürü daha önemli bir safhanın yaşandığı bir ortam olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak eğitim içerisinde bireylerin kendi dünya görüşleri doğrultusunda şahsi çabalarının da eklenmesi yerinde olacaktır. Zira resmi eğitim kurumlarının müfredatları dışında gösterilen eğitimsel çabaların da kimliklerin oluşumunda etkili olabileceği akla gelmektedir. Bu kapsamda katılımcılara arkadaş çevrelerinin yanı sıra aldıkları eğitimin siyasal kimliklerinin oluşmasındaki rolünü anlatmaları yönünde sorular sorulmuştur. Bunun yanı sıra lise ve üniversitede takip ettikleri yayınlar ve özellikle düşüncelerini etkileyen yazar ve kitaplara ilişkin katılımcılardan bilgi alınmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda eğitimin bu süreçteki rolünü tartışmak adına Z.U. ile gerçekleştirilen görüşme ile başlamak yerinde olacaktır. Z.U., özellikle üniversite dönemine atfen farklı görüş ve kimliklere tahammül etme derecesinin arttıran bir yönü olduğunu ifade ettiği üniversite döneminde ayrıca diğer bireylerin yaşam tarzından da etkilenilebileceğini, bunun kendisi için de geçerli olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bunun yanı sıra zaman zaman kendi yaşam tarzına tahammülsüz olan kişilerle olan karşılaşmalarının kendisinde bazı görüşleri katılaştırmış da olabileceğini belirtmiştir. Takip ettiği yayın ve okuduğu kitaplarla ilgili soruya yönelik olarak Z.U., kendisinin, babasının da yönlendirmesiyle çok çeşitli yazarları okuduğunu belirtmiş ve

İslamcı olarak tanımlanabilecek yazarlardan en fazla Cahit Zarifoğlu'ndan etkilenmiş olabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Z.U. siyasal kimliğinin oluşmasında bariz biçimde etkili olduğu kanısını uyandıracak bir kitap ve isimden bahsetmemekle birlikte bunların toplu bir biçimde dünya görüşü üzerinde etkisi olabileceğini belirtmiştir.

Hukuk bölümü bitiren E.E., mevcut görüşlerinin ve siyasal tercihlerinin belirlenmesinde (resmî) eğitim kurumlarında aldığı eğitimin etkili olmuş olamayacağını belirtmiş fakat lise döneminde kendisine yakın hissettiği anlaşılan edebiyat öğretmeninin tavsiyelerinden faydalandığını da ifade etmiştir. Lise döneminde en fazla Necip Fazıl Kısakürek'i okuduğunu ve bu sayede erken sayılabilecek bir yaşta Türkiye'deki mevcut düzenin İslamî açıdan "aksayan yönlerini" görebildiğini belirtmiştir. Üniversite döneminde hukuk alanında bir vakıf altında dergi faaliyetlerinin olduğunu da belirten E.E. hali hazırda Yeni Şafak ve Star gazetelerini zaman zaman takip ettiğini belirtmiştir.

Lise dönemini eğitim açısından ve mevcut dünya görüşü açısından verimli olmayan bir dönem olarak niteleyen S.Ü. ise üniversite döneminde Nur cemaatinin bir koluna ait evlerde kalmış olmanın kendisini daha çok Risale-i Nur ve İslam klasikleri ile ilgilenmeye yönelttiğini belirtmiştir. Doğrudan siyasal kimlik açısından etkili olmasa da S.Ü.'nün özellikle Risale-i Nur'un öğretileri çerçevesinde bir dünya görüşüne sahip olduğu ve fakat Türkiye İslamcılığı içerisinde önde gelen diğer şahısları yoğun bir şekilde takip etmediği görülmüştür.

Öğretmen olan İ.A. eğitim aldığı okulun genel olarak kendisine siyasal kimlik açısından katkı sağlamadığını düşündüğünü belirtmiştir. Etrafında çoğunlukla 'ülcü'lerin bulunduğunu ve o grup içerisine de hiç dâhil olmadığını belirtmiş, kendi düşüncelerine yakın birisiyle karşılaşmadığını da ayrıca ifade etmiştir. İ.A. ayrıca hali hazırda Mustafa İslamoğlu isimli yazarı takip ettiğini belirtmiştir. Ayrıca lise döneminde okuduğu kitaplardan verdiği örneklere bakıldığında yayınlandığı dönemlerde İslami kesimler arasında popülerleşen Şule Yüksel Şenler'in "Huzur Sokağı" romanını ve Emine Şenlikoğlu'nun kitaplarını okuduğunu belirtmiştir.

Bir kamu kurumunda memur olarak çalışan B.K. ise resmi eğitim kurumlarının mevcut siyasi kimliğinin oluşmasında E.E. ile benzer bir düşünceye sahip görünmektedir. Kendisinin resmi eğitim kurumlarına ön yargılı olduğunu belirten B.K., kitap okumaya olan ilgisinin ise babası sayesinde ve erken bir dönemde başladığını belirtmiştir. Hali hazırda İsmet Özel'i takip ettiğini bunun yanı sıra bir dönem Sezai Karakoç'u da okuduğunu belirtmiştir. Süreli yayın

olarak ise yeni yayınlanmaya başlanan Cins Dergi'ye abone olduğunu belirtmiştir. B.K ayrıca batılı bazı yazarlardan da okumalar yaptığını özellikle belirtmiştir. Üniversite yıllarında yaşadığı evi kendisi ile benzer fikirlere sahip arkadaşları ile paylaştığını belirten B.K., bu durumun birbirlerini hemen her görüşlerinde onaylayan kişilerin bir arada yaşamasının düşüncelerinde belli bir oranda katılışmaya neden olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

Katılımcıların siyasal kimlikleri üzerinde eğitim hayatlarının rolüne bakıldığında genel anlamda resmi eğitim kurumlarının doğrudan bir etkisinden söz etmek mümkün görünmemekle birlikte, bu eğitim süreçlerinde kendilerinin içinde bulunmak durumunda oldukları sosyal çevrenin daha fazla etkili olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Katılımcıların genel olarak okudukları ve takip ettikleri yazar ve yayınların kendilerinin mevcut görüşlerinde daha derinlemesine bilgi sahibi olmalarını sağlaması kabul edilebilirken, siyasal kimliklerinin inşasında tüm bunların bir dönüm noktası olduğunu ya da başat rol oynadığını söylemek zordur.

Mesleki açıdan irdelendiğinde karşımıza daha sınırlı yorum imkânları tanıyan bir durum çıkmaktadır. Z.U.'nun başörtülü bir memur olarak çalışması ve bu durumun meydana getirdiği hususlara odaklanmak bu bağlamda anlamlı olacaktır. Kendisinin başörtülü olması nedeniyle doğrudan dindar olarak görüldüğünü ifade eden Z.U. Müslüman kadın imgesini günlük hayatı içerisinde kamusal alanda da kimliğini gösterir biçimde yaşamak durumundadır. Bunun bir neticesi olarak kendisini, tıpkı üniversite döneminde olduğu gibi kendisi ile aynı 'anlam dünyasını' paylaşmayan kişilere yönelik tahammül etmek adına daha iyi bir noktada olarak tanımlamaktadır. Katılımcılardan B.K. da Müslüman kimliğini çalıştığı kamu kurumunda da rahatça yaşayabildiğini ve bu durumun doğal karşılanmaya başladığını belirtmiştir. Bununla birlikte kendisinin zaman zaman iş ortamında bu kimliği ile öne çıkmaktan da ayrıca imtina ettiğini belirtmiş buna gerekçe olarak ise gösteriş yaptığının düşünülebileceğini belirtmiştir. Bu durumun aksi olabilecek bir biçimde, İ.A. kendisinin çoğu zaman Müslüman kimliğini bilerek vurguladığını belirtmiştir. İ.A.'nın bu hususa ilişkin gerekçesi ise, insanların onu olduğu gibi tanımaları yönündeki isteği olduğu görülmüştür.

4.2. Örneklem Grubunun Siyasal Kimliğinin Türkiye İslamcılığı Açısından Değerlendirilmesi

Daha önceki bölümlerde Türkiye İslamcılığının Osmanlı'nın son dönemlerinden günümüze dek tarihsel arka planı ve bu çerçevede karşılaştığı temel sorunlar, gündeme getirdiği kavramlar ile günümüzde elde tuttuğu imkânlar genel hatlarıyla tartışılmıştı. Bu çerçevede katılımcılara yöneltilen çeşitli sorular vasıtası ile sahip oldukları siyasal kimliğin muhtevasının daha net bir biçimde görülebilmesini teminen kendilerinin 'öteki' algıları araştırılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların siyasal olarak kendilerini hangi siyasal öteki karşısında konumlandıkları aşağıdaki bölümde tartışılacağı üzere ayrı bir önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye İslamcılığının da yoğun bir biçimde tartışmış olduğu dinde yenileşme/modernleşme hususundaki görüşleri, İslamî yönetim ya da hilafet, İslam birliği ve son olarak Türkiye'deki mevcut siyasal sisteme yönelik tutumları irdelenmiştir.

4.2.1. Katılımcıların Öteki Algıları

İslamcı siyasal kimlik Türkiye özelinde ve genel olarak ortaya çıktığı tarihlere bakıldığında kendisini genel anlamda İslam coğrafyasında birçok bölgeyi sömürgeleştiren Hristiyan Batı karşısında konumlandırmıştır. Yukarıda daha geniş bir biçimde tartışıldığı üzere Türkiye özelinde de bu durum özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde bu şekilde görülmektedir. Bununla birlikte Batı'nın bilim ve teknik açısından İslam dünyasının önünde olduğu kabulü ile birlikte bu konuların İslam coğrafyası için neden geride kalınan hususlar olduğu sorusuna İslamcıların verdikleri cevap genel olarak dinin yanlış anlaşıldığı ve bu durumun da toplumun giderek yozlaşmasının bir neticesi olduğu fikrinde genel anlamda uzlaştığı söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve devletin seküler bir yapıya bürünmesi ile birlikte Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'de İslamcılığın kendisine öteki olarak Batılılaşmacıları aldığını ve fikri anlamda da fiziki anlamda da bir daralma yaşadığını belirtmek mümkündür. Bu çalışmada son dönemde Türkiye'nin uluslararası politikada ve bölgesel anlamda sınırlarını aşacak bir coğrafyada daha etkin olma isteği ile birlikte karşılaştığı bazı sorunların İslamcı gençler arasında özellikle AK Parti'li olanların 'öteki' algılarında temel bir değişikliğe yol açmış olabileceğini irdelenmiştir. Katılımcılara bu konunun daha iyi ortaya konması adına bu çerçevede Batı ile İslam dünyası arasındaki ilişki, mezhepsel olarak Sünnilik dışındaki mezhep yapıları, Türkiye'de muhafazakârlık, sağ ve sol ile AK Parti

dışındaki muhalefet partilerine ve bu partileri destekleyenler hakkındaki görüşleri hakkında sorular yöneltilmiştir.

Katılımcılardan E.E. Batı ülkeleri ile İslam ülkeleri arasındaki ilişkiye yönelik söz konusu sürecin Batı ile İslam dünyası arasında orantılı olmadığını belirtmiştir. E.E. hemen hemen diğer bütün katılımcılar gibi Batı'nın İslam dünyası üzerinde hükmetme çabasının devam ettiğini ve Türkiye dışında birçok Müslüman ülkede bunu bir dönem başardığını belirtmiştir. Mezhep temelinde yöneltilen soruya ise E.E. ortak düşman algısından yani bir diğer deyişle Sünnilik dışındaki İslam dini içinde yer alan Şia mezhebiyle ortak 'öteki' bağlamında ilişkiler kurulabileceğini belirtmiştir. Dini ve itikâdî açıdan ise farklı söz konusu mezheplerin temelden farklı görüşleri olduğunu ve bunların birbirini bir diğerine kabul ettirme yönünde değil menfaat temelinde söz konusu ortak 'öteki'ye karşı ilişki kurulmasının doğru olabileceği görüşünü ortaya atmaktadır. E.E. aynı zamanda Türkiye içerisinde sağ-sol kavramları ile milliyetçilik ve muhafazakârlık hakkındaki görüşlerinde siyasi partiler temelinde bir açıklama yapmıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin eskiden bu yana solu temsil ettiğini fakat bu temsilin tam olarak doğru bir temsil olmadığını belirtmiştir. Muhafazakârlık hususunu ise milliyetçilik kavramıyla benzer değerlerin fazla olduğu ve milli değerlerin savunulması temelinde yükseldiğini belirtmektedir. E.E. kendisini diğer siyasi partilerden (CHP, MHP ve HDP) en fazla MHP'ye yakın hissettiğini belirtmiştir.

Aynı sorular katılımcılardan S.Ü.'ye yöneltildiğinde S.Ü. bu sorulara yönelik olarak Batı karşısında bağımsızlığını koruyabilmiş ender ülkelerden birisinin Türkiye olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin bu bağlamdaki konumunun diğer İslam ülkelerinden farklı ve önde olduğunu da ayrıca ifade eden S.Ü. Batının bu coğrafyadaki nüfuz çabalarına karşı İslam ülkelerinin birçoğunda hala iç karışıklıkların devam ettiğini ve bunun bir an önce son bulması gerektiğini ifade etmiştir. S.Ü. ilgi çekici bir şekilde milliyetçiliğe yönelik olarak kavmiyetçiliğin İslam'da hoş karşılanmadığını, önemli olanın İslam kardeşliği olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca sağ ve sol hususunda sol kesimin bir dönem Türkiye'de yoğun bir şekilde İslam'a karşı düşmanlık beslediğini bu yüzden onaylayacağı bir hususun olmadığını belirtmiştir. S.Ü. mezhep konusunda ise E.E.'den biraz daha fazla tutucu görülmektedir. Şiiğin ve Aleviliğin 'ehl-i bid'at' olarak görüldüğünü ve bu mezhep konusunun da İslam birliği açısından en büyük engellerden birisi olarak değerlendirdiği görülmüştür. E.E. diğer siyasi partilerden CHP ve HDP'nin tasvip edilemeyeceğini MHP'nin ise ırkçılık değil, 'vatan, millet sevgisi' amacıyla ise onaylanabileceğini belirtmiştir.

Batılı ülkelere yönelik görüşlerinde İ.A. da Batıya karşı İslam ülkelerinin Şii-Sünni ayrımı olmaksızın birlik olmaları gerektiğini belirtmiştir. Suriye'deki savaştan hareketle Türkiye ve İran'ın birlik olabilmesi durumunda Rusya ve Amerika'nın o bölgede söz sahibi olamayacağını vurgulayarak bu duruma bir örnek getiren İ.A.'nın, mezhepsel karşıtlıkların Batı ile rekabette ikinci planda kaldığı düşüncesinde olduğu görülmüştür. Muhafazakârlık konusunda ise İ.A. diğer katılımcılardan farklı bir düşüncede olduğunu ortaya koyar biçimde muhafazakârlığın bugün elde tutulan gücün ve maddi imkânların muhafazası derdini taşıdığını belirtmiştir. İ.A.'nın görüşlerinde daha çok Müslümanlık vurgusu yaptığı ve sağ-sol gibi ayrımlara da bu minvalde çok fazla değer atfedilmesine karşı olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra İ.A. mezhepsel farklılıkların temelde Kur'an'a ve aynı ilaha inanan insanlar arasında bu denli bir sorun olmasının yanlış olduğunu belirtmiştir. Son olarak siyasi partiler konusunda İ.A. mevcut siyasal sistemi benimsemediği görüşüyle birlikte uyumlu bir şekilde AK Parti'nin kendisi için 'ehven-i şer'; diğer partilerin ise (CHP, MHP, HDP) şer olduklarını ifade etmiştir.

Yukarıda bahsi geçtiği üzere babası geçmişten bu yana CHP'yi destekleyen M.E. Batı ile Türkiye ve İslam dünyası arasında ilişki hakkındaki soruya karşılık, Türkiye'nin ayakta kalan tek Müslüman ülke olduğu düşüncesini ifade etmiştir. Türkiye'nin duruşunun geçmişe oranla daha İslamî sayılabileceğini belirten M.E. farklı mezhepler hususunda ise 'kafirlerin zulmederlerken' Müslümanları Şii-Sünni olarak ayırmadığını, aksine hepsine zulmedebildiğini ifade etmiştir. Buna bağlı olarak, M.E.'nin bu konuda diğer katılımcılarla benzer bir düşünceye yani 'Batı karşısında İslam' algısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. M.E. siyasi partiler konusunda ise milliyetçilik, muhafazakârlık ve sağ-sol kavramları ile CHP, MHP, HDP ve AK Parti'nin politikaları ve destekleyenleri arasında kurarak cevap vermiş ve muhafazakârların babasının durumundan örnekle CHP'ye de oy verebildiğini bu konunun biraz karmaşık olduğunu belirtmiştir. Fakat genel anlamıyla M.E.'nin zihninde de öteki algısının daha fazla Batılı ülkelere denk geldiğini söylemek mümkündür.

Katılımcıların geneline bakıldığında İslam-Batı karşıtlığının siyasal kimliklerinin içeriğini dolduran temel unsurlardan birisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanı sıra İslam dini içerisindeki mezhepler arası farklılıkların ve çatışmaların Batı ile mücadelede bir engel olmasından yakınan görüşler de bu algının mezhep karşıtlığının ötesinde olduğunu göstermektedir. Katılımcılar arasında B.K. diğerlerinden daha farklı bir biçimde mezhep konusuna yönelik olarak Sünniliğin gerçek İslam olduğunu ve Şiilik ve Aleviliğin Sünnilikle olan ilişkisinde yalnızca siyasi menfaat temelinde ilişki kurulmasından yana

olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, Şiilik ve Alevilik genel anlamda katılımcılar tarafından itikâdî açıdan kabul edilemez bulunmasına rağmen mezheplerin kendileri açısından ontolojik bir tehdit unsuru olarak algılandığını söylemek mümkün görünmemektedir. Katılımcıların siyasal konumlanma açısından Batılı, İslam coğrafyası üzerinde siyasal emelleri olan ve sömürgeci amaçlarını sürdüren ülkeler karşısında oldukları görülmektedir. Bu durumun katılımcıların bu minvaldeki sorulara verdikleri cevaplarda özellikle İslam ülkelerindeki iç karışıklıklardan örnekler vermeleri ve ayrıca Türkiye'nin bu hususlarda son dönemde etkin olma çabası ile ilgili bir husus olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Aşağıda daha ayrıntılı değinilecek olan son yıllardaki Arap Baharı, Gezi Olayları ve FETÖ Darbe Girişimi'nin meydana getirdiği politik atmosferle oldukça yakından ilişkili bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

4.2.2. Dinde Yenileşme Konusunda Tutumları

İslamcılık düşüncesinin bir ideoloji olarak ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren önemli bir husus da İslam'ın Batı ülkeleri karşısında gerilemeye başladığı düşüncesiyle olan mücadele ya da bu düşüncenin kabul edildiğini gösterir biçimde İslam'ın neden geri kaldığına ve nasıl tekrar Batı karşısında eski ihtişamına kavuşacağı konusunda ileri sürülen fikirlerin ortaya çıkardığı tartışma alanlarıdır.

Bu çalışma kapsamında görüşülen gençlerin söz konusu tartışmalar hakkında ve İslam'ın yenilenmesi, ya da Batı karşısındaki gerilemenin nedenlerine ve nasıl aşılması gerektiğine dönük fikirleri hakkında, görüşme öncesinde beklendiği ölçüde detaylı sonuçlara ulaşamadığını en başından söylemek faydalı olacaktır. Bununla birlikte katılımcıların hemen hepsi üstü kapalı bir biçimde Batı ülkelerinin İslam ülkeleri karşısında teknik ve bilimsel açıdan ileride olduğu düşüncesinde olduğu görülmüştür. Yalnızca Z.U., ve İ.A. üstünlüğün İslam'da olduğunu net bir şekilde belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra B.K. Batı'nın bugünkü seviyeye büyük oranda İslam'ın kabul edemeyeceği bir yöntem olan sömürgecilikle geldiğini ve ahlaki olarak üstün sayılamayacağını belirtmiştir. B.K.'ya benzer biçimde E.E. de bu ayrımın aslında manevi açıdan ele alınması gerektiğini dile getirmiştir. Dini açıdan İslam'ın akla ve bilime en uygun din olduğu düşüncesi ise Nur Cemaati içerisinde yer alan S.Ü. ile herhangi bir cemaat-tarikat bağı olmayan M.E. tarafından dile getirilmiştir. S.Ü. ayrıca İslamî esaslarla bilimsel gerçekler arasında bir uzlaşımın olduğu eğitim anlayışının bu duruma karşı bir çare olabileceğini belirtmiştir. Katılımcılardan İ.A. yukarıdaki görüşlerinin yanı sıra İslam

içerisine çağlar boyunca birçok hurafenin girdiğini ve asıl kaynağın Kur'an olduğunu vurgulayarak, bu hurafelerden arınmanın, Kur'an'ın doğru anlaşılmasının ve her Müslüman'ın kendi dilinde anlayarak okumasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan biraz daha derinleştirildiğinde İ.A.'nın Anadolu'da yaygın İslam anlayışına belirli ölçüde mesafeli bir duruş sergilediğini de ayrıca not etmek gerekmektedir.

Üniversite öğrencileri ile yapılan grup görüşmesinde B. D. İslam ülkelerinde yaşanan teknik ve bilimsel açıdan geri kalmışlık hususunda, Batının bu ülkelere yönelik yıkıcı faaliyetlerini sorumlu görmüştür. Aynı görüşmedeki diğer katılımcılar da bu düşünceyi onaylamışlar ve Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki darbelerden örnek vererek 'ne zaman başımızı kaldırsak' bir darbe olduğunu öne sürerek Batılı ülkelerin etkisini dile getirmeye çalışmışlardır. Üniversite öğrencilerinden oluşan görüşme grubunun bu konuda diğer katılımcılara nazaran daha az bilgi ya da fikir sahibi olduğu algısına neden olacak biçimde çelişkili ifadelerini de not etmek gerekmektedir. Katılımcılar bu kapsamda kendilerine yöneltilen sorulara bir yandan Batı ülkeleri karşısında Türkiye'nin son yıllarda oldukça iyi bir seviyede olduğunu ve artık geride kalmış sayılamayacağı cevabıyla mukabele ederken, diğer taraftan teknolojik açıdan Türkiye'nin ilerlemesinin bizzat Batılı güçlü ülkelere engellendiğini ifade etmişlerdir. Bir diğer deyişle gelişmişlik düzeyi açısından genel anlamıyla son yıllarda Avrupa ülkelerinin ötesinde büyüme oranları yakalayan Türkiye'nin durumunu yeterli görmüşlerdir.

İslam düşüncesi içerisinde modern dönemlerde yoğun tartışma konularından birisi olan içtihat meselesi yani fikhî açıdan yeni hükümlerin ortaya konması hususunda ise katılımcılardan net bir veri sağlanması mümkün olmamıştır. Genel ifadelerle bu konuya yönelik olarak 'hurafelerden arınması gerektiği', 'Kur'an'ın Müslümanlar tarafından daha iyi ve asıl kaynak olarak anlaşılması gerektiği' şeklinde özetlenebilecek İ.A.'nın görüşleri dışında diğer katılımcılardan B.K. bu konuya biraz temas etmiştir. B.K. İslam'ın bugünkü yeni durumlara yönelik hükümlerinin eskimiş olabileceği düşüncesini kabul etmediğini, fikhî açıdan birçok konuya zamanında büyük âlimler tarafından cevaplar geliştirildiği düşüncesini ifade etmiştir. Bugün yaşanan yeni olay ve ortaya çıkan yeni olguların temel olarak mevcut fikhî literatür içerisinde açıklanamayacak denli karmaşık olmadığını belirtmiştir. Ayrıca yeni bir din önerisi olarak gördüğü Marksist-Sosyalist ya da Demokratik İslam gibi söylemlerin de bu anlamda içinin boş olduğunu vurgulamıştır.

4.2.3. Hilafet ve İslami Yönetim ile Türk Siyasal Sistemi Konusunda Tutumları

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının ardından kısa bir süre sonra ilga edilen hilafetin İslam dünyası içerisinde oldukça önemli bir etki yarattığı bir gerçek olup; hilafet kurumunun siyasi ağırlığının özellikle II. Abdülhamid'in padişahlığı döneminde oldukça belirginleştiği bilinmektedir. Bununla birlikte 1924'te hilafetin kaldırılmasının ve 1928'de laiklik ilkesinin anayasaya girmesinin ardından Türkiye Tek Parti döneminde oldukça seküler politikalar izler görülmektedir. Bu çerçevede İslamcıların Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca devletin İslam'a uygun yönetimi gibi bir takım konularda siyasi talepleri gündeme gelmiş ve çeşitli toplumsal kesimler arasında söz konusu hususlar tartışma konusu olmuştur. Örneklem içerisinde yer alan İslamcı gençlerin AK Parti içerisinde söz konusu talepleri gündemde tutmaya en fazla eğilimi olan kesimi temsil ettiği düşüncesinden hareketle kendilerine hilafetin İslam dünyası açısından gerekliliği ve Türk siyasal sisteminin durumu hakkında sorular yöneltilmiştir. Ayrıca AK Parti yönetimi altında Türkiye'nin daha İslamî bir şekilde yönetilip yönetilmediği konusunda da katılımcıların düşünceleri alınmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların İ.A. dışında birçoğu AK Parti ile birlikte dini kimliklerin daha rahat yaşanabildiği ve siyaset ile kamusal alanda daha açık bir şekilde ifade edilebilme imkânına kavuştuklarını belirtmiştir. İ.A.'nın bu konudaki görüşleri ise Türkiye'deki mevcut sistemin İslam dışı bir sistem olmasından kaynaklı AK Parti'nin de her ne kadar İslamî bir takım konuları siyaseten vurgulasa da bu sistemin içinde yer alarak bir meşruiyet kazandırdığı şeklindedir. İ.A. ayrıca Türkiye'nin AK Parti iktidarı boyunca daha Müslüman kesimin de bu sistemin içerisinde daha fazla yer alarak, sistemi dönüştürmenin ötesinde kendisini sisteme göre dönüştürdüğünü ifade etmiştir. İ.A. AK Parti'nin örnek olarak faizli bankacılık sistemine karşı gözle görülür bir çaba içerisinde yer almadığını ifade ederek, sistemin içerisinde kaldığını vurgulamıştır. Ayrıca ATV gibi AK Parti'ye yakın gördüğü kanalların da İslamî açıdan uygun yayıncılık yaptığını söylemenin mümkün olamayacağını belirtmiştir. Hilafet ve İslamî bir yönetim hususundaki sorulara ise İ.A. kendisinin şariat inancı gereği gerekli gördüğünü ve dolayısıyla şariatla yönetimin başındaki kişinin de halife olacağını, bunun doğal bir sonucu olduğunu söylemiştir.

B.K.'nın hilafet konusundaki görüşlerine bakıldığında ise kurumsal niteliğinden ziyade Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gibi bir lider olması halinde halifelğin ilanının daha anlamlı olacağını belirtmiştir. Ayrıca B.K. hilafet kurumunun yeniden tesisi halinde siyasi

açından sonuç vermemesi riskini göz önünde bulundurarak hilafetin ancak toplumsal açıdan hazır olduğunda, ‘ümmetin birliğinin’ ortak iradesi neticesinde ve güçlü bir liderin şahsında tesis edilmesinin daha uygun ve etkili olacağını da eklemiştir. B.K. ile benzer biçimde hilafet konusunda Z.U. da ‘ümmetin birliği’ hususuna vurgu yaparak hilafet kurumuna olan ihtiyacın kabulü ile bunun mümkün olabileceğini belirtmiştir.

Katılımcı S.Ü.’nün hilafet konusundaki görüşlerinin ise hilafetin kurumsal niteliğine daha fazla vurgu yapar nitelikte olduğu görülmüştür. S.Ü. hilafetin bir şahsın uhdesinde olmak yerine günün şartları göz önünde bulundurularak kurumsal bir yapıda olabileceğini ifade etmiş ve NATO ile AB gibi bir uluslararası ittifakın Müslüman ülkeler arasında kurularak hilafetin sağlayacağı imkânların bu sayede tesis edilebileceğini belirtmiştir. S.Ü. bunu mümkün kılacak hususun ise diğer katılımcılara benzer bir biçimde Müslümanlar arasında birliğin sağlanması olduğunu da ayrıca vurgulamıştır. Türkiye özelinde İslamî bir yönetime dönük görüşleri ise yine diğer katılımcılarla büyük oranda örtüşmektedir. S.Ü. Müslümanların çoğunluğu oluşturduğu bir ülke olarak Türkiye’nin İslam’a uygun yönetilmesinin doğal bir talep olacağını belirtmiştir.

Hilafet ve Türkiye’de İslamî yönetim konusunda M.E., hilafetin S.Ü.’nün belirttiklerine benzer bir biçimde kurumsal anlamda İslam ülkeleri arasında bir ortaklık şeklinde ortaya çıkabileceğini ve ülkelerin dönüşümlü bir şekilde bu görevi üstlenebileceğini belirtmiştir. Yetkinin bir ülkede ya da liderde toplandığı bir sisteme yönelik birleştirici olmayabileceği kaygısını da bu anlamda taşıdığını belirtmiş olmaktadır.

Katılımcıların hilafet konusundaki görüşlerini parti teşkilatı ile daha yakın ilişkileri olan görüşme grubuna yöneltilen sorulara karşılık verilen cevaplarda da irdelenmek yerinde olacaktır. Grup görüşmesinde bu konuda yöneltilen sorulara katılımcılar genel olarak hilafetin olmasına ihtiyaç olmayabileceği veya bu durumun artık mümkün olmadığını dile getirerek cevap vermişlerdir. Bununla birlikte grup görüşmesinde yer alan B.D. adının mutlak bir şekilde halife olmasına gerek olmayabileceği, fakat birlik açısından bu konunun önemli olduğunu belirtmiştir.

Örnekleme dâhilindeki gençlerin verdikleri cevaplara bakıldığında hilafet ve İslamî bir yönetim tarzı hakkında toplumsal açıdan bir talebin gelmesi halinde bu durumun anlamlı olacağına yönelik vurguların ağırlık kazandığı görülmektedir. Hilafet konusunda katılımcıların çoğu bir sonraki bölümde ele alınacak olan ‘İslam Birliği’ hususunu bir ön şart olarak

görmektedirler. Ayrıca Türkiye özelinde İslamî yönetim konusuna yönelik olarak bu talebin doğal ve hatta inançlarının bir gereği olduğunu yönünde bir tutum sergilemektedirler. Bununla birlikte görüşmelerden çıkarılabilecek bir netice olarak örnekleme yer alan gençlerin hilafet ve İslamî yönetim konusundaki talebi mevcut siyasal kimliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirdiklerini söylemek mümkün değildir. Bu konuda tek istisnanın katılımcı İ.A. olabileceğini ise ayrıca belirtmek gerekir. İ.A. mevcut siyasal sistemi kendisi de son seçimlerde oy vermiş olmasına rağmen onaylamadığını belirterek bu hususta net bir tutum sergilemekte ve tepkiselliğini ortaya koymaktadır. Fakat genel anlamda diğer katılımcıların mevcut siyasal sistemin içerisinde yaklaşık son 14 yıldır iktidarda bulunan ve destekledikleri AK Parti'nin kendilerine kimliklerini ifade etme açısından sağladığı imkânları daha önemli gördükleri ya da daha varoluşsal bir husus olarak değerlendirdikleri çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.

4.2.4. İslam Birliği/İttihad-ı İslam Konusunda Tutumları

Bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, katılımcıların çoğu hilafet ve İslam birliği hususunu birbirleri ile ilişkili olarak ele almışlardır. İslam birliğinin hilafetin tesisi ile değil hilafetin İslam birliğinin tesisi ile ortaya çıkabileceği görüşü; bir diğer anlamıyla tepeden inme bir anlayış yerine toplumdan/ümmetten yükselen bir talebin katılımcılar tarafından daha uygun görüldüğünü söylemek bu anlamda mantıklı görülmektedir. Ayrıca mezhep konusunda irdelenen görüşlerinde de bazı katılımcıların bu konuyu yine İslam birliği açısından ele aldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra katılımcıların çoğunun mezhep farklılıklarını varoluşsal bir tehdit olarak algılamadan; bu durumu ortak düşman/öteki karşısında mücadelede daha arka planda kalan bir mevzu olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu durum örneğin Şia ve Alevilik içerisindeki bazı öğretileri açık bir biçimde itikâdî açıdan kabul edilemez bulan B.K., S.Ü., ve Z.U.'nun durumları için de geçerli olmaktadır. Bu katılımcılar da belirli konularda ittifak kurulabileceğini kabul edilemez buldukları itikâdî hususların yanında ayrıca ifade etmişlerdir.

İslam birliği kavramına yönelik düşündükleri ve bu çerçevede destek verdikleri AK Parti'den ümitli olup olmadıkları yönündeki soruya karşılık M.E. Suriye konusunun hali hazırda bu durumun önündeki en büyük engellerden birisi olduğunu belirtmiş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın daha önce Sünnilik ve Şiilik ayrımını reddederek Müslümanlığa vurgu yaptığı bir açıklamasını onayladığını belirtmiştir. Ayrıca AK Parti'nin zaman zaman bu konuda ümit vaat edebildiğini, bir toparlayıcı figüre ihtiyaç duyulduğunu ve bunun da Türkiye

olabileceğini belirtmiştir. B.K. ise bu konuda AK Parti'den ziyade yine Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan ümitli olunabileceğini belirtmekle birlikte, bir birliğin tesisinin günümüz koşullarında insanların daha çok kendi rahatlarını düşünmelerinden ötürü çok zor olduğunu belirtmiştir. İ.A. ise bu konuda oldukça karamsar olduğunu ve AK Parti'nin de böyle bir vaadinin olmadığını söylemiştir. Yine aynı soruların yöneltildiği S.Ü. eskiye nazaran daha ümitli bir tablonun var olduğunu fakat öncelikle Türkiye'nin kendi içindeki sorunları henüz halledememiş olduğunu vurgulamıştır. S.Ü. ayrıca İslam ülkeleri arasında bir birliğin tesisi için 'ümme-i yönlendirecek münevver insanlara' ihtiyaç olduğunu da belirtmiştir. Bu birlik için ümitli olduğunu söyleyen bir diğer katılımcı olan E.E., uzun vadede Mısır ve Suriye gibi baskı ve savaşların olduğu ülkelerde halkın taleplerinin karşılanmak zorunda kalacağı ve AK Parti'nin Türkiye'de gerçekleştirdikleriyle zaten bir hareketlenme başlatmış olduğunu savunmuştur. Z.U. ise bu konuda çok fazla ümitli olmadığını belirterek yine Suriye meselesinde İran ve Türkiye arasındaki anlaşmazlıklara vurgu yapmıştır. 4 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirile grup görüşmesinde ise İslam ülkeleri arasındaki birliğin önünde ülkelerin kendi menfaatlerinin geldiğini öne süren B.D. örneğin Suudi Arabistan gibi bazı ülkelerin kendi ırkından ve dininden kardeşleri için fedakârlıkta bulunmaya yanaşmadığını belirtmiştir. Ö.F.K ise bu konuda D8'in daha önce bir heyecan yarattığını fakat Erbakan'ın 28 Şubat'ın ardından iktidardan inmesiyle bunun yarım kalan bir proje haline geldiğini belirtmiştir. Ö.F.K ayrıca bir birliğin tesis edilememesinin nedenlerinden birinin de İslam ülkelerinin karşısında zengin ve güçlü bir modelin yokluğu olduğunu ifade etmiştir. Yine Ö.F.K. da bu konuda yine eğer İslam dünyasında bir lider ülke olacaksa bunun Türkiye olmasının en yüksek ihtimal olduğunu söylemiştir.

İslam birliği konusunda katılımcılara yöneltilen sorulara karşılık verilen cevaplarda en dikkat çekici unsur, katılımcıların genel olarak Türkiye'ye atfettikleri 'lider ülke' konumudur. Bu anlamda katılımcıların Türkiye'ye yönelik aidiyet hislerinin yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'de İslamcılık düşüncesi içerisinde geçmiş dönemlerde devlete karşı gelişen tepkiselliğin AK Parti'nin iktidarı döneminde "devlet bizim yöneticiler bizden değil" anlayışından bir nebze "yöneticiler de bizden" anlayışına doğru kayarak milliyetçi sayılabilecek bir karaktere büründüğünü söylemek bu anlamda mümkün görülmektedir.

4.3. Katılımcıların Bazı Çağdaş Siyasal Kavram ve Olgulara Yönelik Siyasi Görüşleri

Yukarıda daha önce de belirtildiği üzere geride bıraktığımız son yirmi ila otuz yıl içerisinde dünyada küresel anlamda yaşanan gelişmelerin Türkiye’de de siyasal, sosyal ve ekonomik alanda birçok meseleye son derece yoğun bir şekilde etki ettiğini söylemek mümkündür. Artan iletişim araçlarının dünyanın herhangi bir bölgesinde, ülkesinde hatta köyünde meydana gelen olayları bir anda küre ölçeğine taşıması mümkün olan araçlar ile artık farklı toplumlar ve bu toplum içerisindeki farklı siyasal kimliğe sahip kesimler çok çeşitli olay ve olgulara karşı bir zihinsel temelde bir konumlanma ihtiyacı hissedebilmektedir. Türkiye ve Türk İslamcılığı açısından konuşulacak olursa küresel ve bölgesel ölçekte gerçekleşen siyasal ve toplumsal olay ve olguların da bu anlamda örneklem üzerinden irdelenmesinin yerinde olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda Batılı ülkelerin İslam ülkelerine yönelik ‘demokrasi’ vurgularının AK Parti’ye destek veren İslamcı gençlerde bulduğu karşılığı da görebilmek adına bu bölümde demokrasi ve İslam hususuna yönelik sorulan sorulara alınan cevaplar üzerinde durulacaktır. Bunun yanı sıra hem bölgesel hem de ulusal çerçevede gerçekleşen/gerçekleşmekte olan siyasal ve toplumsal olaylara yönelik düşüncelerinin ve dolayısıyla tüm bu süreçlerdeki siyasi pozisyonlarının ne olduğunu görmek adına Arap Baharı, Gezi Olayları ve Gülen Örgütlenmesi ile Türkiye’de cemaat ve tarikat yapıları ile devlet arasındaki ilişkinin niteliğine dair katılımcıların düşünceleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

4.3.1. Katılımcıların Demokrasi ve İslam İlişkisi Konusunda Tutumları

Katılımcılara yöneltilen demokrasi ve İslam’ın siyasal sistem açısından uyumu hususundaki soruya katılımcılardan Z.U. demokrasiden kastın seçimle yönetilmek olması durumunda mümkün olabileceğini belirtmiştir. Buna karşın demokrasi çerçevesinde özgürlükler konusunda ise Z.U.’nın bazı çekinceleri olduğu görülmüştür. Bu hususta Batı ülkelerindeki anlamıyla bir özgürlük anlayışının Müslüman bir ülkede söz konusu olmasının kabul edilemeyeceğini belirterek bu duruma LGBT’lilere tanınabilecek özgürlüğün bir İslam ülkesi için söz konusu olamayacağı örneğini vermiştir. E.E. de Z.U.’ya benzer biçimde demokrasi konusunda seçimle iş başına gelen yönetimi vurgulamış ve bunun bir şekilde mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Bu konuda Hz. Muhammed’in vefatından gelen halifelerin bir uzlaşma neticesinde gelmiş olduğu örneğini veren E.E., eşitlik hususunda ise bir İslam ülkesinde Müslümanların toplumsal hiyerarşi içerisinde en üst konumda olması

gerektiğini belirtmiştir. Bu durumun demokrasi ile ne ölçüde bağdaştığını bilemeyeceğini fakat toplumdaki üstünlüğün ‘takva’ ile belli olacağını dolayısıyla İslam dinine mensup olanların bir toplumda daha seçkin bir konumda olacağını söylemiştir. S.Ü. ise bu soruya yönelik olarak Said Nursi’nin kendisini ‘Cumhuriyetperver’ olarak nitelediği bir sözünü aktarmış ve II. Abdülhamid döneminde de bu açıdan muhalif bir pozisyonda olduğunu belirtmiştir. S.Ü. demokrasi ve İslam’ın uyumunu mümkün görmekle birlikte Allah’ın emirlerinin bir kenara bırakılmaksızın bir uyum yakalamak gerektiğini dile getirmiştir.

Katılımcılardan B.K. ve grup görüşmesinde bu soruya cevap veren Ö.F.K, İslamî bir yönetim tarzında aslolan unsurun adaletle hükmetmek olduğunu belirtmişlerdir. B.K. ayrıca adaletin kaynağının da Kur’an ve Sünnet’te mevcut olduğunu ayrıca İslam fikhının da bu konuda birçok hükmü ortaya koyduğunu belirtmiştir. Ö.F.K ise Hz. Muhammed’in vefat etmeden önce kendisinden sonra aralarından birini seçmelerini tavsiye etmesini ve buna binaen Hz. Ebu Bekir’in seçimle halife olmasını seçimin bir örneği olarak ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Hz. Ebu Bekir’in kendisinden sonra Hz. Ömer’i görevlendirmesini de atama olarak gördüğünü, Hz. Osman’ın da Hz. Ömer’in tavsiye ettiği kişiler arasından seçilmesini bir yönüyle seçkinler demokrasisi olarak gördüğünü söyleyerek İslam’ın bir yönetim şeklinden ziyade daha önce de belirtildiği üzere adaletli olmayı emrettiğini belirtmiştir. M.E demokrasi ile ilgili olarak İslam’la uyumunun söz konusu olamayacağını, zira demokraside insanların iradesinin Allah’ın iradesinin önüne geçirildiğini belirtmiş ve demokrasi ile İslam arasında temelden bir karşıtlık olduğunu ifade etmiştir. Daha önce mevcut siyasal sisteme kökten karşı olan İ.A. da demokrasinin İslam’a aykırı olduğunu M.E.’ye benzer bir biçimde dile getirmiştir.

Demokrasi hususunda görüşlerine bakıldığında katılımcıların İslam’a yönelik vurguları çok daha fazla ön plana çıkmaktadır. Ayrıca katılımcıların demokrasi kavramı hakkında zihinlerinde ilk beliren hususun seçimle iş başına gelen yönetim/liderlik olduğu görülmüş ve seçim hususunun İslam’la genel anlamda uyumlu olacağını ifade etmişlerdir. Demokratik bir yönetimin beraberinde getirebileceği ve farklı düşünce, inanış ve hayat tarzlarına tanıdığı özgürlük konusunda ise katılımcıların büyük oranda bazı çekinceler koymaları, aslında Batı ülkelerinde demokrasiden anlaşılanın İslam’a aykırı yönlerinin bulunmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte AK Parti’ye destek vermelerine ve AK Parti’nin birçok defa demokrasiye ve halk iradesine yoğun bir şekilde vurgu yapmasına rağmen İ.A. dışında diğerlerinin bu durumun AK Parti’ye destek olmanın önünde bir engel olmadığını üstü kapalı bir biçimde kabullenmiş görüldüğünü ileri sürmek mümkündür.

4.3.2. Katılımcıların Güncel Toplumsal ve Siyasal Gelişmeler Konusunda Tutumları

Katılımcılara güncel siyasal ve toplumsal gelişmeler hakkındaki siyasal pozisyonları ve düşüncelerini ortaya koyabilmeleri adına Arap Baharı, Gezi Olayları ve Gülen Örgütlenmesi ile ilgili de ayrıca soru yöneltilmiştir. Katılımcıların nispeten güncel konulara ilişkin olarak görüşlerinin alınması bir yandan geleceğe yönelik olarak sınırlı da olsa bir takım öngörülerde bulunma imkânını sunmasının yanı sıra, söz konusu süreçlerin siyasal açıdan değişkenliği göz önünde bulundurulduğunda örneklem dâhilindeki bireylerin siyasal kimliklerinin muhtevası bakımından araştırmacıda bazı yanlış kanıların da uyanması riskini beraberinde getirmektedir. Bu durumun önceden belirtilmesi araştırmanın sıhhati açısından önemli görülmüştür.

2013 yılının Mayıs ayında başlayan Gezi Olaylarına yönelik katılımcıların genel olarak düşüncelerine bakıldığında söz konusu sürecin AK Parti ve o dönem başbakan olan R. Tayyip Erdoğan'ı hedef aldığı algısının hâkim olduğu görülmüştür. Ayrıca Arap Baharı ve yine 2013 yılında gerçekleşen Mısır'daki askeri darbe ile Gezi Olayları arasında bir benzerliğin kurulduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılardan Z.U. söz konusu süreci ilgili olarak Arap Baharı'nın bir taklidi olarak gördüğünü belirtmiş fakat Türkiye'de AK Parti'nin eliyle gerçekleşen asıl devrim sürecinin Gezi Olayları ile tersine çevrilmeye çalışıldığını ifade etmiştir. E.E ise Gezi Olayları ile ulaşılamayan neticenin en son olarak 15 Temmuz darbe girişimiyle gerçekleştirilmek istendiğini belirtmiştir. S.Ü. Gezi Olaylarının yapay bir niteliğinin olduğunu ve bu yüzden istenilen sonucun olayları gerçekleştirenler tarafından alınamadığını söylemiştir. B.K. ise Gezi Olaylarının Amerika-İsrail ve Türkiye arasındaki ilişkilerdeki kırılmanın bir neticesi olarak görülebileceğini belirtmiş ve bu sürecin Batılı güçlerce planlandığını ima etmiştir.

Katılımcılardan bir kısmı Arap Baharı hakkında net bir şekilde görüş belirtmemekle birlikte İ.A., Arap Baharı'nın Batılıların bekledikleri bir gelişme olmadığını ve bu süreci tersine çevirmek için Libya, Mısır ve son olarak Suriye'deki olaylara doğrudan müdahil olduklarını belirtmiştir. Suriye meselesi özelinde İ.A. ayrıca, Batılıların karşısında savaşan bütün grupların terörist ilan edildiğini sözlerine eklemiştir. B.K. Arap Baharı konusunda daha şüpheli bir yaklaşımla, Mısır, Suriye ve Libya gibi ülkelerde Arap Baharı'ndan önceki siyasi durumun tasvip edilemez ve Müslümanların durumunun da iç açıcı olmadığını kabul etmekle birlikte, çözümün Batı demokrasisinde aranmasının yanlış olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak Arap Baharı'nın aslında Batılı ülkelerin, Müslüman ülkelere kapitalizmin daha etkin bir

biçimde nüfuzunu sağlamak adına başlattıkları bir süreç olabileceğini fakat Mısır ve Suriye’de gidişatın istedikleri yönde gerçekleşmemesinden ötürü bu ülkelere askeri müdahalelerde bulunduklarını belirtmiştir.

Katılımcıların Gülen Örgütlenmesi ile ilgili olarak görüşleri sorulduğunda ise bu çalışmanın devam ettiği tarihlerde gerçekleştirilen 15 Temmuz darbe girişiminin de etkisiyle söz konusu örgütlenmeye yönelik oldukça tepkili oldukları gözlemlenmiştir. Bununla birlikte söz konusu örgüte yönelik olarak S.Ü. Nur Cemaatinin farklı bir kolundan gelmesi bakımından daha dikkat çekici bazı görüşler ortaya atmıştır. Kendisinin üniversite hayatı boyunca içinde yer aldığını belirttiği Nurculuğun bir kolu (hangi kolu olduğu ile ilgili katılımcı tarafından bilgi paylaşılmadı) eskiden bu yana Fetullah Gülen ve ‘cemaatine’ yönelik olumsuz görüşlere sahip olduklarını hatta kendileri arasında ‘İzmir cemaati’ olarak adlandırdıklarını belirtmiştir. Bu kapsamda sorulan cemaat ve tarikat yapıları ile devlet arasındaki ilişkiye yönelik olarak ise Nurculuğun ve Said Nursi’nin mümkün olduğunca siyasetten uzak durulmasını öğütlediğini söylemiştir. Fetullah Gülen örgütlenmesine karşı İ.A.’nın ise daha tepkili olduğu görülmüştür. Kendisinin lisede dershanelerine gittiğini ve burada söz konusu örgütün 28 Şubat döneminde Demokratik Sol Parti’ye oy verdiklerini öğrenmesinin ardından görüşlerinin keskin bir biçimde değiştiğini belirtmiştir. Ayrıca dinler arası diyalog hususunun da Kur’an’a aykırı olduğunu söyleyen İ.A. insanların bu konuda çok geç ‘uyandıklarını’ ifade etmiştir. İ.A. ayrıca devlet ve cemaat arasındaki ilişkilere yönelik olarak mevcut duruma asıl neden olan hususun laiklikle birlikte dini yapıların sistemden dışlanarak devlet kurumlarına sızmak zorunda bırakılışının olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak İ.A. tarikatları kendisinin de tasvip etmediği birçok uygulamaları nedeniyle eleştirdiğini belirtmiştir. M.E, Fetullah Gülen’le ilgili olarak net bir görüş belirtmemekle birlikte cemaat ve tarikatlarla devlet ilişkilerine yönelik olarak dini yapıların siyasete ve güçle olan ilişkilerinde talepkâr olan taraf olmamaları gerektiğini bu konuda birçok tarikat ve cemaatin yanlış yaptığını ifade etmiştir. E.E. ise devlet-cemaat/tarikat ilişkilerinde karşılıklı menfaatlerin talep edilmesinin bu yapıları özünden uzaklaştıracağını ve zamanla yozlaştıracağını ifade etmiştir. İnsanların bir dönem çocuklarını yalnızca dünyevi menfaat temini için Fetullah Gülen’in okul ve dershanelerine yolladığını ve bu menfaat temelli ilişkilerin bir tarikat ya da cemaat açısından son derece yanlış olduğunu belirtmiştir. B.K. ise farklı bir görüşle devlet ve cemaat/tarikat arasındaki ilişkilerde kötü örnek olan Fetullah Gülen’den hareketle hepsinin aynı görülmesinin yanlış olacağını söylemiştir. Tarikatların siyasal taleplere karşılık vermesinin beraberinde söz konusu dini yapıları siyasi partilerin yapabileceği yanlışlardan da sorumlu kılabileceğini belirtmiştir. Z.U. da benzer biçimde bütün

dini yapıların Fetullah Gülen örneğinden hareketle değerlendirilmesinin yanlış olacağını ileri sürmüştür. Ayrıca söz konusu dini yapılanmaların siyaset içerisinde değil, siyaset üstü bir konumda olması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcıların güncel meselelerle ilgili olarak ifade ettiklerine genel olarak bakıldığında özellikle Arap Baharı, Gezi Olayları ve son olarak 15 Temmuz darbe girişimi hususunda Batılı ülkelere karşı var olan olumsuz algının ve tepkiselliğin daha da artmakta olduğunu belirtmek mümkündür. Bunun yanı sıra devlet ile tarikat/cemaat yapıları arasındaki ilişki hususunda ise Fetullah Gülen yapılanması örneğinden hareketle dini yapıların siyasetten ve güç ilişkilerinden uzak durması gerektiği konusunda hem fikir oldukları savunulabilir. Dini yapılar ile devlet arasındaki ilişkinin 15 Temmuz darbe girişimi sonrası yarattığı algıyla birlikte yorumlanması ve bu algının uzun süre devam etmesi durumunda, Türkiye’de devlet ve dini yapıların siyasi olarak birbirlerinden talepkâr olmalarının, toplumda geniş bir şekilde tepki uyandıracağını söylemek mümkündür.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Toplumun bireylerin birbirleri, çevrelerinde gelişen olaylar, karşı karşıya bulundukları nesne ve olgularla olan etkileşim ile bu etkileşim neticesinde tüm bunlara yükledikleri manaların meydana getirdiği bir yapı olduğu düşüncesi kabul edilebilirse, Türkiye’de İslamcı gençler üzerinde yapılmış bu nitel çalışmanın bir nebze de olsa Türk toplumunun yapısına dair kısmî de olsa fikir vermesi söz konusu olabilecektir. Bireylerin benlikleri, kimlikleri ve toplum içerisinde kendi varlıklarına yönelik attettikleri anlam ve bu anlam örüntülerindeki bütün değişimler bir yönüyle toplumun da değişimine ön ayak olmaktadır.

Bu çalışmayla birlikte, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden itibaren beka-i devlet amacıyla ortaya atılmış ve günümüz Türkiye Cumhuriyeti’nde de hala mevcudiyetini koruyan İslamcılık düşüncesinin, bu düşüncüyü benimsemiş gençler üzerinde incelenmesinde ve söz konusu bireylerin anlam dünyalarının siyasal kimlik üzerinden araştırılmasında fayda olduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte İslamcılık düşüncesini benimsemiş olan gençler arasında, araştırmacı tarafından en dinamik grup olabileceği düşüncesiyle, AK Parti’ye destek/oy verenler üzerinde söz konusu çalışmanın yürütülmüş olması ve bu çalışmanın büyük oranda bireysel anlam dünyaları üzerine odaklanmış bulunması, etraflı genellemeler yapma iddiasında olmadığını da göstermektedir. Bu çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla yaklaşık son 14 yıldır Türkiye siyasetine büyük ölçüde yön veren ve İslamcıları da güçlü bir şekilde siyaseten temsil eden bir parti olarak AK Parti’nin geçmişten bu yana geçirdiği dönüşümün temsil ettiği kesimler üzerinde de belirli düzeyde bir dönüşüm meydana getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Buna bağlı olarak AK Parti’ye oy veren gençler evreninde İslamcı kimliğini belirgin bir şekilde benimseyen gençlerden oluşan örneklem grubu gerek bir önceki kuşakla arasında meydana gelen temel farklılıklar açısından gerekse geleceğe yönelik olarak siyasi talepleri açısından araştırmaya değer bulunmuştur.

Türkiye’de İslamcılık düşüncesinin Cumhuriyet tarihimiz boyunca geçirdiği dönüşüm daha önceki bölümlerde de tartışıldığı üzere Tek Parti döneminde daha çok milliyetçilik-mukaddesatçılık düşüncesine eklemlenmiş bir görünüm arz etmiştir. Tek Parti döneminin sona ermesinin ardından başlayan süreçte İslamcılık düşüncesi yine genel itibarıyla Türk-İslam sentezi, Osmanlı ve Selçuklu dönemlerine yapılan bir vurgu ile mevcudiyetini örtülü olarak da olsa sürdürmüştür. 1960-80 yılları arasına bakıldığında ise İslamcılık

düşüncesinin daha müstakil ve milliyetçilik-mukaddesatçılık ve muhafazakârlık düşüncesinden bağımsız bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu süre zarfında İslamî kimliğe doğrudan atıf yapan siyasal oluşumlar ile sivil toplum yapıları kendisini görünür kılmıştır. 1980 sonrasında başlayan dönem de ise İslamcılık düşüncesinin, bu ekseninde kurulan siyasi partilerle Türk siyasal sistemine ve küresel gelişmelere yönelik bir entegrasyon içerisinde yer aldığı kabul edilebilir. 1980 darbesinden günümüze uzanan süreçte İslamcılık düşüncesi ayrıca siyasal temsil açısından Milli Görüş ekseninde kurulup kapatılan partilerle birlikte bir zemin de bulmuş görünmektedir. AK Parti'nin 28 Şubat süreci sonrasında kurulması ise İslamcılık düşüncesi açısından kritik bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemin ardından daha önce Milli Görüş düşüncesi içerisinde yer alan siyasi kadrolar demokratikleşme, Avrupa Birliği'ne üyelik gibi meselelere vurgu yaparak İslamcılık düşüncesinden belli ölçüde uzak bir imaj çizmiş olmakla birlikte, süreç içerisinde İslamcılarının siyasal taleplerini temsil etme konusunda da en güçlü parti olarak öne çıkmıştır. 2002 yılından günümüze kadar uzayan dönemde İslamcılık düşüncesinin iktidara taşındığı varsayımı her ne kadar iddialı olsa da bir yönüyle kabul edilebilir görünmektedir. Bununla birlikte İslamcılık düşüncesini benimsemiş gençlerin 28 Şubat döneminden önceki süreçleri tecrübe etmiş olan bir önceki kuşağa göre farklılaşmakta olan siyasal kimliklere sahip olması doğal bir netice olarak görülebilir. Bu düşünceden hareketle süreç içerisinde hem AK Parti'nin yaşadığı dönüşüm hem de İslamcılarda meydana gelen ve büyük ölçüde iktidarda olmanın neden olduğu dönüşümler, yaşam sürelerinin nerdeyse yarısını AK Parti'nin iktidarına şahitlikle geçirmiş olan İslamcı gençler üzerindeki etkileri önemli bir mesele olarak görülmüştür. Bu anlamda İslamcı gençlerin kendilerinden önceki kuşağa göre değişen 'öteki' algılamaları, Türk siyasal sistemi içerisinde aidiyet hissettikleri konum, küreselleşme ve kitle iletişiminin bu denli ilerlemiş olmasının meydana getirdiği etkiler, ileriye dönük siyasi talepleri ile İslamcılık düşüncesini meydana getiren önemli siyasal talepler açısından incelenmesi bu çalışmanın temel yönelimi olmuştur.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilere dayanarak gençlerin siyasal kimlik konusunda temel unsurlardan birisi olan 'öteki' algısı açısından temel bir kırılma yaşamaya başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. İslamcılık düşüncesi Osmanlı döneminde daha çok devletin bekasını sağlama amacıyla olmuş ve bu düşünceyle 'öteki' algılarının İslam/ümme ve Osmanlı karşısında İslam coğrafyası üzerinde siyasi emelleri olan Batılı devletler olarak geliştiğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra

İslamcılık düşüncesinin temelde Batı'nın teknik ve siyasal sistem olarak üstünlüğü zımni olarak da olsa kabul edilmiş görünmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca ise İslamcılık daha çok ulusal sınırlar içerisinde kurulan yeni devletin resmi ideolojisinin karşısında konumlanmıştır. Cumhuriyet tarihi süresince farklı düşünceler içerisinde eklemlenerek ya da müstakil bir yapıya kavuşarak varlığını sürdüren İslamcılık, neredeyse 28 Şubat ve devamındaki on yıla değin benzer bir öteki karşısında konumlandığını söylemek mümkündür. Görüşmeler neticesinde ortaya çıkan temel bir yönelim olarak İslamcı gençlerde Osmanlı'nın dağılma dönemindekine benzer bir biçimde Batı karşıtlığının yükselişte olduğu görülmüştür. Görüşülen İslamcı gençlerce Arap Baharı, Gezi Olayları, Fetullah Gülen örgütlenmesi ile devletin karşı karşıya gelmesi neticesinde söz konusu olayların faili olarak genel anlamda Batılı devletlerin özelde ise Amerika'nın görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Yükselişte olan Batı karşıtlığının bir yönüyle Türkiye'nin son yıllarda bölgesel ve uluslararası alanda arttırmak istediği etkinliği ve bunun karşısındaki sorunlarla da yakından ilgili olduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra özellikle 90'lı yıllar boyunca ve günümüzde artan kitle iletişim araçlarının yeni bilgi edinme araçları ile sosyalizasyon zeminleri ortaya çıkarmış olmasının da son derece büyük katkısının olduğunu bu konuda göz önünde bulundurmak doğru olacaktır. Özellikle 90'lı yıllardan itibaren küresel gelişmelerin yerel kimlikler üzerindeki etkilerinin artık anlık olarak ortaya çıkması, ABD öncülüğündeki bazı devletlerin hususen Afganistan ve Irak gibi ülkelere yönelik askeri müdahalelerde bulunması ile tetiklenmiş olması muhtemeldir. Ayrıca son dönemdeki gelişmelerden Arap Baharı ile başlayan halk ayaklanmalarına doğrudan müdahale de İslamcılar arasında kısa vadede bir Batı karşıtlığına neden olmuş görünmektedir. Bununla birlikte, çalışma kapsamında görüşme gerçekleştirilen örneklem grubuna bakıldığında özellikle AK Parti ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan şahsına atfedilen özel anlam ve duyulan güvenin, İslamcı gençlerin siyasi düşüncelerinde belirleyici etkilerinin olduğu öne sürülebilir. Son yıllarda özellikle Suriye'deki iç savaş sonrasında Türkiye'nin aldığı uluslararası pozisyon, mültecilere yönelik açık kapı politikası gibi güncel gelişmeler, görüşme yapılan bireylerde bir nevi 'ümmet bilinci' oluşturma yolundaki gelişmeler olarak görülebilir. Özetle, milli düzlemde Türkiye ve dini ekseninde İslam ümmeti konusunda ortaya çıkan siyasi yönelim ve düşüncelerine bakıldığında, İslamcı gençlerin siyasal kimlikleri açısından Batı karşıtlığının belirleyici bir unsur olduğu; bir anlamda 'öteki'nin en belirleyici niteliğinin İslam'a yönelik tehdidin nereden kaynaklandığı ile ilgili olduğu görülmüştür.

AK Parti’li İslamcı gençlerin siyasal kimliklerinin Türk toplumsal ve siyasal yapısı içerisindeki ‘öteki’ algılarında da yine önemli bir değişimin yaşanmakta olduğu söylenebilir. AK Parti’nin uzun sayılabilecek bir süredir iktidarda bulunan bir parti olarak Türkiye’nin en güçlü siyasi partisi olduğu kabul edildiğinde, daha önce seküler/kemalist-dindar/muhafazakâr, seçkinler-halk, Batılılaşmacı-İslamcı eksenindeki siyasal ayrımların “dindar, halk ve İslamcı” tarafında söz konusu ayrımların yerini daha çok yukarıda da bahsi geçtiği üzere Batı karşıtlığının doldurmaya ve bunun bir etkisi olarak ulusal temelde karşıt görülen kesimlerin giderek artan bir biçimde ihanet/Batılılarla ortak vs. gibi algılanması söz konusu olmaktadır. Bu durumun Türkiye açısından ortaya çıkarabileceği temel siyasal problematiğin millilik-gayri millilik eksenine kayması doğal bir netice olarak görülebilir. Bununla birlikte görüşmelerde varılan kanıya göre AK Parti’li İslamcı gençlerin Türk siyaseti çerçevesinde değerlendirilen ‘öteki’lerinin daha önceki dönemlere nispeten ontolojik anlamda bir tehdit ya da rakip olarak görülmediğini söylemek günümüz şartlarında daha tutarlı olacaktır. Bu konuda ayrıca belirtmekte fayda görülen bir diğer husus da Türkiye Müslümanlarının genelini oluşturan Sünnîlik karşısında diğer mezheplerin de ‘İslam ümmetinin’ Batı karşısında birlik olmak adına rasyonel bir biçimde menfaat temelinde ortak olarak görülebileceği ya da mezhep ayrımının yapay olduğu düşüncesinin ağırlık kazandığıdır. Örneklem grubundaki gençler açısından yukarıdakilerle tutarlı bir biçimde en temel tehdidin Batı olarak algılandığı böylece daha sarıh biçimde görülebilecektir. Bununla birlikte İran özelinde Şiiliğin Suriye krizi bağlamındaki olumsuz yansımalarının da varlığı kendisini hissettirmektedir. Bu durum itikâdî açıdan genel olarak kabul edilemez bulunan Şiilik ve Alevilik’e karşı Sünni İslamcı cenahta siyasi bir karşı konumlanmanın da artmasını sağlayabildiği düşünülebilir.

Örneklem olarak alınan AK Parti’ye destek veren İslamcı gençlerin siyasal kimliklerini belirleyen temel unsurlardan da kısaca bahsetmek çalışmanın sonucunun netleştirilmesi adına faydalı olacaktır. Genel olarak alt ve orta gelir düzeyinde bulunan İslamcı gençlerin çalışma kapsamında ailelerinin siyasi görüşlerine, oy verdikleri/destekledikleri partilere, gelir düzeylerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Ayrıca her biri ya üniversite mezunu ya da üniversite öğrencisi olarak belirlenen örneklem grubuna dünya görüşlerinin yerleşmesinde önemli gördükleri dönemlere ilişkin de bazı sorular sorulmuştur. Eğitim yaşamları, okudukları ve takip ettikleri/etmekte oldukları yayınlar, hayatlarındaki önemli şahıslar ve bugüne kadar yaşamlarında siyasi yönelimleri ya da kimlikleri nedeniyle karşılaşmış olabilecekleri problemlere ilişkin bilgiler edinilmeye

çalışılmıştır. Netice olarak, örneklem grubunun genel anlamda ailelerinden gelen bir takım siyasal yönelimleri devam ettirdikleri ve fakat bunu ailelerinde yer alan daha önceki kuşaklara nazaran bireysel tercihlerinin bilincine varmalarını sağlayacak bir biçimde daha serbest yaşayabildikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte siyasal kimliklerini meydana getiren tek bir dönem/olay ya da unsurdan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Bilgiye erişim imkânları açısından kendilerinden önceki kuşaklara nazaran daha avantajlı görülebilseler de örneklem grubundaki gençler günümüz bilgi teknolojilerini genel olarak güvenilir bir alan olarak görmemektedir. İnternet ve medya gibi bilgi kaynakları konusunda söz konusu gençlerde var olan güvensizliğin uzun vadede beraberinde siyasal kimliklerinin içeriğini oluşturan; söz konusu kitle iletişim araçlarıyla edinilen bazı unsurlar konusunda bir muğlaklık oluşturması muhtemeldir. Bununla birlikte destek verilen parti ya da şahıslara duyulduğu gözlemlenen derin bir güvenin, İslamcı gençlerin mevcut düşüncelerinin ve uzun vadede siyasal kimliklerinin oluşmasında önemli bir boşluğu doldurduğu söylenebilir. Bu husus İslamcılık düşüncesinin kendi içerisinde Türkiye'deki geleceği açısından bazı riskleri beraberinde getirmektedir. Devlet yönetiminde bulunan bir parti olarak AK Parti'nin ya da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi söylemleri etrafında gelişecek bir dünya görüşünün, siyasetin doğası gereği dönemsel oluşu ve zaman zaman söylemlerde meydana gelebilecek çelişkiler nedeniyle uzun vadede tutarsızlık ya da güvensizlik ortaya çıkarabileceği düşünülebilir. Her ne kadar iktidarda kendilerinin desteklediği bir parti ya da kişilerin bulunuyor olması örneklem grubundaki gençlerde, varoluşsal bir güven tesis etmiş olsa da bu hususun daha çok verilen desteğe karşılık olarak İslamî taleplerin yerini bulmasına bağlı olduğunu da ayrıca belirtmek gerekir. Görüşülen gençlerin destek verdikleri siyasi parti ya da şahıslara alternatifsiz bir şekilde güven duyuyor görünmesine rağmen onaylamadıkları ya da gayri İslamî buldukları hususlarda eleştiri haklarını saklı tuttuklarını söylemek mümkündür.

Çalışma kapsamında İslamcı gençlerin siyasal talepleri ya da idealleri, İslamcılık düşüncesinin temel tartışma konularından olan İslam birliği, hilafet, dinde yenileşme kavramları açısından da irdelenmiştir. Hilafet ve İslam birliği konusunda yapılan görüşmelerden edinilen kanı genel anlamda örneklem grubunun bu iki meseleyi çok yakından ilişkili olarak bulduğudur. Şöyle ki, genel anlamda hilafetin tepeden inme bir kurum olmasından ziyade toplumdan/ümmetten gelen talepler neticesinde kabul edilebilir ya da uygulanabilir bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanı sıra güçlü lider imajının da –muhtemelen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın şahsına yüklenen anlam

sebebiyle- hilafet ve İslam ümmetini toparlayıcı bir dönüşüme önderlik açısından önemli bulunmaktadır. Ayrıca bazı katılımcılar Batılı ülkeler arasında kurulan Avrupa Birliği benzeri oluşumların İslam ülkeleri arasında kurulmasının da İslam birliği ve hilafet kurumunun ikamesi olarak önemli buldukları unsurlar olarak görülmüştür.

İslamcılık düşüncesi içerisinde üzerinde belki de en fazla tartışmanın yürütüldüğü dinde yenileşme/tecdit ve yeni içtihatların gerekli olup olmadığı/ içtihat kapısının kapanıp kapanmadığı hususları da çalışma kapsamında ele alınmıştır. Bu konuda örneklem grubundaki gençler arasında düşünceleri açısından bir çeşitliliğin bulunduğu söylenebilir. Görüşülen gençlerin bir kısmı bu konuda temel bir ihtiyacın var olduğunu düşünürken bu kanının genel olarak aile ya da arkadaş çevresinden değil takip edilen cemaat lideri, hoca, akademisyen ya da yazarların görüşlerinin benimsenmesinden gelen bir yönelim olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra yine söylemek gerekir ki dinde yenileşme konusuna olumlu yaklaşarak yeni ve çağa uygun içtihatların yapılması gerektiği görüşündeki gençlerin geleneksel Anadolu İslam'ına bir ölçüde mesafeli durduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu gençlerin siyasi görüşleri açısından çelişkili olabilecek bir biçimde sahip oldukları Batı karşıtlığı daha keskin olmasına rağmen Batı'nın bilimsel ve teknolojik açıdan ileride olduğu ve bunun Anadolu'da yüz yıllara dayanan İslam geleneği birikimi ile yakalanamayacağına dair benimsenen zımni bir kabulün de varlığını ayrıca not etmek gerekir. Geleneksel İslam'a ya da diğer bir deyişle Anadolu'da yaygın İslam anlayışına daha fazla itimat gösteren gençlerde ise genel anlamda dinin özelde ise Sünnîliğin hem dünyevi hem de manevi konularda kendi içerisinde tutarlı ve yeterli olduğu görüşü hâkimdir.

Güncel bir mesele olarak Anadolu'da yaygın bir şekilde bulunan tarikat ve cemaat yapılarının bu çerçevede ele alınması da ayrıca faydalı olacaktır. 15 Temmuz Darbe girişimi sonrasında önümüzdeki dönemde üzerinde tartışmaların artması muhtemel bir husus olarak devlet-cemaat ilişkileri açısından görüşülen gençlerde bir kaygı görülmüştür. Geleneksel İslam anlayışının taşıyıcısı olarak kabul edilebilecek olan Anadolu'da yaygın tasavvuf tarikatlarına yönelik bir eleştirinin yükselmesi muhtemeldir. Bu durum İslamcılar arasında dinde yenileşmeye olumlu bakan ve daha ileri yer yer Sünni İslam anlayışına mesafeli kesimce görüşleri açısından bir meşruiyet kaynağı olabileceği de ayrıca tahminler dâhilinde görülmüştür. Ayrıca görüşülen İslamcı gençlerden bazıları aileleri itibariyle tarikat ve cemaat mensubu olmalarına rağmen darbe girişiminin de muhtemel etkisiyle

devlet ve dini yapıların birbirlerine yönelik siyasi taleplerini yanlış bulduğunu söylemek mümkündür.

Son olarak günümüz koşulları itibariyle İslamcı gençlerin önünde kabaca 1960-1980 arası dönemde olduğu gibi karizmatik bir ideologun, geniş kitlelere hitap eden bir takım öğrenci/gençlik hareketlerinin, kitlesel bir hareketlenme açısından bir boşluk meydana getirdiği söylenebilir. Bununla birlikte kendilerini siyaseten temsil ettiğini düşündükleri siyasi parti ve devlet adamları vasıtasıyla bu boşluk kendisini siyaset dışı inisiyatiflerle başlayan sivil aksiyonlardan kopuk olarak siyasetle doldurmaktadır. AK Parti'nin uzun sayılabilecek bir süredir güçlü bir şekilde iktidarda olması çalışma kapsamında görüşülen gençlerde Türkiye bağlamında toplumsal ya da siyasal eleştiri yapmanın daha ötesinde bir tür küresel sistem eleştirisi ile tebarüz eden bir kimliğe bürünmüş görünmektedir. Bununla birlikte AK Parti'nin ideolojik anlamda bütünlük arz eden bir gençlik teşkilatlanması kuramadığı göz önüne alındığında, bu durumun siyasal kimliğin ve bu kimliği oluşturan önemli deneyimlerin ileriye dönük olarak aktarımını engelleyebileceği muhtemeldir.

Örnekleme yer alan gençlerde görüldüğü üzere bireylerde İslamcı siyasal kimlik daha çok aileden tevarüs edilen inanç, kültür ve toplumsal pratiklerin içselleştirilmesi neticesinde inşa ediliyor görünmektedir. Şüphesiz bu sınırlı yaklaşımlara sahip nitel çalışmanın genişletildiğinde ve örneklem grubunun çeşitlendirilmesi neticesinde daha etraflı bulgu ve yorumların ortaya konabileceğini de söylemek yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akdemir, C. (2010). *Nurettin Topçu-Necip Fazıl Kısakürek-Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aktay, Y. (2005). Sunuş. T. Bora ve M. Gültekingil (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık* (s. 13-25) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altun, F. (2013). *Hatırlama ve Direniş*. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içerisinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Baldwin, J. D. (1986). *George Herbert Mead: A Unifying Theory for Sociology, (Masters of Social Theory Volume 6)*. California: Sage Publications.
- Bayraktar, L. (2010). Bir Düşünür ve Ahlakçı: Nurettin Topçu. *Türk Yurdu*, 30 (280), 52-54.
- Bilgin, V. (2010). *Türkiye'de Değişimin Dinamikleri: Köylülükten Çıkış Yolları*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Binyıl Yayınevi.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner D., Stanworth, M., Webster, A. (2009). *Sosyoloji*. (Çev. Y. Özkan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Blumer, H. (2004). *George Herbert Mead and Human Conduct*, (Edited and Introduced by Thomas I. Morriane). Walnut Creek/California: AltaMira Press.
- Bora, T. (2013). *Sol Sağ Şemasında İslamcılık: Üçüncü Yol, Orta Yol, Milli Sağ*. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içerisinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bulaç, A. (2005). İslam'ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcıların Üç Nesli., T. Bora ve M. Gültekingil (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık* (s. 48-67). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, R. (2012). *Ayet ve Slogan*. (Onuncu Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, R. (2013). *Milli Görüş Hareketi: Dün, Bugün, Yarın*. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içerisinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çınar, M. (2005). *Siyasal Bir Sorun Olarak İslamcılık*. (Birinci Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Çiğdem, A. (2001). *Taşra Epiği: Türk İdeolojileri ve İslamcılık*, Ankara: Birikim Yayınları.

- Dall'agnol, D. M. (2006). *The Republic of Turkey's Political Life And The Changes on Its Political Cultere After 1980*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirli, E. (2013). *İslamcılık ve Tasavvuf: Tasavvuf ve Tarikatların Modern Dünyadaki Durumu Hakkında Bazı Değerlendirmeler*. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içerisinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Doğan, M. (2005). İslamcılıktaki Milliyetçilik: Nurettin Topçu. T. Bora ve M. Gültekingil (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık* (s. 438) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duran, B. (2005). Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı İdeolojik Konumları, Dönüşümü ve Evreleri. T. Bora ve M. Gültekingil (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık* (s. 130) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duran, B. (2013). *Türkiye İslamcılığında Medeniyet Söylemi ve Sezai Karakoç'un Düşüncesi*. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içerisinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Fazlıoğlu, İ. (2015). *Kayıp Halka İslam-Türk Felsefe-Bilim Tarihinin Anlam Küresi*. (İkinci Baskı) İstanbul: Papersense Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (çev. H. Özel, A. Sönmez, Z. Mercan, İ. Yılmaz, E. Rızvanoğlu, M.A. Sarı, Ş. P. Güzel, M. Özcan). (Birinci Baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Greenberg E. S. (1970). *Consensus and Dissent Trends in Political Socialization Research, Political Socialization*. (ed. E. S. Greenberg). New York: Atherton Press.
- Jackson, M.S. (2005). *Identity Matters: Political Identity Construction and The Process of Identity Influence*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Minnesota, Minnesota.
- Kalaycıoğlu E. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim: Teori Olgu ve Süreçler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kara İ. (2001). *İslamcıların Siyasi Görüşleri-I: Hilafet ve Meşrutiyet*, (Genişletilmiş İkinci Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kara, İ. (2011). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Metinler ve Kişiler* (İlaveli Baskı Cilt I). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kara, İ. (2013). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Karakoç, S. (2010). *Diriliş Neslinin Amentüsü*. (Onbirinci Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2012). *Ruhun Dirilişi*. (Onuncu Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.

- Karpat, K. H. (2005). *İslam'ın Siyasallaşması: Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması*. (Çev. Ş. Yalçın). (İkinci Baskı) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keyman, E. F. (1998). Globalleşme ve Türkiye. E. Fuat Keyman ve A. Y. Sarıbay (Editörler). *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam* (s. 34-55). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Kısakürek, N.F. (2010). *Hitabeler*.(Sekizinci Baskı). İstanbul:Büyük Doğu Yayınları.
- Kışlalı A. T. (1994). *Siyaset Bilimi*. (Dördüncü Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kurt, H. (2014). *Nurettin Topçu'nun Düşüncesinde Temel Felsefi Kavramlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Lekesiz, Ö. (2003). Diriliş ve Uygarlık. *Hece Dergisi* 5. Özel Sayısı 20-39.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. (edited by C. W. Morris), Chicago: University of Chicago Press.
- Mert, N. (2005). Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış. T. Bora ve M. Gültekingil (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık* (s. 411-419) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Miller, D. L. (1973). *George Herbert Mead: Self, Language and the World*. Austin and London: University of Texas Press.
- Özbudun, E. ve Hale, W. (2010). *Türkiye'de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm: AKP Olayı*. (Birinci Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.
- Özdenören R. (2005). Necip Fazıl Kısakürek., T. Bora ve M. Gültekingil (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 6: İslamcılık* (s. 136-149). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özel, İ. (2008). *Üç Mesele: Teknik-Medeniyet-Yabancılaşma*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Ritzer, G. (2011). *Sociological Theory*. (8th Edition). New York:McGraw-Hill Companies.
- Sarıbay, A. Y. (1998). Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam. E. Fuat Keyman ve A. Y. Sarıbay (Editörler). *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam* (s. 14-33). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (2013). *İslamî Fikriyat Temelinde Siyasi Partileşme ve Bazı Medeniyet Meseleleri*. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içerisinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Su, H. (2003). Diriliş Düşüncesi ve Yöntemi. *Hece Dergisi* 5. Özel Sayısı 6-19.
- Subaşı, N. (2013). *Devlet, Cemaatler ve İslamcılık*. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içerisinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

- Swingewood, A. (1984). *A Short History of Sociological Thought*, New York: The Macmillan Press.
- Topçu, N. (2007). *Yarınki Türkiye*. (Altıncı Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Topçu, N. (2010). *İradenin Davası – Devlet ve Demokrasi*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Topçu, N. (2011). *İsyen Ahlakı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (2003). *İslamcılık Akımı*. (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turner, H. J., Beeghley, L., Powers, C. H., (2010). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, (Çev. Ü. Tatlıcan). İstanbul: Sentez Yayınları.
- Türküne M. (2003). *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Türküne M. (2012). *Doğum İle Ölüm Arasında İslamcılık*, (Birinci Basım). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2016). *Türk Tefekkür Tarihi*. (Sekizinci Baskı). İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Geliştirilmesi*. (Çev. Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas). İzmir: Punto Yayıncılık.
- Weber, M. (2010). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. (Çev. G. Solmaz). Ankara: Alter Yayınları.
- Yavuz, H. (2005). *Modernleşen Müslümanlar: Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti*. (Çev:Ahmet Yıldız). (Birinci Basım). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yıldırım, E. (2016). *Neoliberal İslamcılık: 1980-2015 İslamcılarının Dünya Sistemine Entegrasyonu*. (Birinci Baskı). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Yorgancılar, S. (2006). *1965 Sonrası İslamcı Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Zürcher, E. J. (2015). *Bir Ulusun İnşası: Jön Türk Mirası*. (Çev. Lütfi Yalçın). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- İnternet: 28 Şubat'ta Gülen Neler Demişti. İnternethaber Sitesi. URL: <http://www.internethaber.com/28-subatta-gulen-neler-demisti-645903h.htm>, Son Erişim Tarihi: 26.09.2016.

Ek-1. Mülakat Soruları

- Yaşınız, öğrenim durumunuz ve medeni haliniz nedir?
- (Evliyse) Eşinizin mesleği ve eğitim durumu hakkında bilgi verir misiniz?
- Eğitim durumunuz ve mesleğiniz nedir?
- Anne ve babanızın meslekleri ve ailenizin maddi durumunu hakkında bilgi verebilir misiniz?
- AK Parti içerisinde görev almak için ailelerin mesleki durumu ve maddi/siyasi imkânlarının ne ölçüde önemli olduğunu düşünüyorsunuz?
- İslam'la olan irtibatınızı yorumlar mısınız? Nasıl bir Müslüman olduğunuzu düşünüyorsunuz?
- Aile üyelerinizin siyasal tercihleri (oy verdikleri partiler, varsa katıldığı siyasal örgütlenmeler vs.) hakkında bilgi verir misiniz? Ailenizin (aile üyelerinden herhangi birisinin) sizin siyasal görüşleriniz üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
- Hayatınızın herhangi bir döneminde siyasal görüşlerinizi etkileyen/belirleyen önemli bir olay ya da bir dönem var mı? Bahseder misiniz?
- Arkadaş çevresi, eğitim gibi unsurların siyasal kimliğinizin belirlenmesindeki rolü sizce nedir?
- Artan bilgiye erişim/iletişim imkânları vs. ile ailenizin daha yaşlı bireylerine/bir önceki kuşağa göre din konusunda daha yetkin olduğunuzu düşünüyor musunuz?
- Türkiye'nin giderek daha İslamî bir topluma/yönetime doğru ilerlediğini düşünüyor musunuz?
- Üniversite döneminde ve lisede ne tür yayınlar takip ettiniz? Siyasi görüşünüzü etkileyen bir eser ya da yazar bulunuyor mu? Okuduğunuz dergi, kitap ve gazetelerden bahsedebilir misiniz?
- Daha önce farklı bir siyasal parti ya da sivil toplum kuruluşunda görevli/üye oldunuz mu ya da destek verdiniz mi?
- AK Parti'ye destek vermenizdeki temel neden nedir?
- AK Parti'ye destek vermekle İslamî sorumluluklarınız arasında nasıl bir bağ kuruyorsunuz? AK Parti'ye destek vererek kendinizi aynı zamanda dinî bir sorumluluğu yerine getirmiş hissediyor musunuz?

- İslam'ın, Müslüman ülkelerin ve özelde Türkiye'nin bugünkü durumunu nasıl yorumluyorsunuz? Olumsuz gördüğünüz durumların altında yatan temel sebep size göre nedir?
- İslam'ın çağa uyarlanması üzerine neler söyleyebilirsiniz? Teknik, ekonomik ve bilimsel açıdan İslam'ın geri kalmış olduğunu düşünüyor musunuz? Bu alanlarda uygulanan mevcut sistemleri ne derece İslamî buluyorsunuz? İslam ne ölçüde yeni şartlara göre yorumlanmalı?
- Demokrasi ve İslam size göre birbiriyle uyumlu bir siyasal sistem ortaya çıkarabilir mi? Bu ikisini nasıl bağdaştırıyorsunuz?
- Batı ülkeleri ve İslam ülkeleri arasındaki ilişkiyi, birbirleriyle ilişkilerini ve özelde Türkiye'nin bu husustaki konumunu nasıl yorumluyorsunuz?
- Ümmetin Birliği ya da İttihad-ı İslam kavramlarını göz önünde bulundurduğumuzda, AK Parti'li bir genç olarak bu konuda neler düşünüyorsunuz? Bu konuda AK Parti sizin için ümit vaat ediyor mu?
- Hilafet/halifelik hakkında ne düşünüyorsunuz? İslam dünyasının böyle bir ihtiyacı olduğunu düşünüyor musunuz?
- Sizin için muhafazakârlık, milliyetçilik, sağ ve sol kavramları ne ifade ediyor?
- AK Parti'nin Türkiye'de en güçlü şekilde temsil ettiği kesim size göre kimlerdir? (Milliyetçiler, muhafazakârlar, İslamcılar gibi?)
- Mevcut şartlar altında AK Parti'nin nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz? Bugünkü hali ile AK Parti'nin size göre değişmesi gereken yönleri nelerdir?
- Size göre Türkiye'de siyaset ne ölçüde İslamî görülebilir? Bu konuda Türkiye'nin siyasal sistem açısından geçirmesi gereken bir İslamî dönüşüm var mıdır?
- AK Parti'nin son 13 yılını Türkiye ve dünya Müslümanları açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce Türkiye'de dindar kesimlerin siyasette yoğun bir şekilde temsil edilmesinin getirisi ve götürüsü ne oldu?
- Size göre siyasi partilerinin cemaat ve tarikat yapılarıyla olan ilişkileri nasıl olmalı? Mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu yapıların dini kimlikler üzerinde ne gibi bir etkisi olduğunu gözlemlediniz?
- Mezhepsel olarak Sünnilik dışındaki yapılarla olan ilişkileriniz nasıl? Bu ilişkilerde siyasi bir kazanım elde etme güdüsü ne ölçüde belirleyici?

- AK Parti’li bir genç olarak, Türk siyasetinin diğer temel aktörlerinden olan CHP, MHP ve HDP’ye nasıl bakıyorsunuz? Partiler ve seçmenleri açısından ayrı bir değerlendirme yapmanız mümkün mü? Bunlar arasından AK Parti için rakip olarak görülebilecek kesim hangisidir?
- Geçmişte İslamî kesimlerin Türkiye’de baskı görmüş olması sizin açınızdan ne anlam ifade ediyor? Bugün böyle sorunların yaşanmıyor olmasının ileride nasıl yansımaları olacağını düşünüyorsunuz?
- İslami çevreler günümüz Türkiye’inde zaman zaman eriştikleri ekonomik imkânlar ve güç dolayısıyla eleştiri konusu olabilmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de Müslümanların eriştikleri maddi imkânlarla ve iktidarla olan ilişkisini nasıl yorumluyorsunuz?
- Güncel gelişmeler bağlamında bakıldığında, son 3-4 yıla nasıl bakıyorsunuz? Arap Baharı, Gezi olayları, Fetullah Gülen ve örgütlenmesi hakkındaki görüşlerinizi öğrenebilir miyiz?
- Geleceğe yönelik olarak, AK Parti’li bir genç olarak Türkiye ve İslam dünyası konusunda ne gibi beklentileriniz var?

Ek-2. Mülakatlar ve Grup Görüşmesine İlişkin Bilgiler

E.E. İle Görüşme – Balgat/Köy Kahvesi – 13.08.2016

Z.U. İle Görüşme – Kamu Kurumu – 20.08.2016

S.Ü. İle Görüşme – Bahçelievler /S.Ü.’nün Evi – 21.08.2016

B.K. İle Görüşme – Balgat/Köy Kahvesi – 25.08.2016

İ.A. İle Görüşme – Kızılay /Cafe Mekan – 29.08.2016

M.E. İle Görüşme – Kızılay/Kurtuba Kitap Cafe – 27.08.2016

Ö.F.K., B.D., A.A.Ç. ve M.A.K ile Grup Görüşmesi – Ulus/Hacı Bayram Veli – 30.08.2016

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Soyadı, adı : DEDE, Abdalbaki
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri :
Medeni hali :
Telefon :
e-mail : abdulbakidede@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi	2010

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012-2014	Dışişleri Bakanlığı	Mütercim
2014-Halen	Başbakanlık BYEGM	Uzman Yardımcısı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

.....

Hobiler

.....

GAZİ GELECEKTİR..

